

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛИСЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.123.1

ДИСЕРТАЦІЯ

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. О. Лисецький**

Науковий керівник: **Климчук Михайло Павлович,**
кандидат юридичних наук, доцент

Київ 2018

АНОТАЦІЯ

Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних та практичних проблем діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Висвітлено історію розвитку уявлень про слідчого. Визначено поняття і структуру правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Розкрито сутність поняття кримінальних процесуальних функцій слідчого, наведено їх види та здійснено систематизацію. Висвітлено наукові підходи до поняття і структури предмета відання слідчого. Дослідження процесу реалізації повноважень слідчого здійснено в контексті прийняття відповідних процесуальних рішень та вчинення дій. Розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України стосовно удосконалення регламентації діяльності слідчого у кримінальному провадженні.

У результаті вивчення доктринальних і нормативних джерел з'ясовано, що статус слідчого передбачає встановлену нормами кримінального процесуального права сукупність таких елементів, як: функція (основний напрям кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження слідчого (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності й обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність. З огляду на результати аналізу компонентів структури правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження, доведено, що в реформуванні органів досудового розслідування пріоритетним є вдосконалення організаційної та функціональної структури слідчого апарату, зокрема органів Національної поліції України. Його створення потребує вироблення механізму призначення керівника, формування відповідних підрозділів і визначення їх місця в системі

зазначених органів із чітким розподілом повноважень, а також гарантуванням незалежності слідчих від інституцій влади й забезпеченням суворого громадського контролю.

Аргументовано, що важливою ознакою характеристики процесуальних функцій слідчого є те, що вони закріплені в законі як певні види, напрями його процесуальної діяльності, пов'язані з реалізацією завдань кримінального провадження, та здійснюються слідчим у межах повноважень. На основі теорії множинності запропоновано авторську класифікацію процесуальних функцій слідчого, що містить основну (пріоритетно орієнтовану) функцію – досудового розслідування, а також похідні функції, які спрямовані на виконання додаткових (супутніх) завдань та не суперечать основній функції. До них належать такі функції: обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, роз'яснювальна та профілактична функції тощо. Передумовою їх реалізації є успішне виконання основної функції слідчого – досудового розслідування.

Аналіз поняття «предмет відання слідчого» дав змогу визначити його як сферу суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, яка реалізується з моменту отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення та вимагає від слідчого реалізації процесуальних повноважень шляхом виконання кримінальних процесуальних функцій з метою виконання завдань кримінального провадження. З'ясовано, що обсяг предмета відання слідчого в кримінальному провадженні становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, які пов'язані з учиненням кримінальним правопорушенням і підлягають впливу слідчого відповідно до його компетенції. Оскільки під час досудового розслідування функцію розслідування здійснюють слідчі різних відомств, існує потреба в розмежуванні між ними предмета відання.

Встановлено, що повноваження слідчого, які стосуються провадження ним процесуальних дій, реалізуються у формі правовідносин активного типу. З-поміж іншого, обґрунтовано: точку зору, згідно з якою повідомлення про підозру є

сукупністю процесуальних дій, що характеризують інститут повідомлення про підозру, а не окремим процесуальним рішенням; наукову позицію щодо законодавчого вирішення можливості оскарження слідчому судді відмови слідчого, прокурора в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення; переконання стосовно того, що відповідальність за виконання неправильних вказівок прокурора чи рішень суду має поширюватись не лише на слідчого, а й на вказаних осіб; положення про недопущення зловживань прокурора під час погодження письмового повідомлення про підозру.

Аналіз КПК України спонукав до висновку, що повноваження слідчого реалізуються через відповідні процесуальні рішення, які матеріалізуються у відповідних процесуальних документах, серед яких: постанова, клопотання, обвинувальний акт, доручення, повідомлення, виклик, вимога, розпорядження, запит про міжнародну правову допомогу, прохання про тимчасову передачу особи тощо. Констатовано, що рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування та повідомлення про підозру мають бути оформлені відповідною постановою. Уповноважені суб'єкти кримінального провадження можуть приймати процесуальні рішення: 1) виключно з ініціативи слідчого; 2) з ініціативи інших його учасників; 3) мати альтернативний характер.

Ключові слова: слідчий, правовий статус, функції, повноваження, предмет відання, процесуальні дії, процесуальні рішення.

SUMMARY

Oleksyi Lysetskyi. Investigator as a subject of criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation on Candidate of Legal Sciences Degree on specialty 12.00.09 – criminal proceedings and criminalistics; forensic research; operative search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

The thesis presents a comprehensive study of theoretical and practical problems of the investigator as a subject of criminal proceedings carried out. The history of development of ideas about the investigator in the territory of modern Ukraine is highlight. The concept and structure of the legal status of the investigator as a subject of criminal proceedings are determined. The essence of the concept of criminal procedural functions of the investigator is reveal, their types are present and systematization is carry out. The scientific approaches to the concept and structure of the subject of the responsibility of the investigator are describe; the scope and boundaries of the subject of his teaching are describe. Investigation of the process of exercising the powers of the investigator is carry out in the context of the adoption of appropriate procedural decisions and the commission of actions in applying measures for ensuring criminal proceedings, conducting investigative (search) actions, secret investigative (search) actions, etc. Proposals on introducing amendments and additions to the Criminal Procedural Code of Ukraine on improving the regulation of the investigator's activity in criminal proceedings is develop.

According to the results of the study of doctrinal and normative sources, it was found that the status of investigator is a set of rules of criminal procedural law set of elements such as: function (the main direction of criminal procedural activities); task; powers of the investigator (rights and responsibilities); procedural independence; guarantees of legality and justification of activity; procedural and legal responsibility. The analysis of the components that are part of the structure of the legal status of the investigator as a subject of criminal proceedings has led to the conclusion that the main task of reforming the pre-trial investigation bodies is to improve the organizational and functional structure of the investigating staff, in particular the

bodies of the National Police of Ukraine. Its creation requires the development of a mechanism for the appointment of the head, the formation of the relevant units and the definition of their place in the system of bodies of the National Police of Ukraine with a clear division of powers, as well as providing guarantees of independence of investigators from the institutions of power with the simultaneous provision of strict public control.

To characterize the procedural functions of the investigator, it is essential that they are enshrined in the law as certain types of directions of its procedural activities related to the realization of the tasks of criminal proceedings and are carried out by investigators within the limits of authority. On the basis of the theory of plurality, an author's classification of procedural functions of the investigator has been developed, which includes the main (prioritized) function of pre-trial investigation and derivative functions aimed at solving additional (related tasks), and can not contradict the main function. These include such functions as: prosecution; promotion of protection; explanatory; preventive the decision on the criminal proceedings in essence, etc. The indicated functions can not be implemented in principle without a successful solution to the main function of the investigator – pre-trial investigation.

The analysis of the concept «subject of the investigator's charge» has led to the conclusion that it is a sphere of public (criminal procedural) relations that is being implemented since the receipt of information on the commission of a criminal offense and requires the investigator to exercise procedural powers through the performance of criminal procedural functions in order to fulfill the tasks of criminal proceedings. The scope of the subject of the investigator's conduct in criminal proceedings is a set of relations in the material and social environment that are connect with the committed criminal offense and are subject to the influence of the investigator in accordance with his competence. Since during the pre-trial investigation the investigative function of various departments is being investigate, there is a need for a distinction between them in the subject matter.

It is establish that the powers of the investigator concerning the conduct of procedural actions are implement in the form of legal relations of the active type.

Among other things, it is justified: the view that suspicion reports are a combination of procedural actions that characterize the institution of suspicion of notification, rather than a separate procedural decision; Scientific position regarding the legislative resolution of the possibility of appealing to the investigating judge the refusal of the investigator, the prosecutor to access the materials of the pre-trial investigation until it is completed; The position that the responsibility for executing the wrong directions of the prosecutor or court decisions should apply not only to the investigator, but to the specified persons.

The analysis of the Criminal Procedure Code of Ukraine has led to the conclusion that the powers of the investigator are implemented through appropriate procedural decisions that materialize in relevant procedural documents, such as: a ruling, petition, indictment, order, notice, challenge, claim, order, request for international legal assistance , a request for a temporary transfer of a person, etc. The position is advocated that the decision of the investigator, the prosecutor on the commencement of the pre-trial investigation and the notification of suspicion must be made by the relevant resolution. Authorized agents of criminal proceedings can take procedural decisions: solely on the initiative of the investigator; other members of it; have an alternative character. Such procedural decisions can be taken: 1) solely on the initiative of the investigator; 2) on the initiative of its other participants; 3) have an alternative character.

Keywords: *investigator, legal status, functions, powers, competence, procedural actions, procedural decisions.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого. *Право і суспільство*. 2015. № 6–2. С. 178–182. (Серія «Юриспруденція»).
2. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 16. Т. 2. С. 107–109. (Серія «Юриспруденція»).
3. Лисецький О. О. Компетенція слідчого за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Одеської юридичної академії*. 2016. № 2. С. 398–409.
4. Лисецький О. О. Співвідношення компетенції слідчого з предметом відання та його повноваженнями. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республіка Молдова, 2016. № 6 (22). С. 137–140.
5. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 19. С. 68–71. (Серія «Юриспруденція»).
6. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 174–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/51.pdf.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Умовах євроінтеграції України: матеріали всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.)*. Київ, 2015. С. 59–61.
8. Лисецький О. О. Органи досудового розслідування: пошук оптимальної моделі. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та*

практики: всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 318–321.

9. Лисецький О. О. Обсяг і межі предмета відання слідчого. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 108–111.*

10. Лисецький О. О. Повноваження слідчого як елемент його процесуальної незалежності. *Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16-17 груд. 2016 р.). Київ, 2016 р. С. 117–120.*

11. Лисецький О. О. Предмет відання слідчого. *Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 105–109.*

12. Лисецький О. О. Повідомлення про підозру: межі активності слідчого. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 43–45.*

13. Лисецький О. О., Климчук М. П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (м. Львів, 1 груд. 2017 р.). Львів, 2017. С. 50–54.*

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

14. Вознюк А. А., Брисковська О. М., Лисецький О. О. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами Державної аудиторської служби України під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні; за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 40 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	21
1.1. Поняття і структура правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження	21
1.2. Генеза розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження	48
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЇ СЛІДЧОГО ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	71
2.1. Поняття і види кримінальних процесуальних функцій слідчого	71
2.2. Характеристика кримінальних процесуальних функцій слідчого в умовах реалізації нового КПК України	87
Висновки до розділу 2.....	110
РОЗДІЛ 3. ПРЕДМЕТ ВІДАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО...113	113
3.1. Поняття і структура предмета відання слідчого	113
3.2. Обсяг та межі предмета відання слідчого	125
3.3. Повноваження слідчого щодо процесуальних дій	141
3.4. Повноваження слідчого щодо процесуальних рішень	158
Висновки до розділу 3	177
ВИСНОВКИ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	186
ДОДАТКИ	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДБР	Державне бюро розслідувань
ДКВС України	Державна кримінально-виконавча служба України
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	Європейський Союз
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Процеси реформування в Україні правових та організаційних засад системи кримінальної юстиції актуалізують цільові дослідження проблем функціонування органів досудового розслідування, діяльність яких ще не повною мірою відповідає визнаним міжнародним стандартам захисту прав і свобод людини. Запровадження принципу змагального кримінального судочинства, з огляду на положення Конституції України (п. 4 ч. 1 ст. 129) та КПК України (ст. 22), визначає необхідність подальшого законодавчого удосконалення процесуального статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження з боку обвинувачення, а також розподілу кримінальних процесуальних повноважень між суб'єктами доказування.

Поряд зі слідчими підрозділами Національної поліції України (найбільш чисельна структура в системі національного досудового розслідування, до підслідності якої належать майже 98,0 % усіх кримінальних правопорушень) сучасна система органів досудового розслідування, що визначена ст. 38 КПК України, включає в себе низку новостворених суб'єктів (органи державного бюро розслідувань, підрозділи детективів і внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України). Закріплення в КПК України статусу слідчого (п. 17 ст. 3) та покладання на нього обов'язків, передбачених ст. 40 КПК України, зумовили потребу розгляду його процесуальних функцій і повноважень, структури та змісту діяльності в кримінальному процесі в умовах змагальності сторін.

Держава здійснює пошук «оптимальної» моделі структурно-функціональної побудови слідчих та оперативних підрозділів. Національна поліція України проводить експеримент щодо запровадження новітніх форм і методів роботи шляхом об'єднання зазначених суб'єктів в одному структурному підрозділі (з розслідування особливо тяжких злочинів), а також диференціації кримінального процесуального навантаження на органи

досудового розслідування. Однак на рівень та якість діяльності слідчих підрозділів впливає низка негативних факторів, зокрема: недосконалість певних положень кримінального процесуального законодавства (унесені останніми роками зміни і доповнення до КПК мали здебільшого вибірково безсистемний характер); неналежний стан взаємодії окремих служб (передусім на місцевому рівні); перевантаження слідчих підрозділів (середнє навантаження становить 130–140 проваджень на одного слідчого); поступове «розмивання» професійних кадрів (понад 50,0 % слідчих Національної поліції мають стаж роботи до трьох років). Зазначені та інші чинники обумовлюють своєчасність теоретичної розробки питань, пов'язаних з поглибленим аналізом проблем процесуального статусу слідчого, оскільки від їх вирішення залежить удосконалення правової регламентації і практики усієї кримінальної процесуальної діяльності, а також здійснення правосуддя.

У теорії кримінального процесу питання щодо удосконалення інституту суб'єктів досудового розслідування в різні часи досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці, зокрема: Ю.І. Азаров, Ю.П. Аленін, І.В. Басиста, О.В. Баулін, Р.С. Белкін, Р.М. Білоконь, В.І. Бояров, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, В.П. Даневський, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, М.П. Климчук, О.П. Кучинська, О.І. Литвинчук, Л.М. Лобойко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, Г.М. Мамка, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.В. Назаров, Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, І.В. Рогатюк, В.В. Рожнова, Р.Ю. Савонюк, Д.Б. Сергєєва, С.М. Смоков, А.Б. Соловйов, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров, В.М. Тertiшник, Л.Д. Удалова, Л.В. Черечукіна, Ю.М. Чорноус, В.І. Фаринник, П.В. Цимбал, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.О. Юхно, О.Г. Яновська та ін.

Водночас, незважаючи на значний вклад згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, не здійснено комплексного дослідження поняття і структури кримінального процесуального статусу та функцій слідчого як суб'єкта кримінального провадження, особливостей реалізації ним процесуальних повноважень щодо виконання процесуальних дій, прийняття

процесуальних рішень як самостійно, так і у взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження, з унесенням науково обґрунтованих пропозицій до нормативно-правових актів, а також стосовно проведення в системі правоохоронних органів заходів організаційного характеру. Зазначене обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначає його структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджується зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, ґрунтується на положеннях Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм КПК України (наказ МВС України від 8 серпня 2012 р. № 685), відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015-2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014-2017 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2013 р. № 28).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 25 листопада 2014 р. (протокол № 22) та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№1132, 2014 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є розроблення положень теоретичного і практичного характеру, що розкривають зміст і правову сутність статусу слідчого в кримінальному процесі України, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати поняття і структуру правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження;
- висвітлити історію розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта

кримінального провадження;

- визначити правову природу функцій слідчого, систематизувати повноваження слідчого відповідно до запропонованої концепції його процесуальних функцій;

- надати характеристику кримінальних процесуальних функцій слідчого;

- висвітлити наукові підходи до поняття і структури предмета відання слідчого;

- охарактеризувати обсяг та межі предмета відання слідчого;

- розкрити особливості реалізації слідчим процесуальних повноважень щодо проведення процесуальних дій;

- окреслити повноваження слідчого щодо прийняття та реалізації процесуальних рішень;

- розробити пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства з метою удосконалення статусу і повноважень слідчого як суб'єкта кримінального провадження.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються в процесі реалізації слідчим процесуальних повноважень у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – слідчий як суб'єкт кримінального провадження.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять методи і прийоми наукового пізнання. Їх застосування обумовлено системним підходом, який дає можливість розглядати проблеми дослідження в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. *Історико-правовий метод* використано для з'ясування генези розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження (підрозділ 1.2). *Метод системного аналізу*, а також *системно-структурний і формально-логічний методи* дали можливість розкрити сутність процесуального статусу слідчого судді у кримінальному провадженні, визначити його повноваження в кримінальному процесі (у всіх розділах дисертації). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для порівняльного аналізу вітчизняного кримінального процесуального закону із законодавством інших країн з питань, що стосуються

предмета відання та повноважень слідчого (підрозділи 3.1, 3.2). *Методи статистичного й документального аналізу* використано для виявлення позитивних і негативних тенденцій при розгляді функцій, предмета відання та повноважень слідчого (розділи 2, 3). *Методи моделювання і прогнозування* застосовано для формування пропозицій стосовно вдосконалення окремих положень КПК України, що регулюють порядок діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження (підрозділ 1.1, розділ 3). *Соціологічний та статистичний методи* застосовано у процесі анкетування слідчих і дослідження матеріалів кримінальних проваджень й узагальнення отриманих результатів (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені результати опитування 184 слідчих Національної поліції України з Житомирської, Київської, Кіровоградської, Сумської, Черкаської, Чернігівської областей та м. Києва за 2016, 2017 роки; результати соціологічного опитування слідчих у межах Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні (травень, червень 2016 р.); рішення Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України; узагальнена практика та інформаційні листи Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; аналітичні матеріали МВС та Національної поліції України, офіційні дані Державної служби статистики України, довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням, у якому з урахуванням норм вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування досліджено процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального провадження. На основі дисертації сформульовано низку нових концептуальних у теоретичному розумінні та важливих для юридичної практики положень і висновків, які виносяться на захист. Зокрема:

вперше:

– на основі теорії множинності запропоновано розподіл процесуальних функцій слідчого на головну (досудового розслідування) та похідні, спрямовані на вирішення підпорядкованих головній функції завдань (обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, кримінального переслідування, роз'яснювальна, профілактична);

– відповідно до запропонованої концепції процесуальних функцій, обґрунтовано і визначено рівні повноважень слідчого: 1) що обумовлені його процесуальним статусом як представника органу досудового розслідування (починати досудове розслідування; доручати відповідним оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження); 2) як суб'єкта доказування (безпосереднє проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також звернення з відповідними клопотаннями до слідчого судді); 3) як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення (повідомляти за погодженням з прокурором особі про підозру, складати за результатами розслідування обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру);

– обґрунтовано необхідність покладення на прокурора особистої відповідальності за своєчасність погодження письмового повідомлення про підозру в порядку ст. 277 КПК України шляхом встановлення термінів ознайомлення з його змістом;

удосконалено:

– наукові підходи до періодизації історичного розвитку інституту досудового провадження, генезису сучасної структурно-функціональної моделі досудового слідства;

– поняття предмета відання слідчого як сфери кримінальних процесуальних відносин, що починається з приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а завершується закриттям

кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або звільнення особи від кримінальної відповідальності, полягає у здійснюваній в установленому порядку кримінальній процесуальній діяльності органу досудового розслідування, а також охоплює правовідносини, що виникають з приводу цієї діяльності між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження;

– поняття процесуальних рішень слідчого як індивідуальних правових актів, в яких слідчий, у межах своєї компетенції, у визначеному законом порядку та процесуальній формі, на підставі юридичних норм і встановлених обставин кримінального провадження, дає індивідуально-владні приписи, або ініціює їх з метою вирішення завдань досудового розслідування;

– наукові погляди на класифікацію процесуальних рішень слідчого, які можуть прийматись виключно за ініціативою слідчого, рішень інших суб'єктів, мати альтернативний характер;

– варіанти законодавчого закріплення оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора про відмову в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення;

дістало подальший розвиток:

– дефініції «правовий статус слідчого», «процесуальні функції слідчого», «компетенція слідчого», «процесуальні дії», «процесуальні рішення»;

– аргументація доцільності оформлення відповідною постановою процесуального рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування та про повідомлення особі про підозру;

– наукове бачення перспектив законодавчого удосконалення правового статусу слідчого в системі Національної поліції України, закріплення гарантій його процесуальної незалежності на основі чіткого закріплення повноважень слідчого, керівника органу досудового розслідування, прокурора та суду (слідчого судді) щодо реалізації ними процесуальних функцій контролю та нагляду в досудовому провадженні;

– теоретичне обґрунтування необхідності внесення змін та доповнень до КПК України стосовно віднесення слідчого, керівника органу досудового розслідування до «нейтральних» учасників кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3); підсилення процесуальної самостійності слідчого (ч. 1, 5 ст. 40); наділення слідчого профілактичною функцією (ч. 2 ст. 40); уніфікації юридичної термінології при визначенні підслідності кримінальних проваджень (ч. 5 ст. 218); тлумачення законодавчих приписів щодо використання у кримінальному провадженні належних доказів (ч. 1 ст. 214); позбавлення органів Державної кримінально-виконавчої служби України невласивої їм функції досудового розслідування (ст. 216).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України);

– *правозастосовній діяльності* – при розробленні й удосконаленні відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань, пов'язаних із реалізацією слідчим повноважень у кримінальному провадженні (акт Головного слідчого управління Національної поліції України);

– *освітньому процесі та науково-дослідній діяльності* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять зі слухачами та курсантами за напрямом «Право» з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Управління підрозділами досудового слідства», розробленні методичних рекомендацій з питань організації досудового розслідування (акти Національної академії внутрішніх справ).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, викладені положення, що виносяться на захист, розроблені особисто автором В опублікованих у співавторстві працях власні теоретичні розробки дисертанта становлять не менше 50,0 %. Наукові ідеї та

висновки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дослідженні, оприлюднено на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях та засіданні круглого столу, зокрема: «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Наукове забезпечення досудового розслідування» (м. Київ, 8 липня 2016 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 24 листопада 2016 р.); «Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці» (м. Київ, 16-17 грудня 2016 р.); «Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 21 квітня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 1 грудня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (359 найменувань на 35 сторінках) і чотирьох додатків на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст – 185 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття і структура правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження

Упродовж останніх років кримінальне процесуальне законодавство України зазнало суттєвих змін у зв'язку з реформуванням судової системи та правоохоронних органів України. Реформування правоохоронної системи нині перебуває на активній стадії, з огляду на що особливої актуальності набуває питання правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Більшість опитаних слідчих (83,0 %) висловили переконання в тому, що поточний процес реформування юстиції в Україні не враховує достатньою мірою досудове розслідування (додаток В). Окрім цього, лише 24,0 % опитаних слідчих органів Національної поліції України переконані в тому, що процесуальний статус слідчого та реалізація його повноважень у кримінальному провадженні відповідає міжнародним стандартам; 76,0 % респондентів зазначили, що в КПК України гарантії прав слідчого визначено недостатньо (додатки А та Б).

Сучасну вітчизняну систему органів досудового розслідування визначено в ст. 38 КПК України. Водночас з-поміж них наявні певні органи розслідування, практика функціонування яких донині невідома громадськості й науці кримінального процесу, а також іншим судовим і правоохоронним органам. Такими новими органами є ДБР, підрозділи детективів і внутрішнього контролю НАБУ, а також слідчі органи ДКВС України [140].

Відповідно до чинного законодавства, органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання та досудове слідство) є слідчі підрозділи органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що

здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів ДБР; слідчі органи НАБУ (ст. 216 КПК України) [140].

У сучасній доктрині кримінального процесуального права окремі проблеми правового статусу слідчого та системи органів досудового розслідування у своїх наукових працях досліджували Ю. І. Азаров, Ю. П. Аленін, О. В. Баулін, В. Д. Берназ, В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, В. Г. Гончаренко, В. С. Зеленецький, Л. М. Лобойко, О. А. Ляш, В. Т. Малярєнко, В. В. Назаров, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, А. В. Самодін, О. А. Солдатенко, Г. І. Сисоєнко, В. М. Тertiшник, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник [358] та ін. Однак окремі проблеми правового статусу слідчого за новим КПК України залишилися нерозв'язаними та потребують детального вивчення. Окрім цього, доцільно проаналізувати умови функціонування системи органів досудового розслідування з метою вдосконалення законодавства та практики його застосування у вказаному напрямі.

У науковій, навчальній літературі, засобах масової інформації термін «процесуальний статус» вживають паралельно з термінами «правовий статус», «правове становище», які зазвичай вважають тотожними. Окремі науковці (О. Ф. Скакун) навіть стверджують, що йдеться про слова-синоніми, які етимологічно збігаються [280, с. 378].

Задля встановлення процесуального статусу слідчого слід з'ясувати сутність цього поняття. У контексті теми дослідження це питання у своїй дисертації «Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України» висвітлив О. І. Литвинчук [161]. Однак, зважаючи на те, що окремі його висновки ґрунтувались на КПК України 1960 року, вважаємо за доцільне визначити його зміст і структуру з огляду на оновлене вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство.

Аналіз застосування наведених термінів у межах наукових досліджень не дає змоги однозначно встановити межі використання цих категорій. Більшість науковців обстоюють позицію про доцільність їх змістового

розмежування. Зокрема, розмежовуючи правове положення та правовий статус, М. В. Вітрук характеризує положення як більш широке поняття, що містить такі елементи: правовий статус, громадянство, правосуб'єктність, юридичні гарантії [54, с. 40].

Слушною слід визнати позицію Т. В. Степанової стосовно того, що правове становище є найбільш широким поняттям та наявне в особи в будь-який момент, а процесуальне положення, правовий або процесуальний статус – лише під час вступу в правовідносини (матеріальні або процесуальні) [299, с. 37].

Щодо структури правового статусу також немає одностайності поглядів, зокрема стосовно того, чи включати в нього лише юридичні права та обов'язки, чи також й інші елементи. Так, О. І. Литвинчук до структури процесуального статусу включає функції, права й обов'язки, процесуальні гарантії діяльності та відповідальність за порушення норм закону [165, с. 6]. Водночас О. О. Бондаренко елементами цієї структури вважає процесуальні права, гарантії процесуальних прав, процесуальні обов'язки й ретроспективну відповідальність за їх невиконання [39, с. 6]. Натомість П. М. Рабінович переконує, що врахування в правовому статусі, окрім прав та обов'язків, інших юридичних компонентів може призвести лише до ускладнення конструкції [258, с. 65].

Досліджуючи це питання, А. М. Куліш зазначає, що питання правового статусу державного органу в юридичній літературі донедавна зводилося переважно до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків [148, с. 86], що не розкриває цілком зміст поняття «правовий статус». Правовим статусом державного органу зазвичай вважають певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [148, с. 95]. Проте О. М. Бандурка застерігає, що таке визначення є досить вузьким, адже не охоплює значної частини питань організації та діяльності державних органів,

які визначають їхній правовий стан або статус (ці два поняття часто ототожнюють, розглядають як синоніми) [19, с. 125].

На думку О. Я. Якімова, у правовому статусі державного органу доцільно виокремлювати певні блоки, а саме: цільовий, тобто призначення та завдання органу (у тому числі його функції); структурно-організаційний, до якого належать питання утворення органу, його структура, штати; компетенцію та відповідальність. Водночас сумнівним слід визнати виокремлення як самостійного блоку компетенції та відповідальності, адже компетенцією, як було зазначено вище, називають коло питань, які уповноважений вирішувати державний орган. Компетенція нерозривно пов'язана з функціями та завданнями. Можна й не виокремлювати обов'язки та права, які в науковій літературі розглядають спільно, позначаючи терміном «повноваження» [354, с. 31], а також форми й методи діяльності, які доцільно було б умовно назвати (за пропозицією О. О. Бандурки) функціональним блоком, об'єднавши таким чином функції та повноваження.

У юридичній літературі оперують поняттями «спеціальний правовий статус», яке тлумачать як правовий статус особи у сфері професійної трудової діяльності, «правовий статус службовців», що становить сукупність прав, обов'язків, обмежень, заборон, відповідальності, встановлених законодавством для окремих категорій посадових осіб [70].

Особливості правового статусу різних категорій посадових осіб залежать від покладених на них обов'язків і характеру службових повноважень, специфіки діяльності органів, у яких вони служать. Тому ми вважаємо найбільш слушною позицію тих авторів, які розглядають правовий статус суб'єктів права через їх правосуб'єктність, тобто враховують у правовому статусі призначення органів, їх завдання, функції, компетенцію та повноваження, форми, методи й цілі діяльності.

У юридичній літературі розрізняють загальний, спеціальний та індивідуальний правові статуси. Звісно, у реальному житті вони не існують відокремлено. На думку М. В. Вітрука, ці правові статуси співвідносяться як

загальне, особливе й одиничне та, водночас, перебувають у нерозривному зв'язку і взаємодії, із чим ми погоджуємось [54, с. 45–67].

Отже, розглядаючи різні визначення поняття правового статусу, можна стверджувати, що правовий статус – це юридично унормоване становище суб'єкта у правотворчому та правореалізаційному процесі, структуру якого становлять права, завдання і відповідальність.

На нашу думку, процесуальний статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального права та змістовно містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності та обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчим є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу ДБР, органу ДКВС України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [140].

Як суб'єкт доказування слідчий (поряд із прокурором, захисником, підозрюваним (обвинуваченим), потерпілим та іншими суб'єктами) вивчає обставини кримінального правопорушення. Однак способи дослідження, його предмет, націленість, відповідні повноваження диференціюють учасників кримінального провадження на окремі групи. Тому дослідження, проведене слідчим, якісно відрізняється від дослідження, здійснюваного іншими суб'єктами кримінального процесу (захисником, прокурором, судом та ін.).

Слідчий є особливою посадовою особою, яка в передбаченій законом процесуальній формі провадить дослідження в кримінальному провадженні з метою встановлення події кримінального правопорушення, осіб, які його вчинили, а також з'ясування інших обставин задля підготовки матеріалу (за наявності для того підстав) до розгляду його в суді. Дослідницька діяльність

слідчого є специфічною. За допомогою кримінальних процесуальних дій у межах визначених законом строків і можливостей він має зібрати всі необхідні докази, на підставі яких відтворити обставини конкретного кримінального протиправного діяння та встановити осіб, які його вчинили. Для виконання таких завдань слідчого наділяють відповідними владними повноваженнями.

Зміст категорії «повноваження» містить у собі і права, і обов'язки органів або посадових осіб кримінального судочинства. Водночас ідеться не про звичайну сукупність прав та обов'язків і навіть не про їхню систему. На нашу думку, поняття «повноваження» означає водночас як права, так і обов'язки органу або посадової особи. Можливість реалізації процесуальної дії або прийняття процесуального рішення є правом слідчого, оскільки вона дає йому змогу застосувати певні норми права, що уможливлюють вирішення певних питань. За наявності вихідних відомостей і відповідних ситуацій, що сформувалися, слідчий зобов'язаний реалізувати наявну в нього можливість, тобто це одночасно є і його обов'язком.

Таким чином, підґрунтям правового становища (статусу) суб'єкта права (у контексті нашого дослідження – слідчого) є його основні права й обов'язки.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснює слідчий, повноваження якого визначено в ст. 40 КПК України. Попри відомчу належність, усі слідчі мають однакові процесуальні права та обов'язки, здійснюють розслідування в однаковому процесуальному порядку [275, с. 52].

Завданням слідчого є розкриття кримінального правопорушення, встановлення злочинців, визначення ролі кожного з них у вчиненому, забезпечення прав і законних інтересів потерпілого та інших учасників кримінального провадження. Слідчий є владним суб'єктом, який діє лише в єдиній стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні. Його повноваження, окрім ст. 40 КПК України, регламентовано також розділами 2, 3, 6 цього Кодексу. Розслідуючи кримінальні правопорушення, слідчий вдається до найскладнішого матеріально-пошукового виду дослідження та виконує значний обсяг кримінальної процесуальної діяльності, з огляду на що його

визначають ключовим суб'єктом досудової стадії кримінального провадження [162, с. 62–65]. Як посадова особа державного правоохоронного органу виконавчої влади слідчий самотійно виконує всі процесуальні дії та приймає процесуальні рішення в справі на основі внутрішнього переконання, за винятком тих випадків, коли йдеться про отримання судово-контрольного рішення від слідчого судді чи згоди від прокурора. Усі владні суб'єкти досудового розслідування зобов'язані поважати процесуальну самотійність і незалежність слідчого [95, с. 82].

Законодавчо визначено, що слідчий, реалізуючи свої повноваження в межах вимог КПК України, є самотійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, заборонено. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого (ч. 5 ст. 40 КПК України) [140].

Слушною вважаємо позицію науковців (А. О. Ляш, О. В. Баулін, Т. В. Каткова), на думку яких ця норма є дещо декларативною, оскільки в разі невиконання законних вимог слідчого (окрім тих, що пов'язані з викликом до нього осіб як свідків, потерпілих, експертів і перекладачів, для яких за злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування може бути накладено штраф відповідно до ст. 185-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення) закон не передбачає механізму правового впливу та юридичної відповідальності для тих, хто їх не виконав [116, с. 31; 176, с. 2].

Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. У ч. 2 ст. 40 КПК України визначено такі повноваження слідчого: починати досудове розслідування; проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, доручати проведення цих дій відповідним оперативним підрозділам; звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; повідомляти за

погодженням із прокурором особі про підозру; за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України; здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Окрім цього, слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, надані в письмовій формі. За невиконання таких вказівок і доручень прокурора передбачено відповідальність (ч. 4 ст. 40 КПК України). Якщо прокурор відмовляє в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, слідчий, як виняток, має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні [140].

Потребує аргументування конструкція ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування», де в ч. 1 зазначено: «Слідчий несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій». Натомість у ч. 5 ідеться: «Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого» [140]. Так, сумнівним є твердження про процесуальну самостійність і незалежність слідчого, адже законодавець, визначаючи його права та обов'язки у відповідній нормі (ст. 40 КПК України), на перше місце ставить його відповідальність, вказуючи на самостійність лише наприкінці статті. З огляду на це, вважаємо за

доцільне внести відповідні зміни до ст. 40 КПК України, помінявши місцями першу та п'яту частини ст. 40 КПК України.

Під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення у кримінальному провадженні та є відповідальним за законне і своєчасне їх виконання. Виняток становлять законодавчо визначені процедури одержання вмотивованого рішення слідчого судді, суду або згоди прокурора.

Відповідно до наказу МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 р. № 570, правову основу діяльності органів досудового розслідування становлять Конституція України, КК України, КПК України та інші нормативно-правові акти з питань досудового розслідування [246]. На органи досудового розслідування покладено такі завдання: 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, що належать до підслідності слідчих органів Національної поліції; 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями; 5) виявлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, та вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [246].

Під час виконання своїх службових обов'язків слідчий зобов'язаний: 1) дотримуватися в межах досудового розслідування вимог Конституції України, КПК України та інших законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 2) забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах строків, установлених КПК України; 3) виконувати доручення та вказівки прокурора, надані в письмовій формі; 4) забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження; 5) не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу

таємницю, інформацію про приватне (особисте й сімейне) життя особи, а також інші відомості, здобуті під час розслідування кримінальних правопорушень; 6) не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого та можуть викликати сумнів у його об'єктивності й неупередженості; 7) за наявності підстав, передбачених ст. 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному ст. 80 КПК України [246].

Дослідимо детальніше такий елемент процесуального статусу слідчого, як гарантії. У юридичній літературі гарантії розглядають як систему умов, засобів і способів, що уможливають реалізацію, упровадження або охорону того чи іншого блага, явища або принципу [347, с. 553–555]; певні засоби, умови, способи, фактори, їхню сукупність або систему реалізації певних прав і законних інтересів [124, с. 36]. Більшість досліджень теоретичного характеру щодо визначення гарантій зазвичай пов'язані з правовим статусом особи в суспільстві та державі [133, с. 28]. Поняття «гарантії» охоплює сукупність усіх об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [348]. На думку Д. Л. Златопольського, гарантії – це умови й засоби, які забезпечують реалізацію основних прав, свобод та обов'язків громадян [114, с. 176]. Слушною в цьому контексті є позиція О. Ф. Скакун, яка зазначає, що коли немає гарантій, то проголошені права й свободи набувають форми виключно «заяв про наміри» [279, с. 203], тобто стають звичайними деклараціями, які не мають практичного підґрунтя.

Аналіз наведених точок зору дає підстави для висновку, що процесуальними гарантіями діяльності слідчого слід вважати встановлені нормами кримінального процесуального закону різні за змістом засоби, які в комплексі забезпечують можливість реалізації поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень.

Відповідно до чинного законодавства, такими гарантіями можуть бути: особиста відповідальність слідчого за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40); свобода оцінки доказів (ч. 1 ст. 94); право

давати доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); право звернутися до керівника органу досудового розслідування у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 40); обов'язковість виконання законних вимог та процесуальних рішень слідчого органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами (ч. 5 ст. 40).

У правовідносинах особа, яка перебуває на посаді слідчого, діє не лише як посадова особа, а й як громадянин України. Зокрема, за вчинені протиправні діяння слідчого як громадянина держави може бути притягнуто до кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності на загальних підставах. Окрім цього, слідчий несе дисциплінарну відповідальність, яка здебільшого є наслідком невиконання або неналежного виконання покладених на нього процесуальних обов'язків.

Слідчого як посадову особу також може бути притягнуто до кримінальної процесуальної відповідальності. Наприклад, відповідно до п. 7, 8 ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор уповноважений скасовувати незаконні й необґрунтовані постанови слідчих; ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності передбачених цим Кодексом підстав для його відводу або в разі неефективного досудового розслідування [140].

Слідчі не можуть бути членами політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету. Їм заборонено займатися будь-якими видами іншої оплачуваної (крім викладацької, наукової, творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики у сфері спорту) та підприємницької діяльності, а також організовувати страйки або

брати в них участь. На слідчих поширюються вимоги й обмеження, встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» [140].

Функції слідчого доцільно розглянути в контексті тематики наступних підрозділів дисертаційного дослідження. Водночас слід зауважити, що законодавець визнав його стороною кримінального провадження з боку обвинувачення разом із керівником органу досудового розслідування, прокурором, а також потерпілим, його представником і законним представником у випадках, установлених КПК України (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України) [140].

Аналіз повноважень слідчого з позиції їх змісту, мети і юридичних наслідків дає змогу виокремити такі групи повноважень: 1) повноваження з розгляду та вирішення заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення; 2) повноваження щодо подальшого спрямування кримінального провадження; 3) повноваження зі збирання доказів; 4) повноваження щодо залучення фізичних і юридичних осіб до участі в кримінальному провадженні; 5) повноваження щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 6) повноваження щодо повідомлення особі про підозру й оголошення її в розшук; 7) повноваження щодо зупинення та відновлення досудового розслідування; 8) повноваження щодо вирішення по суті кримінального провадження в межах досудового розслідування; 9) повноваження щодо здійснення профілактики кримінальних правопорушень; 10) інші повноваження (наприклад, давати дозвіл на зустріч співробітника оперативного підрозділу з підозрюваним, який перебуває під вартою, вживати заходів щодо запобігання розголошення даних досудового розслідування тощо).

Науковці та практичні працівники дедалі частіше констатують необхідність удосконалення чинного КПК України в частині розширення процесуальних повноважень слідчого, які на сьогодні суттєво обмежено. Адже йому держава довірила визначення долі особи, наділивши його як правами, так і процесуальними обов'язками. Свого часу досить влучно щодо цього

висловився В. І. Лафитський, на думку якого конституційні права та свободи є одним із факторів, що стримує нас від деспотизму. На сучасному етапі розвитку зазначене питання є надзвичайно актуальним, так само як і нагальність підвищення рівня гарантованості правового положення особи [156, с. 79–85]. Висловлену позицію підтверджують емпіричні дані дисертаційного дослідження. Так, лише 12,0 % опитаних слідчих органів Національної поліції України вважають, що в КПК України в повному обсязі визначено права слідчого (додатки А та Б). Натомість його обов'язки 87,0 % респондентів визнали такими, що належним чином регламентовані в КПК України (додатки А та Б). Точку зору про необхідність законодавчого визначення статусу слідчих підтримали 96 % осіб. На думку 86 % респондентів, положення чинного законодавства значно обмежують можливість вияву ініціативи з боку слідчих. Попри це, 58 % опитаних слідчих погоджуються з тим, що під час оцінювання їхньої діяльності слід ураховувати думку прокурорів і суддів (додаток В).

Зокрема, О. О. Юхно обстоює доцільність наділення слідчого правом самостійно приймати рішення щодо обрання таких видів запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука. Крім цього, науковець аргументує нагальність надання ширших повноважень щодо прийняття рішення про закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами в разі повідомлення особі про підозру. Адже в невідкладних випадках, коли час, витрачений на звернення до суду, може призвести до знищення доказів та негативно позначитися на подальшому перебігу досудового розслідування, доцільно надати право слідчому самостійно здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів із подальшим зверненням до слідчого судді, як цього вимагають положення КПК України, наприклад, під час затримання особи [351, с. 255].

Отже, слідчий – посадова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, здійснювати досудове розслідування в кримінальному провадженні. Він несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій.

Слідчий, реалізуючи власні повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручатися в яку заборонено. Органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові та фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги й процесуальні рішення слідчого.

Попри прийняття у 2012 році КПК України та інших відомчих нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів досудового розслідування та їх взаємовідносини з іншими суб'єктами держави, донині існує низка моментів, які потребують додаткового опрацювання та впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів. Це сприятиме визначенню найбільш оптимальної системи органів досудового розслідування, удосконаленню процесуального статусу слідчого.

Найближчим часом в Україні почне функціонувати правоохоронний орган нового зразка – ДБР, яке згідно із Законом України «Про Державне бюро розслідувань», прийнятим 12 листопада 2015 року, є центральним органом виконавчої влади, що провадить правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, які належать до його компетенції [52]. Ідеться про розслідування кримінальних правопорушень, у яких фігурують правоохоронці, судді та найвищі службовці в Україні. За результатами 2016 року у світовому рейтингу Індексу сприйняття корупції наша держава посіла 131 місце з-поміж 176 країн. Відсутність ефективної судової системи та фактична безкарність корупціонерів не дають змоги країні зробити суттєвий прорив задля поліпшення результату. Освіта й упровадження сучасного світового досвіду із запобігання корупції та організованій злочинності шляхом співпраці з міжнародними організаціями в цій сфері мають стати пріоритетними напрямками діяльності майбутнього керівника ДБР [94].

Крім цього, у супереччя заклинам Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та Української Гельсінської спілки з прав людини, відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів органу Державної кримінально-виконавчої

служби України» від 8 лютого 2017 року, в установах виконання покарань ДКВС України почали функціонувати власні слідчі підрозділи, які здійснюватимуть досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території або в приміщеннях ДКВС України [238].

Згідно із задумом законодавця, передбачення слідчих підрозділів органів ДКВС України в системі органів досудового розслідування має підвищити рівень дисципліни в місцях відбування покарань, суттєво знизити кількість злочинів і підвищити рівень відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, які вчиняють в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах [196]. Міністерство юстиції України наголошує, що надання йому функцій правоохоронного органу є логічним з огляду на наявність таких структур в інших органах, зокрема в Збройних силах України, де слідчі (розшукові) дії відносно військових здійснюють відповідні внутрішні підрозділи. Важливим фактором ефективного розслідування злочинів, учинення яких стосується ДКВС України, є оперативність, можливість миттєвого доступу до режимного об'єкта і проведення слідчих (розшукових) дій в усіх установах, які стосуються системи, а також знання специфіки й субкультури відносин у місцях позбавлення волі [196]. Слідчі діють залежно від оперативної обстановки в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах за територіально-зональним та/або лінійним принципом. Вони провадять процесуальну діяльність відповідно до вимог КПК України [238].

Однак слід констатувати, що вказані законодавчі ініціативи нині себе не виправдали, адже означені численними проблемами на практиці. Зокрема, формується враження, що жоден слідчий підрозділ (наприклад, НАБУ чи Спеціалізована антикорупційна прокуратура), крім слідчих ДКВС України, не може розслідувати кримінальні правопорушення, учинені співробітниками Міністерства юстиції України. Крім цього, у ч. 6 ст. 216 КПК України не передбачено спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, що фактично засвідчує сумнівність встановлення корупційних дій у ДКВС України або перевищення службових повноважень її співробітниками.

Так, згідно з ч. 6 ст. 216 КПК України, спеціальний суб'єкт у зазначеній категорії кримінальних правопорушень не передбачений, а підслідність визначається за територіальною ознакою. Це призводить до плутанини в законодавчих визначеннях. З одного боку, у законі йдеться про спеціальні кримінальні правопорушення, для яких визначено спеціальну підслідність, а з іншого – у ч. 6 ст. 216 КПК України йдеться про всі кримінальні правопорушення, учинені на території або в приміщеннях ДКВС України. У результаті всі кримінальні провадження, які можуть бути розпочаті, до прикладу, за фактом прийняття службовою особою пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), за фактом незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України), мають передаватися слідчим ДКВС України.

На нашу думку, виправити ситуацію можна виключивши зі ст. 216 КПК України частину 6 «Слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України», позбавивши таким чином органи ДКВС України не властивої їм функції досудового розслідування.

Нагальною залишається проблема оптимізації роботи слідчих, детективів, а саме вдосконалення механізму розслідування кримінальних правопорушень з метою створення реальних умов для більш ефективної роботи [230, с. 3]. Сучасна система кримінальних розслідувань в Україні за рівнем ефективності значно поступається європейським, а українські слідчі й оперативники карного розшуку Національної поліції донині працюють за неефективною радянською системою. Такого висновку дійшли експерти Консультативної місії ЄС із реформування сектору цивільної безпеки України [227].

Слушними слід визнати висновки вчених стосовно того, що структурна організація підрозділів досудового слідства в державах – членах ЄС зумовлена адміністративно-територіальним устроєм і видом правової системи, до якої вони

належать. Крім цього, структура органів кримінального переслідування залежить від специфіки системи правоохоронних органів, притаманної конкретній країні – учасниці ЄС [62, с. 220]. Стандартною в країнах ЄС є практика, за якої наявний один детектив, що поєднує функції оперативника та слідчого. На жаль, в Україні оперативники та слідчі часто працюють під різним підпорядкуванням. Унаслідок цього, з огляду на брак координації та комунікацій між ними, знижується ефективність проведення розслідувань [151].

Вивчаючи окреслене питання, М. П. Климчук і С. М. Цуцкірідзе зазначають, що ні в теорії, ні на практиці донині немає чіткої позиції стосовно того, як оптимально й законно об'єднати зусилля та можливості двох підсистем, діяльність яких означена спільною метою, проте різними методами її досягнення, які інколи суперечать один одному [129, с. 255–256]. Нещодавно Національна поліція ініціювала проект «Поліцейські детективи» у восьми областях. У межах експерименту функції поліцейських слідчих і оперативних працівників кримінальної поліції об'єднані без запровадження нової посади. Заснування інституту детективів покликане сприяти зменшенню бюрократичної складової в слідчо-оперативній діяльності, економії ресурсів, підвищенню якості збору доказової бази та рівня розкриття злочинів. Це нововведення має на меті: ефективне використання професійного потенціалу оперативників, підвищення відповідальності кожного за кінцевий результат, розподіл навантаження та однакове розслідування справ незалежно від виду злочину [46].

Варто зацентрувати на іншій складовій процесуального статусу слідчого – його самостійності й незалежності. На сьогодні можна констатувати, що з моменту прийняття Концепції судово-правової реформи в Україні 1992 року [242] слідчий не лише не отримав справжньої процесуальної самостійності, а й виявився в ще більш залежному становищі. Ці установки нині не втратили своєї актуальності, набувши нового значення [289, с. 143]. Таким чином, вітчизняні законодавці сьогодні стоять перед вибором: прагнути до подальшого обмеження процесуальної самостійності слідчого або вжити законодавчих заходів щодо реорганізації органів, які забезпечують кримінальний процес.

Згідно з тлумачним словником української мови, терміни «самостійний» та «незалежний» мають різне смислове навантаження, а отже, вживати їх як синоніми не варто. Так, самостійний – відособлений від інших, окремий, який здійснюється своїми силами чи з власної ініціативи [103, с. 786]; незалежний – який не залежить від когось, чогось, не підкоряється, не підлягає комусь, чомусь, самостійний, рішучий у поведінці, діях тощо (про вдачу, характер людини), який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках [103, с. 540]. Натомість поняття «незалежність» тлумачать як «можливість приймати самостійні рішення, які підкорюються власним бажанням та інтересам і не потребують зовнішніх вказівок та наказів» [56].

На нашу думку, категорію «процесуальна самостійність слідчого» слід розглядати у двох аспектах: самостійність слідчого як дослідника (з моменту початку досудового розслідування) і самостійність слідчого як суб'єкта сторони обвинувачення (з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення). Процесуальна самостійність слідчого передусім виявляється в наданих йому законом процесуальних повноваженнях. Від обсягу самостійних процесуальних повноважень слідчого залежать стан і межі його процесуальної самостійності. Остання виявляється в ставленні керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого судді та має відносний характер.

Натомість незалежність слідчого має абсолютний характер і визначає його відносини з іншими учасниками кримінального процесу. Вона може бути різних видів – функціональна, організаційна, персональна, фінансова тощо. Наприклад, незалежність слідчих ДБР передусім означає його незалежність від політичного впливу. Зокрема, цей орган наділений структурною та операційною автономією, є окремим органом у межах наявного правоохоронного органу та/або прокуратури. Він абсолютно не залежить від структури влади, наявних правоохоронних органів та органів безпеки, позбавлений зовнішнього тиску, а також неналежного чи незаконного тиску в межах власне прокурорської системи [111, с. 148].

Однією з головних проблем у діяльності органів досудового розслідування нині слід вважати часткову відсутність незалежності слідчого, виконання ним не

притаманних йому функцій. Лише 25,0 % опитаних слідчих органів Національної поліції України вважають, що кримінальні процесуальні гарантії процесуальної незалежності слідчого та механізми їх реалізації, які визначені КПК України, відповідають змагальним засадам кримінального провадження й потребам правозастосовної практики (додатки А та Б). На запитання «У якій сфері варто поліпшити механізм забезпечення задекларованої в КПК України процесуальної незалежності та самостійності слідчого?» респонденти дали такі відповіді: у законодавчій (12,0 %); у практичній (9,0 %); у матеріально-технічній (7,0 %). Водночас 72,0 % зазначили, що це комплекс зазначених вище проблем (додатки А та Б).

Зміст процесуальної самостійності слідчого визначають положення закону, що надають йому можливість самостійно в межах компетенції приймати рішення та діяти в межах кримінального провадження на власний розсуд, зокрема вільно оцінювати докази, а також визначають його персональну відповідальність за законність і своєчасність реалізації цих дій. Натомість розсуд слідчого – це варіант процесуальної поведінки, обраний з-поміж низки законних альтернатив процесуальної поведінки таким чином, що відповідає умовам досудового розслідування.

Слід констатувати, що на сьогодні діяльність слідчого перебуває під потрійним контролем: керівника слідчого підрозділу, прокурора та слідчого судді. Таким чином, самостійність слідчого має декларативний характер, а роль слідчого в кримінальному процесі фактично зводиться до «технічної», «допоміжної» діяльності. Цю точку зору підтримали 74,0% слідчих (додатки А та Б)

Процесуальну самостійність слідчого визначають як його право на власний розсуд, який заснований на вільній оцінці доказів, приймати рішення та здійснювати дії зі встановлення події злочину й обставин його вчинення, щодо визначення напрямку розслідування, проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, за винятком випадків, коли законом передбачено отримання відповідного дозволу контрольно-наглядових інстанцій.

На нашу думку, відповідно до КПК України, гарантіями процесуальної

самостійності слідчого слід визначити: особисту відповідальність слідчого за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40); свободу оцінки доказів (ч. 1 ст. 94); право давати доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); право звернутися до керівника органу досудового розслідування у випадках відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 40); обов'язковість виконання законних вимог та процесуальних рішень слідчого органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами (ч. 5 ст. 40).

Окрему увагу варто приділити розсуду слідчого, як одному з найбільш важливих і необхідних елементів процесуальної самостійності слідчого. Розсуд посадової особи, у тому числі слідчого, передбачає можливість вибору одного з прямо передбачених законом рішень (варіантів поведінки) або фактичну реалізацію чи нереалізацію наданого законом повноваження. Причому вибір того чи іншого варіанта поведінки (розсуд) – не є довільним рішенням, а ґрунтується на оцінці ним фактичних обставин, встановлених на момент прийняття рішення, і відбувається в межах, визначених законом [306, с. 10].

Його існування зумовлене об'єктивними та суб'єктивними чинниками. До об'єктивних причин належать складний характер правового регулювання кримінальних процесуальних відносин і відсутність можливості закріпити в законі вичерпний перелік дії і рішень слідчого в кримінальному провадженні. Серед суб'єктивних причин розсуду – недоліки у формулюванні правових норм, прогалини в законодавстві. У цих випадках розсуд ґрунтується на обов'язку застосування засад кримінального провадження та норм міжнародного права.

Процесуальна самостійність слідчого – це така складова його процесуального статусу, проблемні питання якої, на нашу думку, не можна вирішити лише на рівні КПК України. Тут необхідним є окремий закон. Тому ми

підтримуємо низку висловлених у юридичній літературі пропозицій щодо розв'язання цієї проблеми на законодавчому рівні шляхом доопрацювання та прийняття відповідного закону України, створення належних умов для діяльності слідчих. Ідеться як про вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо прийняття слідчим процесуальних рішень, так і про визначення майбутньої моделі досудового розслідування [27, с. 144].

До прийняття КПК України 2012 року Л. М. Лобойко та О. А. Банчук акцентували на тому, що усунення процесуальної залежності слідчого від свого керівника має стати одним із пріоритетних напрямів реформування кримінального процесу [168, с. 38]. Проте нині можна констатувати ще й цілковиту залежність слідчого від прокурора, який здійснює процесуальне керівництво процесом досудового розслідування [27, с. 143].

Український законодавець упродовж останніх років намагався розв'язати означену проблему. На розгляд Верховної Ради України вносили різні законопроекти, зокрема «Про статус слідчих» (реєстр. №7440 від 27 серпня 2001 року), «Про працівників органів досудового слідства та їх соціальний захист» (реєстр. №1230 від 17 червня 2002 року), «Про статус та процесуальні і соціальні гарантії слідчих України» (реєстр. №4125 від 8 вересня 2003 року), «Про систему досудового слідства в Україні» (реєстр. №2716 від 11 грудня 2006 року), «Про статус слідчих» (реєстр. №1437 від 25 січня 2008 року). Так, законопроекти №1230 та №2716 відкликали безпосередньо суб'єкти законодавчої ініціативи. Натомість законопроекти №7440 та №4125 за результатами розгляду не прийняли як закони [254].

Іншим аспектом проблеми вдосконалення кримінального провадження є питання якості й ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень, що суттєво залежить від законодавчого врегулювання процесуального статусу слідчого, його самостійності й незалежності. Попри наявність у КПК України положень про процесуальну самостійність слідчого (ч. 5 ст. 40), законодавчо його перетворено на «технічного працівника», «помічника» прокурора. Фактично всі рішення під час досудового розслідування кримінальних

правопорушень щодо обмеження прав і свобод людини приймає слідчий суддя за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором.

Згідно з ч. 5 ст. 40 КПК України, під час здійснення своїх повноважень слідчий є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручатися в яку особам, що не мають на те законних повноважень, заборонено. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [140].

У правовій теорії процесуальну самостійність слідчого поєднують із його процесуальною незалежністю з огляду на наявність між ними органічного взаємозв'язку, зумовленого, серед іншого, наявність спільних спеціальних гарантій [146, с. 173–174]. Реалії вітчизняної слідчої практики дають підстави погодитися з точкою зору В. Д. Берназа та С. М. Смокова, на думку яких слідчий насправді позбавлений процесуальної незалежності, натомість існує процесуальна самостійність у межах чинного кримінально-процесуального законодавства [33, с. 138].

Відповідно до чинного законодавства, процесуальна самостійність слідчого полягає в можливості самостійно, за особистим внутрішнім переконанням проводити всі необхідні й можливі слідчі (розшукові) дії, приймати відповідні процесуальні рішення, а також нести за них особисту відповідальність. Саме з цим пов'язане вирішення ключових питань під час досудового розслідування: кваліфікація кримінального правопорушення та обсяг обвинувачення, направлення кримінального провадження до суду або закриття кримінального провадження тощо.

Межі процесуальної самостійності слідчого в КПК України чітко не визначено. Водночас низка посадових осіб (керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя) мають право в порядку, визначеному законом, втручатись у діяльність слідчого, що обмежує його процесуальну самостійність і незалежність. Так, керівник органу досудового розслідування має право відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування з

власної ініціативи або з ініціативи прокурора, за наявності підстав, передбачених Кодексом для відводу, або в разі неефективного досудового розслідування, про що виносить вмотивовану постанову; давати слідчому письмові вказівки; погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України; вживати заходів до усунення порушень вимог законодавства, у випадку їх допущення слідчим тощо (ст. 39 КПК України) [140].

Про обов'язковість виконання слідчим вказівок керівника органу досудового розслідування (якщо вони не суперечать рішенням і вказівкам прокурора та були надані в межах його компетенції і в установленій законодавством формі) йдеться в наказі МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 року №570 [246]. Натомість у жодній із норм КПК України, у тому числі в п. 3 ч. 2 ст. 39 цього Кодексу, не зафіксовано обов'язковість вказівок керівника органу досудового розслідування. З огляду на зазначене, можна стверджувати, що такі вказівки керівника органу досудового розслідування мають для слідчого лише рекомендаційний характер, оскільки законодавчо прямо не визначено їх обов'язковість, а такі відомчі нормативні акти, як, наприклад, наказ МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 року №570 та наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів органу Державної кримінально-виконавчої служби України» від 8 лютого 2017 року №313/5 не є джерелами кримінального процесуального права.

Після прийняття нового КПК України суттєво посилився вплив на слідчого з боку прокурора, який наділений функцією щодо нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, а також процесуального керівництва досудовим розслідуванням (ч. 2 ст. 36 КПК України). Письмові вказівки прокурора є обов'язковими для слідчого та підлягають виконанню (ч. 4 ст. 40 КПК України) [140]. Причому здійснення прокурором нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням має постійний і

безперервний характер. За допомогою своїх владно-розпорядчих повноважень прокурор не лише виявляє, а й безпосередньо усуває порушення закону та інші прорахунки слідчого, що є виявом процесуального керівництва з боку прокурора та дає змогу скоригувати діяльність слідчого в конкретному кримінальному провадженні [284, с. 287].

На думку 54,0 % опитаних слідчих, з моменту впровадження чинного КПК України між слідчими та прокурорами не було досягнуто належної взаємодії. Водночас 74,0 % респондентів зауважили, що процесуальне керівництво досудового розслідування з боку прокурорів обмежує ефективність розслідування (додаток В). Про те, що один прокурорський нагляд у вигляді процесуального керівництва здатен бути ефективним гарантом дотримання та забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, зазначили 30,0 % опитаних слідчих. Натомість 68,0 % осіб вважають, що таким гарантом може бути лише сукупність відповідних гарантій (прокурорський нагляд, судовий і відомчий контроль тощо) (додатки А та Б).

Так, досліджуючи організаційно-правові засади діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України, Є. В. Вандін зазначає, що режим процесуального керівництва передбачає певне процесуальне підпорядкування слідчого прокуророві. У цьому контексті необхідно забезпечити принцип рівності сторін задля неупередженості здійснення оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності слідчими бюро. Адже документування корупційних злочинів чиновниками у вищих органах влади з позиції доведення вини злочинців є найбільш складним процесом порівняно з аналогічними діями щодо інших кримінальних правопорушень. Крім цього, не менш важливим є убезпечення від витоку інформації. Тому втручання прокурорів антикорупційної прокуратури в досудове розслідування НАБУ має бути аргументованим, а наслідки такого втручання повинні відповідати певним обставинам [47, с. 128].

Якщо явище прокурорського нагляду за розслідуванням кримінальних правопорушень в українському кримінальному процесі є традиційним, то судовий контроль з'явився під час реформування кримінального процесуального

законодавства, а отже, його слід розглядати як закономірний процес на шляху розбудови правової держави та інтеграції України у світове співтовариство. Найбільш істотне обмеження прав і свобод особи можливе лише на підставі відповідного судового рішення.

Так, 77,0 % опитаних слідчих органів Національної поліції зазначили, що здійснення судового контролю за дотриманням прав і законних інтересів учасників кримінального провадження відбувається на належному рівні. Протилежну позицію висловили лише 16,0 % респондентів (додатки А та Б). Більшість опитаних слідчих (69,0 %) підтримали пропозицію щодо посилення відповідальності слідчих суддів під час виконання ними повноважень із судового контролю в разі прийняття рішень, що спричинили негативні наслідки для належного виконання завдань кримінального провадження (додатки А та Б).

У такій ситуації неможливо розраховувати на ефективність досудового розслідування, здійснюваного уповноваженими органами, організаційно-правові форми та зміст діяльності яких не відповідають реаліям. Слід законодавчо закріпити реальну процесуальну самостійність слідчого, його права й обов'язки, диференціювати форми розслідування, чітко розмежувати функції та компетенцію органів досудового розслідування й органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, як у процесуальному, так і організаційному контексті.

Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства дає змогу дійти висновку про те, що процесуальна самостійність слідчого явно обмежена. Якщо надалі законодавець піде зазначеним шляхом, це може призвести до знеособлення зазначеної процесуальної фігури, зниження престижу професії та втрати професійної, дієвої категорії юристів. Так, на думку слідчих, головними проблемами кримінального процесуального забезпечення досудового розслідування є такі: надмірний судовий контроль (83,0 %); надмірне навантаження (79,0 %); виконання не притаманних їм функцій (64,0 %); надмірний прокурорський нагляд (35,0 %); слабе матеріально-технічне забезпечення (18,0 %); інші проблеми (12,0 %) (додатки А та Б).

Отже, чинний державний механізм, на жаль, не може в повному обсязі забезпечити задекларовану в КПК України процесуальну незалежність і самостійність слідчого. Це, по-перше, пов'язано з нестачею окремого нормативного документа – Закону України «Про статус слідчого», а по друге, із браком концентрації уваги законодавчих органів на розвитку та впровадженні збалансованої кримінальної процесуальної політики держави, що спричиняє проблеми кримінального процесуального забезпечення досудового розслідування. Українські слідчі та пересічні громадяни нашої держави очікують на визначення правового статусу слідчого на рівні окремого закону [80, с. 16–17].

Низка процесуалістів обґрунтовано виокремлюють такі складові проблеми статусу слідчих: співвідношення повноважень слідчого і керівника слідчого підрозділу; відсутність конкурсного та відкритого порядку відбору на посади слідчих; брак внутрішньовідомчої самостійності слідчих; ненормованість робочого часу слідчих, їх надмірне навантаження; вихід на пенсію до досягнення пенсійного віку [168, с. 38–41].

Пріоритети слідчої діяльності іноді орієнтовані на вузьковідомчі інтереси, далекі від завдань кримінального провадження. Серед організаційних чинників, що знижують ефективність функціонування органів досудового розслідування з точки зору призначення кримінального судочинства, слід виділити такий, як відсутність цілісності системи. Крім цього, варто визначити науково обґрунтовані критерії навантаження слідчих і забезпечення їх технічними засобами. Проблема визначення загальної кількості працівників у системі та її структурних підрозділах, їх професійного та посадового складу є першочерговим напрямом у роботі з кадрами й другим об'єктивним чинником, що впливає на прийняття слідчим процесуальних рішень та, відповідно, визначає його процесуальну самостійність [27, с. 145]. Це ще один аргумент на користь необхідності створення слідчого апарату в системі органів Національної поліції України, здатного підвищити ефективність роботи слідчих та оперативних підрозділів із розкриття й розслідування кримінальних правопорушень. Це можна здійснити завдяки

перерозподілу навантаження на працівників слідчих підрозділів і розподілу розслідування кримінальних правопорушень залежно від їх тяжкості.

Згідно з результатами опитування, 79 % слідчих органів Національної поліції України визнають нагальність законодавчого закріплення вимог до професійних та особистісних якостей слідчого, який спеціально уповноважений на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Необхідними умовами вони вважають: закінчення курсів підвищення кваліфікації, під час яких перевага має бути надана віковій психології та педагогіці (15,0 %); досвід роботи у відповідному підрозділі ювенальної превенції (13,0 %); необхідний рівень педагогічної або психологічної освіти (11,0 %). Водночас 61,0 % слідчих зазначили, що для цього необхідна сукупність зазначених умов (додатки А та Б).

Сучасній системі органів досудового розслідування, що складається з органів, які належать до різних правоохоронних відомств, бракує необхідних функціональних і організаційних зв'язків. Таке перетворення покликане виключити відособленість, самоізолювання слідчих органів різної відомчої приналежності та, навпаки, сприяти їхньому зближенню і зацікавленості у взаємодії, посилити функціональний зв'язок органів досудового розслідування з іншими, переважно оперативними службами правоохоронних органів, не послабляти, а забезпечувати реальну процесуальну самостійність і незалежність слідчого [290, с. 134].

На нашу думку, в даному напрямі цікавим є запозичення позитивного зарубіжного досвіду. Доцільним вважаємо делегування функції досудового розслідування за зареєстрованими заявами і повідомленнями про нетяжкі злочини співробітникам оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів (на кшталт «поліцейського дізнання» у Франції, ФРН, Чехії та багатьох інших європейських країнах), що підтримує 63,0 % опитаних правоохоронців, а також запровадження інституту детективів (поєднання функцій слідчих та співробітників оперативних підрозділів) з метою спрощення їх взаємодії, економії ресурсів, підвищення ефективності збирання доказів та розкриття кримінальних

правопорушень на основі відповідальності кожного із суб'єктів розслідування за кінцевий результат (79,0 % респондентів) (додаток А).

Загалом можна дійти висновку, що сучасна вітчизняна система органів досудового розслідування, визначена в ст. 38 КПК України, містить певні структурні підрозділи, практика функціонування яких донині невідома громадськості й науці кримінального процесу, а також іншим судовим і правоохоронним органам. Такими новими органами є ДБР, підрозділи детективів і внутрішнього контролю НАБУ, а також слідчі органи ДКВС України.

Попри прагнення законодавця зміцнити статус слідчого, надати йому якомога більше процесуальної самостійності, його правове становище виявилось значно обмеженим через надмірні можливості суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядові функції за його діяльністю. Однією з головних проблем сьогодення в діяльності органів досудового розслідування слід вважати часткову відсутність незалежності слідчих, залучення їх до виконання функцій, не пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень.

1.2. Генеза розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження

З'ясування особливостей процесуального статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження не може бути обмежене лише дослідженням сучасного стану цієї проблеми. Усебічне її вивчення потребує встановлення причин виникнення, особливостей її розв'язання на різних етапах розвитку кримінального процесу. Аналіз зазначеної проблеми в історичному контексті дасть змогу з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, які слугували підґрунтям для виникнення органів досудового розслідування в їх сучасному вигляді, спонукальні мотиви, що зумовили нормативно-правове закріплення повноважень прототипу сучасного слідчого в інтересах кримінального судочинства й реалізації його повноважень у практичній діяльності протягом

зміни епох, на підставі чого запропонувати ефективні шляхи подальшого її розв'язання в сучасному кримінальному процесі України.

Звернення до історії того чи іншого питання є передумовою розв'язання сучасних проблем. Саме завдяки вивченню питання крізь призму історії можна помітити законодавчу послідовність помилок, з огляду на які до наших часів недоліки дореволюційного попереднього слідства. Згодом успадковані помилки, залишаючись за змістом і характером наслідків майже незмінними, трансформуються та набувають нових форм. Таким чином, доцільно якомога частіше звертатися до історії, черпаючи з неї найцінніший досвід.

Історія появи такого суб'єкта, як слідчий, бере свій початок із тих часів, коли почав формуватися інститут держави. Будь-який уряд потребував довірених людей, які б займалися таємним розшуком на благо держави. Упродовж усього часу, починаючи з часів Римської імперії і становлення Римського права, виникала необхідність у ґрунтовному доведенні вини підозрюваного. Збір фактів у справі, їх систематизація та подання на судовий розгляд – першочергові обов'язки й завдання слідчого. Згодом відбулося становлення юридичної науки та її похідних – кримінального й кримінального процесуального права.

Більшість учених формування інституту слідчого пов'язують із виникненням правоохоронних органів. Так, аналізуючи історичні надбання – культуру первісних общинних утворень і племен, можна стверджувати, що в додержавний період у зародкових формах існували елементи інституту правоохоронних органів, оскільки додержання первісних традиційних норм, різноманітних табу (заборон) було аксіомою для всіх членів роду й племені. Логічним наслідком невиконання усталених правил поведінки було засудження та покарання винних. Такі діяння нині кваліфікують як злочини. Будь-які тогочасні провини були наслідком порушення встановлених норм поведінки – звичаїв, традицій. Відповідно, захисною реакцією на ці дії був розшук винуватця та помста.

Отже, протиправні діяння, розшук особи, яка їх учинила, та її покарання повсякчас супроводжували життєдіяльність будь-якого суспільства. Тому цілком закономірним є твердження про існування прототипів сучасних слідчих органів у додержавному суспільстві.

Із розвитком феодалізму окремі звичаї родового ладу, котрі можливо було використовувати в інтересах панівного класу, поступово трансформувались у норми звичаєвого права. Існування звичаєвого права є логічним доказом того, що людина схильна до його порушення [116, с. 28]. Існування певних устоїв і правил поведінки у суспільстві, власне, й зумовила потребу в їх реалізації та встановленні правопорушників, а відтак, наявності правоохоронних органів, суб'єктів – прототипів сучасного слідчого.

Становлення інституту розслідування злочинів на території сучасної України припадає на XI ст. та пов'язане з виникненням Київської Русі. Правотворчі та правозастосовні процеси на її теренах нерозривно пов'язані з питанням становлення правоохоронних органів, виокремлення правоохоронної функції, зокрема функцій слідчого.

Однак на той час не існувало розмежування досудового та судового проваджень. Ознакою Київської Русі як ранньофеодальної держави були майнове розшарування населення та привілейоване становище феодального класу. Спеціалізованих правоохоронних органів, звісно, не було, однак їхні функції на той час виконували князь і його повірені (намісники, волостителі, вірники, мечники, тіуни). За свої повноваження та розслідування провин вони одержували утримання від місцевого населення [40, с. 54].

Аналіз окремих нормативних і наукових джерел [76, с. 24] з досліджуваної проблеми засвідчує, що на той час на Русі не було спеціальних органів та осіб, які мали виконувати розшукові та слідчі функції. Зазвичай вдавалися до приватної помсти.

Певну правову регламентацію слідство, поєднане з розшуком, одержало лише за часів «Руської правди» (XI–XIII ст.). Доказування відбувалося завдяки свідченню послухів і видоків, речовим доказам, «судам

божим», жеребам, роті (присязі), ордаліям, судовим поєдинкам, особистим зізнанням [82]. Процесу цієї доби був притаманний приватно-позовний (обвинувально-змагальний) характер.

За часів феодальної роздробленості Київської Русі (30-ті роки XII-XIV ст.), у результаті якої на землях сучасної України були утворені Київське, Переяславське, Чернігівське, Волинське, Галицьке (згодом Галицько-Волинське) князівства, продовжували діяти норми «Руської правди» [295, с. 128]. У цей період, крім змагального процесу, на зазначених державних утвореннях у вказаній сфері можна було констатувати елементи слідчого (розшукового) процесу, відповідно до якого в справах про злочини проти князівської влади розшукові, слідчі й судові функції виконували князі й уповноважені ними на це особи.

Зі зміцненням княжої влади обов'язок розшукових і слідчих функцій поступово переміщувався з приватних осіб на органи загального управління або на військові формування та окремих посадових осіб. Цьому сприяло встановлення поглядів на злочин вже не як на образу чи шкоду, завдану окремій особі чи групі осіб, а як на посягання, спрямоване проти державної влади та встановленого нею порядку управління. Таким чином, зі зміцненням державності поступово почав витіснятися приватно-позовний (обвинувально-змагальний) процес, змінюючись на розшуково-слідчий (інквізиційний), який спочатку здійснювався виключно під час розслідування справ про державні злочини, а згодом поширився й на інші злочини [224, с. 10].

Розпад Київської Русі як держави (30-ті роки XII ст.) – закономірний результат її економічного та політичного розвитку. Її правонаступником стало Галицько-Волинське князівство (1199 рік – 40–60-ті роки XIV ст.), у якому збереглися окремі елементи розслідування, характерні Київській Русі. Норми «Руської правди» втратили свою чинність внаслідок поневолення українських земель владою князів литовських наприкінці XV ст.

У Великому князівстві Литовському державно-правові форми Давньої Русі продовжили розвиватися та еволюціонувати. До того ж право цього

князівства ґрунтувалося на засадах староруського права. Проблематику становлення правоохоронних органів відображено й у законодавчій пам'ятці XVI ст. – Литовському статуті, який мав три редакції (1529-го, 1566-го та 1588-го років). Питання визначення органів, котрі здійснюватимуть правоохоронну діяльність, відповідало загальній тенденції внутрішньої політики Великого князівства Литовського як держави. Зокрема, сутність такої внутрішньої політики полягала в тому, щоб «з ласки господарської зберегти старовину, закріпити соціальний, політичний і юридичний лад землі» [99, с. 107].

Переломним моментом для розвитку правоохоронних органів на українських землях стала політична унія між Литвою та Польщею, що супроводжувалася вдосконаленням норм староруського права шляхом застосування юридичних надбань Польської держави, запозичення їхньої практики регулювання суспільних відносин. Так, основним досягненням литовсько-польської доби з питань розвитку правоохоронної діяльності є виділення процесуального права в окрему галузь та доповнення судового процесу різними процесуальними діями [125, с. 91].

За часів перебування частини земель сучасної України в складі Литви, Польщі, Речі Посполитої (XIV–XVIII ст.) слідство спочатку регулювалося нормами звичаєвого права, «Руської правди», а згодом – Судебника Казимира IV 1468 р. (першого збірника литовського кримінального та кримінально-процесуального права), який 1566 року було затверджено в новій редакції збірників магдебурзького права «Саксон» і «Порядок», III Литовського статуту 1588 р. [326, с. 44].

Аналіз зазначених правових актів дає підстави для висновку, що в XIV–XVIII ст. на окупованих українських землях поступово відбувалося відокремлення кримінального процесу від цивільного, у якому встановлювалося попереднє слідство як невід'ємна функція посадових осіб, на яких покладался збір доказів для суду. Виняток становило провадження в так званих копних судах (судах громад), передбачених артикулом 9

розділу XIV Литовського статуту 1588 року. Вони розглядали справи про вбивства, завдання тілесних ушкоджень, розбійні напади, знищення чужого майна, крадіжки. Характерною особливістю цього судочинства було те, що в одному суб'єкті поєднувалися судові, слідчі й розшукові функції.

Слід зазначити, що Литовський статут був джерелом національного права на території Лівобережної України до середини XIX ст. Його окремі положення відобразились у Березневих статтях 1654 року часів Гетьманщини.

Вагому роль у формуванні національних ідеалів і правосвідомості українського суспільства відіграв період українсько-козацької доби. У межах Запорізької Січі було запроваджено полковий устрій, відповідно до якого правоохоронну діяльність провадили отамани й гетьмани [18, с. 17–19]. У цьому контексті Н. П. Сиза слушно зауважила, що за часів Козаччини правоохоронну функцію реалізовували в кримінально-процесуальному провадженні, де джерелами доказів були: пояснення сторін, показання свідка, призначення «оскарженого», присяга, допити на муках, документи, речові докази [277, с. 84]. Досудове розслідування, як, власне, й такі різновиди правоохоронної діяльності, як розшукова діяльність, охорона громадського порядку, фактично здійснювали уповноважені органи державної влади.

У добу козащини (1480–1775 рр.) слідчі функції були поєднані з розшуковими. Їх виконували органи загального управління (генеральний військовий суд, генеральна військова канцелярія, рада генеральної старшини, рада старшин) або ж військові посадовці – кошовий отаман, військовий суддя, старшина, полковник, гетьман, осавули [36, с. 169].

З посиленням централізації державної влади у XV – на початку XVI ст. на Русі, до якої належала й значна частина земель сучасної України, розшукові й одночасно слідчі та судові функції виконували «губні хати». Їх очолювали виборні губні старости, помічниками яких були цілувальники. У 1669 році було засновано посаду сищика, помічником якому був губний

староста, а посади губних цілувальників – скасовано. Функції сищиків полягали у вирішенні кримінальних справ (розшукові, слідчі й судові функції) [145, с. 87–90].

У законодавстві Московського царства, під владу якого потрапила частина українських земель, також наявні витoki інституту розслідування злочинів саме в розвитку характерних елементів обвинувально-розшукового процесу. Розвиток поліцейських функцій у XV–XVI ст. слугував передумовою для вдосконалення слідчо-пошукового апарату: недільщики здійснювали розшук підозрюваних, арешт, тримання під вартою правопорушників; спеціальні чиновники провадили допити та інші дії, спрямовані на відшукування доказів вини.

Аналіз тогочасних нормативно-правових актів засвідчує, що чимало з них можна вважати правовими витокami існування правоохоронних органів. Зокрема, згідно з Соборним уложенням 1649 року правоохоронні (слідчі) функції покладалися на осіб, котрі здійснювали розшук губних старост, та земську поліцію [317, с. 163].

Упродовж XVII–XX ст. правоохоронні органи формувалися з чітким розподілом функцій і визначенням завдань. Основна мета – забезпечення безпеки державного механізму й конституційного ладу. Систему правоохоронних органів становили поліція, прокуратура, жандармерія, органи служби державної безпеки. До середини XIX ст. формування інституту досудового провадження було завершено, зокрема чітко окреслено повноваження особи, яка здійснювала розслідування, процесуально визначено перебіг і порядок розслідування злочинів та збирання доказів.

Визначимо особливості становлення інституту попереднього слідства на землях України в Російській імперії в 1860–1917 років. Усі очевидні тогочасні труднощі зумовлювали потребу у створенні спеціального досудового органу, який звільнив би суд від діяльності, що стояв на заваді правосуддя. У цьому контексті І. Я. Фойницький зауважує, що передусім слід переконатися, що і як сталося, після чого зібрати пов'язані з цим докази.

Ідеться про попереднє дослідження, яке в справах високої складності поділяється на досудове (дізнання) та судове (попереднє слідство). Після того, як суд зібрав і перевірів початковий матеріал, постає питання про доцільність подальшого судового розгляду [331].

Відповідно до Указу від 8 липня 1860 року, у Російській імперії було засновано інститут судових слідчих, які підпорядковувалися Міністерству юстиції [98]. Зокрема, було видано два накази, згідно з якими судові слідчі мали здійснювати попереднє слідство, а поліція – розшук і дізнання.

Отже, законодавство 1860–1864 років сприяло заснуванню інституту судових слідчих, детальній регламентації їхнього процесуального статусу, згідно з яким ці особи були наділені досить широкими повноваженнями – самостійно обирали тактику розслідування та заходи щодо реалізації покладених на них функцій з обвинувачення й захисту.

Після реформи 1860–1864 років виникло попереднє судове дослідження, яке було покликане гарантувати винесення судом законного та справедливого вироку. Потреба в судових слідчих, на думку О. Л. Васильєва, була зумовлена прагненням до посилення гарантій прав особи, яка долучена до сфери кримінального судочинства. Так, завдяки судовій реформі «було створено ... додаткову проміжну стадію кримінального судочинства, де перевіряли матеріали, зібрані органами кримінального переслідування з метою забезпечення суду перевіреними матеріалами для провадження правосуддя» [49, с. 43]. Відповідаючи за дії та рішення, прийняті в межах розгляду кримінальної справи, слідчий не позиціонувався як сторона звинувачення. Він здійснював саме кримінальне переслідування, як самостійна посадова особа, яка здійснювала попереднє слідство.

Слід констатувати, що процес упровадження ідеї остаточного відокремлення судової влади від адміністративної був непослідовним. Прототип інституту слідства (попереднє слідство) з'явився на початку 60-х років XIX ст. переважно завдяки компромісу між юридичною наукою та адміністративною політикою держави. Остаточна втрата владних

суддівських повноважень на досудовій стадії кримінального процесу означала для адміністративної влади відмову від управління перебігом кримінальної справи. Плоди цього компромісу, у результаті якого наукову думку було втілено в життя непослідовно, ми пожинаємо донині. Таким чином, відповідно до Указу від 8 червня 1860 року, у 44 губерніях імперії було засновано 993 слідчі посади [304, с. 79].

Процес добору осіб на заміщення цих посад був означений певними труднощами. Спочатку слідчого не сприймали як представника незалежної судової влади, виявом чого нерідко було нерозуміння, а часто й протистояння з боку суддів і губернської адміністрації. Це було зумовлено залежним становищем судового слідчого від місцевої влади. Попри те, що Іменний указ від 8 червня 1860 року та ст. 2 Установи судових слідчих передбачали підпорядкованість судових слідчих Міністерству юстиції, норма Установи визначала питання призначення, переміщення, звільнення та розподіл судових слідчих компетенцією губернаторів, які провадили вказані дії за погодженням із губернським прокурором. Наприклад, звільнення судових слідчих Міністерство юстиції проводило відповідно до відкликання губернатора.

Судова реформа 1864 року в Російській імперії фактично запровадила інститут слідчого судді (хоча на законодавчому рівні він з'явився після оприлюднення Указу Олександра II 1860 року) – судового чиновника, який перебував у штаті суду та здійснював процесуальні дії за певними категоріями справ. Компетенцією поліції передусім залишалось дізнання – збір попередніх відомостей про вчинення злочину, які надалі судовий слідчий міг використовувати під час підготовки справи до суду [66, с. 9]. Варто зауважити, що на практиці таких судових слідчих за межами Санкт-Петербургу (Петрограду), Москви, Києва, Варшави та ще декількох великих міст було мало. Крім цього, вони підпорядковувались зазвичай виконавчій владі (губернатору), а не суду, тому функціонування цієї системи дещо

відрізнялося від моделі, передбаченої в законодавстві й теоретичних працях тогочасних учених [177, с. 35–40].

Судова реформа 1864 року сприяла запровадженню слідчо-обвинувального порядку кримінального судочинства, розмежуванню судової та обвинувальної влади, усуненню адміністративної влади від участі в розгляді та вирішенні кримінальних справ. Попереднє слідство набуло характеру судової діяльності. У загальнокримінальних справах провадження поділялося на попереднє слідство, здійснюване судовими слідчими під контролем прокурорів, і судовий розгляд, де завдяки усному змагання звинувачення та захисту відбувалася перевірка всіх доказів і виносили вирок. Після судової реформи 1864 року, проведеної за царювання Олександра II, сфера прокурорського нагляду була обмежена підтримкою в суді звинувачення в кримінальних справах, здійсненням нагляду за слідством та органами поліції.

Не вдаючись до детального викладу змісту інституту судового слідчого, можна констатувати, що його архітектоніка, визначена відповідно до судових статутів 1864 року, була невдалою. Головними її недоліками В. П. Даневський назвав: 1) подвійне підпорядкування судового слідчого – процесуальний нагляд за його діяльністю здійснював прокурор, який одночасно був чиновником Міністерства юстиції, а судовий контроль – окружний суд і судова палата; 2) переважання «розшукових засад» у попередньому слідстві, що передусім виявлялось у багатофункціональності діяльності слідчого. Він реалізував функцію обвинувачення («обвинувачення винних»), здійснював повноваження, іманентно притаманні суду, – застосування заходів процесуального примусу, формальні допити; 3) відсутність у судового слідчого організаційних можливостей для провадження власної діяльності, оскільки поліція йому не підпорядковувалася, а спеціальної судової поліції не існувало [208, с. 112].

Невдала регламентація досудового розслідування стала очевидною з моменту створення цього інституту 1860 року. Найістотнішими недоліками

кримінального судочинства було визнано недосконалість діяльності органів попереднього слідства, слідчої організації, на нагальності реформування якої наголошували багато учених і практиків, пропонуючи шляхи її вдосконалення. На думку таких учених, як А. К. Вульфєрт, В. П. Данєвський, І. Я. Фойницький, проблема полягала в конструктивних недоліках цього інституту [59, с. 72]. Водночас практики вбачали причини в інших недоліках: недолуге застосування закону, ігнорування судових статутів, проблеми організаційного та матеріального характеру [135, с. 26–30; 218, с. 57].

Попри однастайність думок щодо критики діяльності попереднього слідства, позиції науковців стосовно шляхів його реформування суттєво різнилися. Одним із таких заходів вважали заснування установи судової поліції, яка, власне, і здійснювала б кримінальне переслідування під керівництвом прокуратури [331, с. 473–474].

Загалом ішлося про зміцнення суддівського становища судового слідчого. Так, було встановлено обов'язковість виконання вимог слідчого всіма офіційними установами, а також посадовими та фізичними особами. Причому поліцію було визнано залежною від слідчого. Згідно зі ст. 269 Статуту кримінального судочинства, судовий слідчий міг перевіряти, доповнювати і скасовувати дії чинів поліції з провадження дізнання. Він мав право доручати поліції проводити дізнання та збирати іншу інформацію [324, с. 24–28].

У ст. 545 Статуту кримінального судочинства було передбачено можливість направлення матеріалів дізнання до суду без провадження діяльності органів попереднього слідства. Однак цю норму майже не застосовували. Проте зазначені вище норми Статуту не містили визначення слідства. Брак нормативного поділу попереднього та формального слідства трансформувався у відсутність чіткого законодавчого розмежування слідства й дізнання. Це спричинило невизначеність поліцейських і судових функцій та повноважень на судовій стадії. Отже, попри прогресивність і радикальність перетворень, що відбулися в діяльності органів попереднього слідства в 60-х

роках минулого століття, слід констатувати суттєві недоліки в побудові та регулюванні цієї діяльності.

Одним із головних недоліків реформованого інституту попереднього слідства була відсутність чіткого законодавчого визначення слідства та дізнання. Перешкоджало розмежуванню дізнання та слідства також те, що слідчому часто доводилося, крім безпосереднього провадження слідства, самому проводити дізнання, а інколи й розшук. Норми Статуту засвідчують, що слідчий не міг розпочати слідство без даних про особу, яку звинувачують у вчиненні злочину. На думку сучасних науковців, передбачення в законі розшукової функції поліції слід було вважати закономірним з огляду на відсутність спеціальної судової поліції та надмірне навантаження загальної поліції [73, с. 45].

Унаслідок цього судові слідчі замість неупередженої судової перевірки даних про злочин проводили розшук. Однак це було вкрай неефективним. Адже дії слідчого як представника органу суду були чітко регламентовані, а отже, позбавлені оперативності й інших переваг поліцейського дізнання. На попередньому слідстві навіть не йшлося про рівність сторін: кваліфікований захист обвинуваченого фактично був відсутній через побоювання розробників реформ допустити до попереднього слідства захисника, який, на їхню думку, міг завадити пошуку істини. Тому судовому слідчому доводилося, крім суддівських функцій, виконувати також роль захисника. За такого поєднання функцій судового слідчого досягнути об'єктивності в прийнятті рішень було досить складно.

Особливий інтерес становить питання щодо процесуальної незалежності судового слідчого від інших державних інстанцій. Передусім нас цікавлять відносини судового слідчого та прокуратури, оскільки нині саме прокурор наділений функцією процесуального керівництва за діяльністю органів досудового розслідування.

Тогочасна прокуратура виконувала подвійну функцію: наглядову та обвинувальну. Прокурор ініціював кримінальне переслідування шляхом

підготовки розпорядження про початок провадження попереднього слідства. Згідно зі ст. 280 Статуту, прокурори могли бути присутні під час проведення будь-яких слідчих дій. До того ж прокуратура була органом юстиції, що виконував наглядові функції. Однак усі вищезазначені недоліки вирішення питання про відокремлення судової влади від адміністративної під час провадження попереднього слідства були закономірними.

Компроміс між наукою і політикою, на якому ґрунтувалася реформа, зумовив ситуацію, за якої після виникнення в Російській імперії інституту попереднього слідства вчені не могли однозначно визначити, представником якої влади є судовий слідчий. Зокрема, це питання постало під час складання Статуту кримінального судочинства. Попри неоднотайність позицій науковців, комісія зрештою дійшла такого висновку: «За основними положеннями судові слідчі мають своєрідний характер і становлять середню ланку між обвинувальною та судовою владою» [183, с. 148]. З огляду на це, цілком закономірними також було своєрідне визначення його завдань, функцій, засобів і статусу рішень.

На першому етапі (8 червня 1860 року) питання щодо поліпшення попереднього слідства як стадії кримінального судочинства сприйняли як другорядні, що стало головною причиною незавершеності й недосконалості реформи, яка фактично перетворилася на звичайне збільшення кількості чиновників, спеціально призначених для розслідування злочинів і схожих за своїм організаційним та правовим статусом на колишніх станових приставів.

Другий етап реформування попереднього слідства відбувся в межах судової реформи 1864 року, завдяки якій судову владу було відділено від адміністративної. Такі перетворення стали логічним продовженням судово-правової реформи. Було створено струнку модель організації розслідування злочинів, яка у формально-юридичному контексті відповідала кращим тогочасним європейським зразкам, хоча й недостатньо враховувала національні особливості. Процесуальний порядок і загальні умови

тогочасного розслідування злочинів характеризувались ознаками розшукового процесу.

Водночас на території сучасної Галичини та Буковини діяв Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року, відповідно до ст. 88 якого розмежовували попереднє слідство й дізнання. Так, попереднє слідство провадила поліція, причому під значним впливом прокурора, оскільки він контролював дізнання. Натомість дізнання провадив слідчий суддя, причому контроль і нагляд за його діяльністю здійснювала прокуратура та спеціально створена для цієї мети радна палата суддів [334, с. 89–95].

Вивчаючи це питання, Є. О. Крапивін слушно зауважує, що положення про наявність інституту слідчого судді є спільним для обох кодексів. Це підтверджує орієнтацію на тогочасне європейське кримінально-процесуальне законодавство [139, с. 13].

З огляду на особливу регламентацію здійснення процесуальних дій, саме в цей час сформувалася письмово-протокольна форма ведення процесу [180, с. 50], передусім розгляду й оцінки доказів і народжується так звана «мова протоколу» [211, с. 201]. Зазначене спостерігалось у кримінальному процесі на радянському та пострадянському просторах.

Упродовж 1917–1921 років на теренах сучасної України було створено такі вітчизняні правоохоронні органи, як жандармерія, варта Гетьманату, народна міліція Директорії, розвідка, контррозвідка, прокураторія, органи безпеки Директорії, інші спеціальні служби, основні завдання яких полягали в боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку та правомірної поведінки в державі. За радянської доби діяльність правоохоронних органів була спрямована на дотримання соціалістичної законності, забезпечення централізації влади, охорону громадської безпеки та громадського порядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина, зокрема права на життя й здоров'я, запобігання розвитку безпритульності тощо. Основними

правоохоронними органами вказаного періоду були міліція [247] та прокуратура [220].

Події 1917–1918 років та громадянська війна знаменували активний пошук нових процедур розслідування злочинів, зокрема дискусії щодо класової природи злочинності. Результатом цього став затверджений Всеукраїнським ЦВК Кримінально-процесуальний кодекс від 13 вересня 1922 року (період першої кодифікації українського радянського законодавства), який переважно дублював положення Уставу кримінального судочинства 1864 року [182, с. 77]. Так, не сприймаючи «традиційних» (буржуазно-правових) форм, проте зважаючи на важливість міжнародного чинника, більшовики висунули ідею щодо наповнення старих форм новим змістом. Останній мав певні особливості, пов'язані з політикою більшовизму, який полягав у пріоритетності загальнодержавних інтересів. Ідеться про надання державі права за потреби втручатись у будь-які врегульовані законом відносини, попри «традиційні права та свободи» [75, с. 377].

Зокрема, «з метою здійснення розслідування на судовій стадії «встановлювали посаду «слідчого», який був працівником правосуддя, а не кримінального розшуку... Судові слідчі також збирали й аналізували речові докази, забезпечували експертизу та узагальнювали результати у вигляді обвинувального висновку... Дотримуючись французької моделі «судового слідчого», радянська влада розміщувала слідчих у будівлях судів і робила суддів відповідальними за їхню роботу. Водночас оперативна діяльність слідчих щодо напрацювання справ перебувала під наглядом прокурора... Зрештою 1928 року слідчі перейшли у виняткову юрисдикцію прокуратури. На практиці, навіть до прийняття цього рішення, на більшій частині території країни слідчі вже функціонували як заступники прокурорів» [71, с. 613; 294, с. 37].

На виконання завдання щодо впровадження в республіканське законодавство положень Основ кримінального судочинства СРСР і союзних республік від 1924 р. 20 липня 1927 р. було прийнято новий КПК УРСР. У

зв'язку зі зміною адміністративно-територіального устрою країни (ліквідацією губерній) зазнала змін і система правоохоронних органів [344].

Намагаючись упорядкувати систему органів досудового слідства, Народний комісаріат юстиції УРСР 1 жовтня 1928 року прийняв постанову, згідно з якою підпорядкував усіх слідчих органам прокуратури. Як слушно зауважив О. Ю. Татаров, це призвело до значного перевантаження слідчих і негативно позначилося на якості досудового слідства [311, с. 46].

Характерною ознакою тогочасного розслідування було те, що система органів боротьби зі злочинністю почала нормативно підлаштовувати під себе процесуальний порядок. Попри те, що, відповідно до КПК, слідство було зосереджено лише в органах прокуратури, уже на початку 1940-х років в апаратах кримінального розшуку й боротьби з розкраданням соціалістичної власності було створено слідчі відділення [193, с. 18]. У 1951 році в системі міліції з'явилися самостійні структурні одиниці – слідчі відділи [296, с. 48].

Під час сталінського терору було запроваджено декілька заходів, що негативно позначилися на функціонуванні системи кримінального провадження, яка й без цього була вже значною мірою розбалансована. Відповідно до циркулярів Президії ЦВК від 1937 року, злочини проти держави слід було передавати на розгляд позасудових органів, тобто так званих трійок, особливої наради [224, с. 53]. Унаслідок цього, за окремими даними, «лише в Україні в 1937–1938 роках позасудові органи – особливі наради, трійки НКВС – розглянули 111 526 справ. Згідно з рішеннями наркому внутрішніх справ СРСР та прокурора СРСР було розглянуто 60 229 справ, тоді як судовими органами – лише 5130 справ» [224, с. 58]. Ці позасудові органи розправи було ліквідовано лише 1953 року.

До 1958 року офіційними органами попереднього слідства були лише слідчі прокуратури, а неофіційними, як зазначає Н. В. Мішаніна, – слідчі органів державної безпеки та міліції [193, с. 17].

Сучасний слідчий поліції (міліції) у кримінальному процесі з'явився в результаті реформи кримінального права та процесу в 1950-х – на початку

1960-х років (ми можна було спостерігати в Кримінальному кодексі 1961 року та Кримінально-процесуальному кодексі УРСР 1960 року). Починаючи з Указу Президіуму Верховної Ради СРСР від 6 квітня 1963 року № 1237-IV, органам охорони громадського порядку (тогочасна назва МВС) було надано право здійснювати досудове розслідування (до цього слідчі були лише в штаті прокуратури, а міліція мала право здійснювати лише дізнання) [315, с. 25].

Слід зазначити, що в початковій редакції КПК 1960 року здійснення досудового слідства покладали на слідчих прокуратури та слідчих органів безпеки. Таким чином, фактично було «легалізовано» слідчий апарат органів безпеки. Водночас слідчий апарат де-факто діяв у системі органів МВС. З метою виконання законодавчих приписів наказом МВС СРСР № 107 слідчі підрозділи міліції було перетворено на відділи, відділення та групи дізнання в складі МВС [31, с. 49]. Однак уже 1963 року на їх базі в системі органів МВС було відновлено слідчий апарат. Відповідно, ст. 102 «Органи попереднього слідства» КПК УРСР 1960 року було доповнено вказівкою щодо «слідчих органів внутрішніх справ» [142]. Уже 1964 року слідчим апаратом органів внутрішніх справ було завершено 61,4 % кримінальних справ, 1966-го – 67 %, а 1978-го – 76 % [31, с. 52].

Фактично на початку 1970-х років утворився механізм взаємодії чотирьох осіб під час розслідування кримінальної справи – оперативного працівника, який збирає докази та здійснює слідчі дії за дорученням слідчого; слідчого, який перебуває в штаті міліції та здійснює досудове розслідування злочину; прокурора, який забезпечує процесуальний нагляд за їхньою діяльністю та підтримує державне (публічне) обвинувачення в суді; судді. Таким чином було завершено процес змішування на практиці судової, обвинувальної та поліцейських функцій [139, с. 20].

Причому саме слідчий вирішував питання стосовно винуватості/невинуватості особи, що зробило його ключовою фігурою в кримінальному процесі. Ані прокуратура, ані суд не мали суттєвого впливу

на розслідування «типових» (повсякденних, шаблонних) справ, з огляду на інституційні засади кримінальної юстиції в частині органів досудового розслідування [134, с. 199].

Інститут підслідності набув повноцінного закріплення лише в КПК УРСР 1960 року. Тут він постав як система взаємопов'язаних норм, що містила правила, дотримання яких давала змогу визначити суб'єкта, котрий мав здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення. На цьому розвиток і вдосконалення інституту підслідності не зупинилося. Подальші процесуальні перетворення, що відбувалися після набуття Україною 1991 року незалежності, характеризують сучасний стан інституту підслідності [204, с. 146], що буде розглянуто в наступних підрозділах.

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, Акта незалежності України від 24 серпня 1991 року, що знаменувало початок становлення й розвитку України як незалежної держави, правоохоронні органи, зокрема інститут слідчого, зазнали кардинального реформування. Витоками нормативно-правового закріплення статусу правоохоронних органів за часів незалежності нашої держави стали Конституція України, закони України «Про міністерства і державні комітети УРСР», «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» та інші.

Прийняття нового КПК України 2012 року засвідчило нове бачення сучасної моделі правоохоронних органів, зокрема органів досудового розслідування. Окрім КПК України, окремі питання правового статусу слідчого визначені законами України «Про національну поліцію України», «Про прокуратуру», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України» та інші. Проте проблем законодавчого та практичного характеру це не розв'язало. Це переважно зумовило певну невизначеність, плутанину у визначенні компетенції, підслідності підрозділів досудового розслідування. Спроба України йти шляхом розбудови правової держави та подолати корупцію спонукала до прийняття рішення про

створення нових слідчих органів, концептуальна й законодавча моделі діяльності яких потребують системного вивчення й удосконалення [12, с. 121].

Новим КПК України передбачено розслідування посадових злочинів новим слідчим органом – ДБР. Цей орган донині існує лише на сторінках зазначеного Кодексу. Про нього навіть не розроблено закону. Функції ДБР тимчасово продовжує виконувати прокуратура, яка, згідно з Конституцією України, взагалі не має у своєму активі функції розслідування, а слідчу діяльність здійснює лише на основі перехідних положень Конституції та нового Закону про прокуратуру. Водночас тимчасове виконання будь-якої функції не сприяє якості такої діяльності. Надто уповільнене реформування слідчих органів ускладнює виконання однієї з важливих державних функцій – функції розслідування [12, с. 123; 298, с. 118].

Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено створення ще одного нового слідчого органу – Національного антикорупційного бюро України, основною функцією якого визначено запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, учинених вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що становлять загрозу національній безпеці.

Закон України «Про Національну поліцію» регламентує діяльність співробітників органів досудового розслідування в контексті загального правового статусу поліцейських [244]. Аналогічним чином, але вже положеннями Податкового кодексу України, регламентовано діяльність органів досудового розслідування, що входять до складу податкової міліції [226]. Тобто на сьогодні в Україні відсутні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність органів досудового розслідування відповідно до сучасного стану реформування правоохоронної системи.

Попри те, що органи досудового розслідування в системі МВС України є структурним підрозділом Національної поліції України, донині вони

керуються вищезазначеним наказом МВС України № 686 від 9 серпня 2012 року. Наприкінці 2015 року Національна поліція оприлюднила проект наказу МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції» [219]. Однак, попри нагальність потреби в правовій регламентації як внутрішньоорганізаційних відносин вказаних органів, так і їх взаємодії з іншими органами та підрозділами, це питання досі залишається відкритим.

З огляду на результати аналізу сучасного стану реформування органів досудового розслідування, що належать до сфери управління МВС України, можна констатувати недостатність визначених орієнтирів пропонованих змін, відсутність моделі реформування, яка б ураховувала європейський досвід [354, с. 253–254].

На сьогодні ст. 216 КПК України передбачено функціонування таких слідчих підрозділів: органів Національної поліції України; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства; органів ДБР; органів НАБУ; органів ДКВС України [140].

Отже, дослідження сутності й змісту діяльності слідчого на різних історичних етапах розвитку кримінального процесу України, а також аналіз окремих наукових позицій спонукає до висновку про те, що у вітчизняному праві слідчі органи (їхні повноваження, функції, ознаки) набували правового визнання на кожному етапі суспільного розвитку й залежали від рівня розвитку правових норм і механізмів їх реалізації.

Слідчий – суб'єкт кримінального провадження, становлення якого пов'язане з появою функції обвинувачення, а також початком діяльності правоохоронних органів. Його основне призначення полягало в необхідності здійснення переслідування особи, тобто її встановлення (розкритті злочину) і подальшого викриття. У радянський період розвитку України роль слідчого в кримінальному судочинстві дещо змінилася. Формально він одночасно виконував функції обвинувачення, захисту й вирішення справи. Натомість із кінця 1920-х років його діяльність фактично набула обвинувального

характеру. Нині продовжується пошук оптимальної, наближеної до європейської моделі органів досудового розслідування з метою виконання завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України.

Висновки до розділу 1

Процесуальний статус слідчого становить визначену нормами кримінального процесуального права сукупність таких елементів, як функція (основний напрям кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження слідчого (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності й обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність. Саме загальноправовий статус державних органів, що реалізують кримінальне судочинство, дає можливість повною мірою дослідити сутність повноважень і функцій слідчого в кримінальному процесі, вивчити нерозривний взаємозв'язок між його обов'язками, правами та компетенцією.

Процесуальними гарантіями діяльності слідчого слід вважати встановлені нормами кримінального процесуального закону різні за змістом засоби, які в комплексі забезпечують можливість реалізації поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень. До них, зокрема, належать: особиста відповідальність слідчого за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40); свобода оцінки доказів (ч. 1 ст. 94); право давати доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); право звернутися до керівника органу досудового розслідування у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 40); обов'язковість виконання законних вимог та процесуальних

рішень слідчого органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами (ч. 5 ст. 40).

Задля вдосконалення механізму реалізації слідчим поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень слід передбачити внесення відповідних змін до КПК України, зокрема до ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування», помінявши місцями її першу та п'яту частини. Крім цього, доцільно виключити зі ст. 216 КПК України фразу «Слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України», позбавивши таким чином органи ДКВС не властивої їм функції досудового розслідування.

У процесі реформування органів досудового розслідування головним є вдосконалення організаційної та функціональної структури слідчого апарату, зокрема органів Національної поліції України. Його створення потребує розроблення механізму призначення керівника, формування відповідних підрозділів і визначення їх місця в системі органів Національної поліції України з чітким розподілом повноважень, а також забезпечення гарантій незалежності слідчих від інституцій влади з одночасним забезпеченням суворого громадського контролю.

Ретроспективний аналіз розвитку кримінального процесуального статусу слідчого спонукає до висновку про мінливість його (процесуального статусу) змісту та соціальної зумовленості. Наділення слідчого певною функцією залежало від низки чинників: рівня розвитку держави та суспільства, конституційного та кримінально-процесуального законодавства; форми кримінального судочинства; мети, принципів (засад) кримінального судочинства в певний період.

Здійснене дослідження дає змогу визначити генезу розвитку пріоритетного напрямку діяльності слідчого (його головної функції) таким чином: 1) функція щодо попереднього дослідження обставин злочину під

контролем суду (Установа судових слідчих, Статут кримінального судочинства, Литовські статuti, КПК УРСР 1922 р.); 2) поєднання функцій обвинувачення, захисту й вирішення справи під наглядом прокурора (КПК УРСР 1923 р., КПК УРСР 1960 р.); 3) функція обвинувачення (п. 19 ст. 3 чинного КПК України).

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІЇ СЛІДЧОГО ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Поняття і види кримінальних процесуальних функцій слідчого

Кожен учасник кримінального процесу наділений окремими процесуальними правами й обов'язками, властивими саме йому. Одним із таких суб'єктів є слідчий. Аналіз його правового статусу дає змогу більш детально схарактеризувати ключові засади, на яких ґрунтується досудове розслідування. На стадії досудового розслідування найбільш повно реалізується значна частина норм кримінального процесуального закону й наукових рекомендацій із кримінального процесу та криміналістики. Проникнення у внутрішню структуру діяльності слідчого, вивчення всіх її складових сприятиме висвітленню призначення та ролі слідчого, змісту й форми його діяльності. Як науковий інструмент доцільно використовувати категорію процесуальних функцій, тобто певних напрямів, особливим чином розмежованих сторін кримінальної процесуальної діяльності, які різняться своїми найближчими цілями та формами здійснення.

Теорія кримінально-процесуальних функцій у доктрині кримінального процесу не є новою. Її було започатковано в наукових дослідженнях процесуалістів другої половини XIX ст. (В. П. Даневського, Є. В. Познишева, Д. Г. Тальберга, І. Я. Фойницького та ін.). Так, ця теорія була пов'язана із засадою змагальності, зокрема із формуванням змагального типу кримінального провадження (на відміну від розшукового процесу).

Загалом І. В. Гловюк слушно зауважила, що ідея дослідження кримінально-процесуальних функцій суто в аспекті принципу змагальності знайшла найбільший вияв на початковому етапі становлення теорії кримінально-процесуальних функцій і була розвинена в доктринальних

дослідженнях, що ґрунтувалися на дореволюційних традиціях кримінально-процесуальної доктрини. Надалі з'явилася тенденція дослідження кримінально-процесуальних функцій поза межами цього принципу (хоча, безперечно, ця позиція мала на той час переважно ідеологічний характер). Однак наявність кримінально-процесуальних функцій слід розглядати не лише в межах принципу змагальності в судових стадіях кримінального процесу (хоча, звісно, розмежування кримінально-процесуальних функцій є ключовим елементом цього принципу), а й у межах досудового провадження, де принцип змагальності діє обмежено [71, с. 568].

Значну роль у формуванні змішаного типу кримінального провадження як перехідної форми від розшукового до змагального (публічно-змагального) його типу відіграла теорія основних кримінальних процесуальних функцій, оскільки на її підґрунті він формувався в межах вітчизняного (радянського й пострадянського) кримінального процесуального законодавства та практики його застосування. Без перебільшення можна стверджувати, що побудова кримінального провадження на засаді змагальності завдячує доктрині трьох основних кримінальних процесуальних функцій: обвинувачення (публічного чи приватного), захисту, розгляду та вирішення справи.

Водночас теорія кримінальних процесуальних функцій цими основними функціями не обмежилась. Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності окремих її суб'єктів потребувала розширення, оскільки цій теорії не відповідала функціональна спрямованість як окремих стадій процесу (зокрема стадії досудового (попереднього) розслідування), так і деяких її суб'єктів (учасників процесу). Таким чином, теорія трьох кримінальних процесуальних функцій почала розширюватись завдяки тому, що теоретики виокремили також інші функції (попереднього розслідування, пред'явлення та підтримання цивільного позову, а також захисту від нього; захисту майнових та інших прав і законних інтересів потерпілих від злочину тощо).

Аналіз теорії окремих кримінальних процесуальних функцій здійснювали вчені-процесуалісти як радянського, так і пострадянського періоду розвитку кримінальної процесуальної науки. Визнаючи загалом вагомим їхній внесок у науку кримінального процесуального права, слід констатувати, що головні зусилля науковців були спрямовані на дослідження переважно окремих як основних (системоутворюючих) кримінальних процесуальних функцій (обвинувачення, кримінального переслідування, захисту від обвинувачення, здійснення правосуддя), так і додаткових.

Зокрема, питання кримінально-процесуальних функцій слідчого відображено в наукових працях В. Б. Андрусяка, С. А. Альперта, О. В. Бауліна, В. П. Бож'єва, О. О. Бондаренка, М. С. Городецької, О. І. Гришина, М. А. Громова, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, М. М. Ковтуна, О. М. Ларіна, О. І. Литвинчука, Л. М. Лобойка, Т. О. Лоскутова, В. Т. Маляренка, М. М. Михеєнка, В. П. Півненка, М. А. Погорецького, І. В. Рогатюка, В. М. Савицького, М. І. Сірого, О. А. Солдатенка, С. М. Стахівського, М. С. Строговича, Л. Д. Удалової, О. О. Чепурного, С. А. Шейфера, М. Є. Шумила, М. Л. Якуба та багатьох інших.

Попри багатовікову історію діяльності органів досудового слідства, донині в теорії кримінального процесу остаточно не визначено поняття та зміст кримінальної процесуальної функції, яку слідчий реалізовує під час розслідування злочинів [260, с. 141].

Загальновідомо, що розвиток будь-якого вчення відбувається у зв'язку з прогресом суспільних відносин, урегульованих правовими нормами (у контексті нашого дослідження – нормами Основного закону, міжнародних правових актів, ратифікованих Україною, та кримінального процесуального права). Доктринальні погляди, з огляду на зворотний зв'язок динаміки нормативного регулювання та практики його застосування, вимагають не лише їх обґрунтування, а й визначення перспективи їх розвитку.

На сьогодні в Україні прийнято нове кримінальне процесуальне законодавство, у якому враховано вчення про кримінальні процесуальні

функції. Проте новітню вітчизняну правотворчу та правозастосовну практику ще не достатньо апробовано в контексті вчення про кримінальні процесуальні функції слідчого. Питання про поняття процесуальних функцій слідчого та їх види залишається одним із найбільш дискусійних. Окремі вчені вказують на наявність у кримінальному судочинстві визначених кримінальних процесуальних функцій, які здійснюють учасники (суб'єкти) кримінальної процесуальної діяльності. Інші ж науковці, навпаки, заперечують існування в кримінальному процесі будь-яких відокремлених одна від одної процесуальних функцій, стверджуючи, що законодавство не містить підстав для чіткого розмежування кримінальної процесуальної діяльності на різні функції.

Однак і серед прихильників концепції кримінальних процесуальних функцій відсутня однастайність щодо низки суттєвих моментів, наприклад про власне поняття процесуальних функцій, їх сутність і кількість у кримінальному процесі. Навіть зміст однойменних функцій автори нерідко тлумачать по-різному. Зокрема, В. В. Шимановський доводить, що немає і не може бути кримінально-процесуальних функцій, які б різні суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності здійснювали рівною мірою. На його думку, кожен учасник процесу реалізовує свою, притаманну лише йому функцію, а отже, процесуальні функції становлять основний процесуальний обов'язок, у якому виявляється головне призначення та процесуальна роль кожного з учасників процесу [349, с. 175–178].

Водночас спільність основних процесуальних завдань, що стоять перед усіма учасниками процесу, не виключає того, що ці завдання державні органи в процесі виконують різними, специфічними способами, у різних процесуальних формах.

Категорію функції у науковий обіг ввів німецький філософ Готфрід Лейбніц (1646–1716). Поняття «функція» (від лат. function – виконання, здійснення) є світоглядним, філософським. Ним позначають зовнішній вияв об'єкта в певній системі відносин. У тлумачному словнику української мови вказаний термін визначено таким чином: «...робота кого-, чого-небудь,

обов'язок, коло діяльності когось, чогось; обов'язок, повинність, місія...» [229, с. 5]. Фахівці у сфері правознавства трактують поняття функції як соціальну роль держави, державного органу, права стосовно макро- або мікрооточення. Функції тлумачать як основні напрями або види діяльності, що виражають сутність, призначення, роль і місце держави, державного органу, права в суспільстві [92, с. 157].

Аналіз головних дефініцій цього терміна дав можливість встановити якісні ознаки категорії функції: це діяльність конкретного суб'єкта, який посідає відповідне місце в системі певних відносин; ідеться про самостійний і постійний вид діяльності, те, від чого держава, конкретний державний орган не має права відмовитися, чого не може не виконати; функції держави реалізуються через систему державних органів, а функції права – через систему права (галузі, інститути, норми, договори, прецеденти й акти застосування права) [167, с. 24; 240, с. 140].

Точки зору представників теорії кримінального процесу вирізняються розмаїттям підходів до зазначеної дефініції та означені більш широким процесуальним змістом. Наприклад, С. А. Альперт ґрунтується на тому, що «процесуальні функції – це виражені в законі основні напрями процесуальної діяльності, які здійснюються самостійними суб'єктами, котрим для досягнення відповідних цілей надано широкі права й повноваження щодо активної участі в кримінальному судочинстві» [7, с. 13]. Натомість І. В. Тирічев зауважує, що поняття «кримінальні процесуальні функції» охоплює види й напрями діяльності суб'єктів кримінального процесу, зумовлені їх роллю, призначенням та метою участі в справі [118, с. 15]. На думку О. М. Ларіна, процесуальні функції в кримінальному судочинстві – це види (компоненти, частини) кримінально-процесуальної діяльності, що різняться між собою з огляду на особливі безпосередні цілі, яких досягають у результаті провадження в справі [155, с. 5]. Водночас В. М. Савицький зазначає, що процесуальна функція – певний напрям, особливим чином відмежований аспект, вид кримінально-процесуальної діяльності [273, с. 30]. Згідно з переконанням Л. М. Лобойка,

кримінальні процесуальні функції – визначені законом основні напрями кримінальної процесуальної діяльності [163, с. 13].

Застосувавши системний підхід до розгляду проблеми кримінально-процесуальних функцій, О. О. Чепурний дійшов висновку, що функціями кримінального судочинства як єдиної правової системи слід вважати не роль або коло обов'язків певного учасника, а пріоритетні напрями кримінально-процесуальної діяльності, у яких виявляється вплив кримінального судочинства на суспільні відносини та які залежать від його завдань [337, с. 140]. Г. В. Остафійчук інтерпретує кримінально-процесуальні функції як урегульовані законом напрями діяльності учасників кримінального судочинства, які об'єднані в різні процедурні групи на основі спільності інтересів у кримінальному провадженні для виконання завдань і мети, які стоять перед ними [209, с. 110]. Схожі визначення пропонують О. А. Солдатенко [290, с. 22] та М. С. Городецька [80, с. 15].

Загалом нам імпонує позиція В. В. Вапнярчука стосовно того, що кримінально-процесуальними функціями зазвичай вважають основні напрями процесуальної діяльності, які: об'єднують різних учасників судочинства в окремі групи; визначають зміст їхнього правового статусу; розмежовують у процесуальній діяльності суперечливі інтереси та спрямовують їх на досягнення загальних цілей і завдань кримінального судочинства [194, с. 161]. Причому кожна функція прямо чи опосередковано впливає із завдань і цілей процесу. Тому виокремлення тих чи інших функцій та можливість їх реалізації конкретними суб'єктами процесу залежать не від волі й бажання останніх, а від законодавця, котрий, ураховуючи низку факторів, зокрема закони психології, нормативно закріпив відповідну структуру судочинства, яка відображає реальний стан речей, прав і законні інтереси суб'єктів процесу й цілі, досягнути яких вони прагнуть. Інакше кажучи, кримінально-процесуальна функція – це об'єктивна категорія, яка відображена в чинному законі та визначає процесуальне становище цього суб'єкта. Тому характер процесуальної функції,

яку реалізує суб'єкт, не залежить від його конкретної позиції в цій справі [216, с. 5].

Отже, у теорії немає однозначного тлумачення поняття кримінальної процесуальної функції. Для характеристики процесуальних функцій важливим є те, що вони: закріплені в законі як певні види, напрями процесуальної діяльності; виокремлюються з-поміж усієї процесуальної діяльності як основні, оскільки кожна з них безпосередньо пов'язана з реалізацією завдань кримінального провадження. Крім цього, їх реалізують суб'єкти, які уповноважені здійснювати кримінальне провадження або мають у ньому процесуальний інтерес.

Водночас процесуальний інтерес можна визначити як зумовлене матеріально-правовим інтересом або необхідністю реалізації кримінально-процесуальної компетенції (кримінально-процесуального обов'язку) для досягнення завдань кримінального провадження усвідомлене прагнення суб'єкта кримінального провадження, спрямоване на ефективне задоволення публічних, суспільних або приватних потреб у межах кримінального провадження шляхом використання правових засобів, передбачених кримінальним процесуальним законом [76, с. 32].

З огляду на цю інтерпретацію, процесуальні інтереси притаманні кожному із суб'єктів кримінального провадження та саме вони визначають сутність кримінально-процесуальної функції. Тому слід погодитися із тим, що функції «здійснюють суб'єкти, які уповноважені на провадження в справі або мають у справі процесуальний інтерес» [8, с. 21; 197, с. 29].

На нашу думку, з'ясовуючи сутність і види кримінальних процесуальних функцій слідчого, варто послуговуватись методологічними правилами, сформульованими російським науковцем В. М. Бозровим, а саме: 1) процесуальні функції відображають таку істотну властивість кримінального судочинства, як змагальність; 2) кримінально-процесуальні функції завжди передбачають наявність сторін; 3) зазначені функції є керованими, у них можна виявити елементи стратегічної і тактичної характеристики; 4) кожна сторона

завжди й у всіх випадках пов'язана лише з однією функцією, визначеною предметом спору та відповідним процесуальним інтересом; 5) жодна процесуальна функція не завершується в межах лише однієї стадії кримінального процесу; 6) зі зміною стадії не змінюється характер функцій, однак змінюється інтенсивність їх здійснення, а отже, і процедура реалізації [36, с. 169–170].

Отже, кримінально-процесуальне законодавство визначає кримінальну процесуальну функцію слідчого (у тому числі слідчого органів Національної поліції) як головний напрям процесуальної діяльності цього учасника кримінального провадження. Визначаючи процесуальну функцію слідчого, слід брати до уваги його правовий статус. Проте, як зауважує О. М. Ларін, не можна відводити функції другорядну роль і підкоряти її правовому статусу, оскільки це – поняття одного рівня [154 с. 59].

Проблема розподілу функцій між учасниками кримінального судочинства на досудових стадіях процесу є однією з найскладніших як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Дискусія стосовно того, які ж процесуальні функції (функцію) необхідно покласти на слідчого, розпочалась із моменту появи цієї процесуальної фігури в судочинстві Російської імперії та триває донині, не втрачаючи своєї актуальності [161, с. 44].

Так, вивчаючи сутність процесуальних функцій, Ю. М. Грошевий виокремлює три головні функції: обвинувачення, захисту й судового розгляду та вирішення справи (правосуддя). Головними їх вважають цілком закономірно, адже вони завжди обов'язково виявляються на центральній стадії процесу – судовому розгляді, а їх розрізнення визначає загальну побудову судового розгляду. Завдяки цьому їм належить особливе місце в загальній системі кримінальних процесуальних функцій. Окрім основних, на думку дослідника, до кримінальних процесуальних функцій також належать функції: досудового розслідування, судового контролю, нагляду за додержанням законів органами, які провадять оперативну-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також під час виконання судових рішень у кримінальних справах

(прокурорський нагляд), підтримання цивільного позову, заперечення проти цивільного позову [89, с. 17–18].

Натомість З. З. Зінатулін обґрунтовує наявність таких кримінально-процесуальних функцій, як: 1) кримінальне переслідування, складовими якого є процесуальна діяльність із розкриття злочину під час розслідування кримінальної справи, обвинувачення та викриття обвинуваченого в інкримінованому злочині; 2) охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінально-процесуальної діяльності, до якої належать захист прав, законних інтересів підозрюваних та обвинувачених, реабілітація осіб, яких було необґрунтовано піддано кримінальному переслідуванню, а також заперечення позовних вимог про відшкодування шкоди; 3) вирішення кримінальної справи по суті, у тому числі шляхом здійснення правосуддя; 4) виховно-профілактична функція [113, с. 43].

Водночас Л. М. Лобойко зазначає, що до кримінальних процесуальних функцій належать: 1) функція обвинувачення (кримінального переслідування); 2) функція захисту; 3) функція правосуддя; 4) допоміжна функція. В основу цієї класифікації функцій автором покладаються об'єкт і обсяг окремих напрямів одномотивної кримінальної процесуальної діяльності [163, с. 13].

Згідно з напрацюваннями М. С. Городецької, існують такі види кримінальних процесуальних функцій: 1) забезпечення застосування права – упорядкування діяльності учасників досудового слідства; 2) забезпечення реалізації права – упорядкування власної процесуальної діяльності; 3) встановлення обсягу й меж публічних справ, які покладені на слідчого [81, с. 37].

На думку Л. Д. Удалової та В. В. Рожнової, основними кримінальними процесуальними функціями є: 1) функція обвинувачення; 2) функція захисту; 3) функція вирішення кримінального провадження по суті (правосуддя). До інших кримінальних процесуальних функцій належать: 1) функція розслідування; 2) функція нагляду за додержанням законності; 3) функція

кримінального переслідування; 4) функція судового контролю; 5) профілактична функція [130, с. 34-35].

Відповідно до чинного КПК України, слідчий належить до учасників, які виконують функцію обвинувачення. Проте в теорії процесу це питання донині залишається дискусійним.

Розглядаючи процесуальні функції, В. І. Нажимов зазначає, що складна та багатогранна кримінально-процесуальна діяльність, дійсно, містить різні складові. Частинами (етапами) процесу прийнято називати стадії процесу. З огляду на зазначене, слід зробити певне уточнення. Оскільки є такі компоненти кримінально-процесуальної діяльності, які притаманні всім стадіям кримінального процесу, кримінально-процесуальні функції варто розглядати як найважливіші види кримінально-процесуальної діяльності, що різняться своєю спрямованістю, тобто найближчою метою, досягнення якої передбачає цей вид діяльності [301, с. 69].

Відповідно до концепції О. І. Марочкіна, досудове розслідування кримінальних правопорушень, яке здійснює слідчий, є багатовекторною функцією, що містить принаймні такі елементи: 1) початок і рух досудового розслідування; 2) забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) повідомлення особі про підозру; 4) зупинення або закінчення досудового розслідування; 5) формування обвинувачення [187, с. 876–877].

Вивчаючи окреслене питання, Л. М. Лобойко стверджує, що слідчий – це учасник кримінального провадження, який здійснює процесуальну функцію обвинувачення шляхом викриття винних у вчиненні кримінальних правопорушень та притягнення їх за погодженням із прокурором до кримінальної відповідальності [163, с. 108]. Водночас В. Н. Григор'єв і Г. А. Кузьміна доводять, що слідчий виконує такі допоміжні (додаткові) функцій, як: 1) виявлення злочинів; 2) встановлення підстав, які необхідні й достатні для прийняття рішень; 3) виконання доручень інших органів слідства [85, с. 54]. На думку В. Б. Андрусяка, додатковими процесуальними функціями

слідчого як суб'єкта кримінального судочинства, який на досудових стадіях процесу безпосередньо провадить цей процес, допускає і залучає до нього інших учасників, є: правозахисна, кримінологічна, координаційна, правовиховна й організаційна [11, с. 205–207].

Попри те, що зазначені додаткові функції так чи інакше відображені в чинному кримінально-процесуальному законодавстві, у юридичній літературі нині бракує єдиного погляду щодо кількості й змісту цих функцій. Кожен автор, який досліджував цю проблему, наводить їх різну кількість. Крім цього, навіть однойменні функції нерідко мають різний зміст [11, с. 205].

Інші дослідники визначають виконання слідчим органу досудового розслідування кримінальної процесуальної функції як «дослідження обставин справи». Також існують позиції, згідно з якими функція слідчого має комбінований характер. До встановлення особи, яка вчинила злочин, слідчий виконує функцію розслідування справи, а після вручення особі письмового повідомлення про підозру ця функція трансформується в кримінальну процесуальну функцію обвинувачення [172, с. 20].

На думку М. С. Строговича, процесуальні обов'язки, покладені в межах кримінального судочинства на слідчого як самостійного учасника кримінально-процесуальної діяльності, передбачають три функції: обвинувачення, захисту й вирішення справи. Науковець зауважує, що функції обвинувачення (кримінального переслідування) та захисту в слідчого виникають лише після появи в процесі обвинуваченого. Натомість до цього моменту вся діяльність вказаної посадової особи є слідчою діяльністю, досудовим розслідуванням, у якому ще не розчленовано процесуальні функції. Ця діяльність є підготовкою до кримінального переслідування, проте не безпосередньо кримінальним переслідуванням [303, с. 113].

У результаті цієї відповідальної діяльності слідчого протягом певного періоду (нерідко досить тривалого) провадження досудового розслідування до повідомлення про підозру залишається ніби знеособленою та не охопленою процесуальною функцією. Натомість більшу частину копіткої та часом

вирішальної роботи слідчого, що спрямована на розкриття злочину, викриття злочинця, належно не відображено в теорії процесуальних функцій.

Аналізуючи означену проблематику, О. М. Халіков виокремлює дві функції слідчого – обвинувачення та попереднього розслідування [333, с. 38]. С. А. Шейфер також сумнівається в достовірності концепції однієї функції слідчого. Він вважає, що слідчий виконує функцію всебічного, повного та об'єктивного розслідування обставин справи [345, с. 35–36].

У своїх напрацюваннях В. П. Бож'єв та Б. Т. Безлепкін обґрунтовують наявність таких основних процесуальних функцій: встановлення та перевірка даних щодо злочинів, їх розслідування; обвинувачення; прокурорський нагляд за виконанням законності; захист від пред'явленого обвинувачення; судовий розгляд і розгляд кримінальної справи. Допоміжні функції, на їхнє переконання, пов'язані з процедурою участі свідків, експертів та інших осіб. Водночас побічні функції відображаються в діяльності цивільного позивача й цивільного відповідача [35 с. 57–59].

З огляду на цілі в кримінально-процесуальній діяльності, А. М. Ларін наділив слідчого такими функціями: дослідження обставин справи, кримінальне переслідування, захист, усунення та відшкодування шкоди, заперечення цивільного позову, забезпечення прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у справі, попередження злочинів, процесуальне керівництво та вирішення справи. Визначаючи ці функції, автор ґрунтував свою позицію на запропонованому ним визначенні процесуальних функцій, згідно з яким це – види (компоненти, частини) кримінально-процесуальної діяльності, які різняться залежно від особливих безпосередніх цілей, на досягнення яких спрямоване провадження в справі [155, с. 81].

Розглядаючи вказане питання, Г. Р. Гольст і Л. А. Маріупольський переконують, що слідчий наділений функцією залучення громадськості до боротьби зі злочинністю та функцією виховання [185, с. 57]. Посилаючись на позицію таких учених, як В. В. Шимановський, Р. Д. Рахунов і П. С. Елькінд, вони аргументують наявність у діяльності слідчого однієї головної функції –

функції розслідування [349, с. 176]. Прихильники цієї думки вважають, що розділення єдиної за своїм характером і суттю процесуальної діяльності слідчого зі здійснення розслідування кримінальних справ на низку самостійних функцій, властивих здебільшого іншим учасникам процесу, є штучним.

Найменування процесуальної функції слідчого, що містить у собі різні сторони його діяльності з розслідування кримінальних правопорушень, не може збігатися з назвою певного етапу кримінального процесу, оскільки здійснення цієї функції слідчим поширюється на весь досудовий етап перебігу кримінального провадження або охоплює лише певний період у стадії досудового розслідування.

Рух кримінального провадження, розвиток кримінального процесу зумовлено «боротьбою» обвинувачення та захисту, інакше кажучи, двох діалектично протилежних за своєю спрямованістю видів кримінальної процесуальної діяльності. С. С. Телігісова зазначає, що для підведення підсумків цієї «боротьби» і прийняття відповідних рішень потрібен третій вид кримінальної процесуальної діяльності – вирішення справи. Вищевказане спонукало науковця до висновку, що в кримінальному процесі та в діяльності слідчого існують три види кримінальних процесуальних функцій: 1) обвинувачення (кримінальне переслідування); 2) захист; 3) вирішення справи [311, с. 146].

Аналогічного висновку дійшов О. І. Литвинчук, зокрема зазначаючи, що одна з цих функцій, безперечно, буде домінувати над іншими [161, с. 28]. Згідно з переконаннями науковця, єдиною процесуальною функцією слідчого має стати функція розслідування, з огляду на що він пропонує виключити з його повноважень дії та рішення щодо порушення кримінальної справи, формулювання обвинувачення, закриття кримінальної справи, складання обвинувального висновку, затримання підозрюваного в учиненні злочину [161, с. 78].

Зазначене обґрунтування є досить непереконливим, оскільки вказані процесуальні дії визначають зміст і сутність діяльності з розслідування

кримінального правопорушення і є так званими підфункціями функції розслідування. Адже кримінальну процесуальну функцію розслідування слідчий може реалізовувати саме через: 1) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, яке свідчить не про обвинувальний ухил, а про те, що судовий слідчий визнав достатніми матеріали, надані прокурором, для початку процесу [80, с. 61]; 2) надання фактичним даним, наданим сторонами статусу доказів шляхом проведення відповідних слідчих (розшукових) дій; 3) розгляд клопотань під час досудового розслідування; 4) відкриття матеріалів досудового розслідування; 5) закінчення досудового розслідування у формі, передбаченій КПК України, тощо.

На цьому свого часу наголошував А. П. Гуляєв, який визначив такі процесуальні функції слідчого: 1) розгляд заяв і повідомлень про злочини; 2) дослідження обставин справи; 3) обвинувачення в учиненні злочину; 4) захист громадян від безпідставного обвинувачення в учиненні злочину; 5) забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочином, виконання вироку в частині конфіскації майна; 6) запобігання злочинам і вжиття заходів щодо встановлення обставин, які зумовлюють учинення злочину; 7) розшук обвинувачених, місцезнаходження яких невідоме; 8) вирішення кримінальних справ [92, с. 23].

Функціями слідчого Н. О. Якубович вважає: розкриття злочинів; кримінальне переслідування; запобігання злочинам [262, с. 87]. Як зауважив О. В. Рибалка, з огляду на вимоги об'єктивності й повноти, цей підхід не сприяє досягненню мети кримінально-процесуального доказування. Запобігання та розкриття злочинів – це завдання кримінального процесу, а не функція його суб'єктів [262, с. 35].

Окрім цього, на нашу думку, такий підхід має однобічний (обвинувальний) характер. Першочерговою є діяльність слідчого, спрямована на викриття й притягнення особи до кримінальної відповідальності. Це важливо в контексті розгляду винних, але водночас як другорядну подано діяльність слідчого щодо встановлення обставин кримінального правопорушення, захисту

прав і свобод особи, інтересів суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Вимогу забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування розглядають лише як шлях доказування винуватості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Це не можна визнати правильним.

На нашу думку, розмаїття точок зору щодо функцій слідчого в кримінальному процесі можна пояснити відсутністю однозначного трактування законодавцем правової позиції слідчого. Зокрема, у КПК України 1960 року кримінально-процесуальну функцію слідчого не було визначено. Нормативне регулювання діяльності суб'єктів кримінального процесу, у тому числі слідчого, здійснювалась шляхом закріплення в ст. 2 КПК завдань кримінального судочинства. Орієнтуючись на виконання загальних завдань кримінального процесу, слідчий виконував свої спеціальні завдання. Про обвинувальний напрям його діяльності свідчить аналіз положень КПК (слідчий доказує подію злочину та винність у ньому обвинуваченого – п. 1 і 2 ст. 64 КПК; без погодження із судом затримує осіб за підозрою в учиненні злочину – ст. 115 КПК; застосовує запобіжні заходи – ст. 165 КПК; складає обвинувальний висновок – ст. 223 КПК) [142].

У п. 19 ст. 3 КПК України, прийнятому 13 квітня 2012 року, слідчого було визнано представником сторони обвинувачення, чим регламентовано кримінально-процесуальну функцію слідчого як функцію обвинувачення. Це цілком закономірно, адже, загальновідомо, що першим і головним критерієм ефективності діяльності органів досудового розслідування є досягнення ними фактичного результату. У конкретних кримінальних провадженнях це означає ухвалення судом обвинувального вироку або прийняття іншого рішення, згідно з яким особу визнають винною в учиненні кримінального правопорушення, але у зв'язку з наявністю визначених законом обставин звільняють від кримінальної відповідальності.

Важливим у новому КПК України з позиції забезпечення реалізації завдань кримінального судочинства, на думку О. Солдатенко та М. Легкого, є зарахування слідчого разом із прокурором до учасників кримінального

судочинства зі сторони обвинувачення. Обвинувальна специфіка слідства та прокуратури певною мірою робить їх союзниками і не сприяє захисту ними прав особистості в кримінальному процесі [289, с. 17].

Схожу позицію обстоює І. В. Гловюк, зауважуючи, що п. 13 ст. 3 КПК України визначає обвинувачення як твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому Кодексом. Моментом висунення обвинувачення є затвердження прокурором обвинувального акта або складання нового обвинувального акта (оскільки, відповідно до ч. 4 ст. 110 КПК України, обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування). Тобто обвинувачення за новим КПК України починається з моменту затвердження або складання обвинувального акта прокурором. Таким чином, складно розмірковувати про здійснення слідчим обвинувачення. Більш коректним є визнання слідчого суб'єктом здійснення кримінального переслідування (у вузькому значенні) [76, с. 36].

Найбільше нам імпонує точка зору Р. В. Баранніка та С. В. Комарова. Вони доводять, що слідчий здійснює функцію розслідування, яка «передбачає такі напрями: розгляд заяв і повідомлень про злочин і вирішення питання про порушення кримінальної справи або відмову в її порушенні, дослідження обставин справи, які мають значення для правильного вирішення справи, усунення та відшкодування шкоди, завданої злочином, забезпечення реалізації прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальній справі, профілактична діяльність» [22, с. 196]. Водночас вказаний підхід до розподілу функцій слідчого доцільно дещо «трансформувати», адаптувавши до вимог чинного кримінального процесуального законодавства, адже, відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу ДБР, органу ДКВС України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена в межах

компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [140].

Розмежування поняття кримінальної процесуальної функції у двох аспектах (як окремих видів, напрямів кримінальної процесуальної діяльності та як функції органу або особи, що бере участь у процесі) не має вирішального значення для визначення поняття кримінально-процесуальної функції. У цьому контексті слушним є твердження О. О. Тушева стосовно того, що окремо взятий суб'єкт, окрім однієї основної, може одночасно здійснювати інші функції кримінального процесу [323, с. 35]. Дійсно, не можна відокремлювати напрям діяльності від конкретного носія, що її здійснює. Діяльність завжди провадять певні суб'єкти шляхом учинення сукупності взаємопов'язаних дій. У зв'язку з цим визначення кримінально-процесуальної функції через напрями кримінально-процесуальної діяльності презюмує врахування носія функції – суб'єкта діяльності [76, с. 44].

2.2. Характеристика кримінальних процесуальних функцій слідчого в умовах реалізації нового КПК України

Питання, що стосуються функцій слідчого, а також його процесуального становища, повсякчас перебували в центрі уваги вчених-процесуалістів. Однак донині в наукових колах немає єдиної позиції щодо тлумачення процесуальних функцій, зокрема функцій, притаманних слідчому.

На нашу думку, процесуальні функції є не лише теоретичною, а й правовою категорією. Як єднальна ланка між завданнями та правовим становищем учасника процесу ці функції визначають, серед іншого, процесуальне становище слідчого, його права й обов'язки, конкретизуючись в окремих правових інститутах і нормах. Системний аналіз процесуальних функцій слідчого сприяє найбільш повному визначенню його ролі у

змагальному кримінальному процесі, з'ясуванню правових інститутів та положень кримінального процесуального закону, що регламентують його діяльність.

Таким чином, процесуальні функції слідчого є своєрідною єдиною ланкою між завданнями судочинства та правовим становищем слідчого. Так, слід встановити кореляційні зв'язки між ними, що дасть змогу з'ясувати сутність і спрямованість діяльності слідчого як «самодостатнього» суб'єкта кримінального провадження.

Під час досудового розслідування слідчий реалізує повноцінну, врегульовану нормами доказового права процедуру доказування в кримінальному провадженні. Від її результатів здебільшого залежить якість правосуддя в кримінальному провадженні. Ефективність доказування, здійснюваного слідчими під час досудового розслідування, передусім зумовлена якістю правових приписів, що характеризують слідчого як учасника кримінального процесу та суб'єкта доказування.

Згідно з переконанням О. В. Баганця, у слідчій практиці, на жаль, спостерігається негативна тенденція, яка полягає в тому, що під час доказування багато слідчих заздалегідь обстоюють лише позицію обвинувачення. Вони здебільшого збирають докази, які свідчать на користь обвинувачення, а пропозиції сторони захисту чи інші версії обставин учинення кримінального правопорушення – відкидають [16]. На нашу думку, у цьому разі науковець є надто категоричним у своїх висловлюваннях, адже слідчий в конкретному кримінальному провадженні підпорядкований прокурору – процесуальному керівнику й обвинувачу.

Натомість С. В. Лаврухін та Ю. С. Комягіна вважають, що розслідування злочину – правове поняття, яке відображає стадію кримінального процесу та сферу діяльності слідчого (поряд із порушенням кримінальної справи), а дотримання позиції, згідно з якою єдиною функцією слідчого є розслідування злочинів, означає підміну понять і фактично ухилення від розв'язання складної проблеми [152, с. 17]. Насправді жодної

нагальної проблеми ми в цьому не вбачаємо, адже слідчий зобов'язаний усебічно, повно й неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також встановити обставини, які пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку, забезпечивши прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК України) [140].

Функція обвинувачення. У п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено, що обвинувачення – твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом.

Функція обвинувачення, яку вважають первинною, визначає весь процес кримінального провадження. Її реалізація уможливорює появу функцій захисту та правосуддя. Таким чином, функцію обвинувачення можна визначити як обов'язковий у кримінальному провадженні, регламентований законом напрям діяльності суб'єктів обвинувачення, наділених правом викривати обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення, яке йому інкримінують, а також обґрунтовувати його кримінальну відповідальність.

На думку В. А. Сербулова, обвинувачення – здійснювана згідно з вимогами кримінально-процесуального закону діяльність щодо формулювання та обґрунтування твердження про вчинення певною особою конкретного злочину (злочинів), спрямована на встановлення винуватої в учиненні злочину особи, а за потреби – на забезпечення умов для покладення на неї кримінальної відповідальності або застосування відносно неї заходів громадського впливу чи адміністративного стягнення [276, с. 14].

Визначаючи обвинувачення, Л. М. Лобойко називає його основним напрямом кримінальної процесуальної діяльності слідчого, зміст якого полягає у: 1) викритті особи в учиненні кримінального правопорушення; 2) формулюванні підозри в учиненні кримінального правопорушення;

3) порушенні державного обвинувачення (затвердженні прокурором обвинувального акта); 4) підтриманні державного обвинувачення перед судом [163, с. 13].

Натомість С. А. Шейфер пояснює, чому слідчий у кримінальному процесі не має бути на стороні обвинувачення. Зокрема, дослідник зауважує, що слідчий не може не відчувати стану внутрішнього роздвоєння, адже він, з одного боку, усвідомлює себе суб'єктом кримінального переслідування, зобов'язаним збирати докази, що викривають обвинуваченого (підозрюваного), а з іншого – вимушений спростовувати самого себе, встановлюючи обставини, несумісні зі звинуваченням [345, с. 35–36].

На нашу думку, функцію обвинувачення можна визначити як сукупність процесуальних дій, спрямованих на викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, застосування до неї заходів справедливого покарання, або як діяльність, що передбачає викриття й засудження винуватого у вчиненні кримінального правопорушення. Спеціальним інститутом, що призначений матеріалізувати висновок слідчого про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, є повідомлення про підозру. Його застосування й утворює функцію обвинувачення.

Відповідно до позиції законодавця, представленої в КПК України 2012 року, обвинуваченням є твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом. Обвинувачення має бути реалізованим, тобто передусім – сформульованим у процесуальному акті (обвинувальному акті) [190, с. 456]. Зазначене твердження в обвинувальному акті першим формулює слідчий. Але легітимним такий акт визнають лише після його затвердження прокурором. Так, у п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України йдеться про те, що обвинувачення має бути висунуте в порядку, встановленому Кодексом. Отже, обвинувачення формулює в обвинувальному акті прокурор шляхом його затвердження. Законодавець закріпив у новому

КПК України право прокурора складати обвинувальний акт у разі, якщо він не погодиться з обвинувальним актом, складеним слідчим, а також вносити до цього процесуального акта зміни.

Водночас О. О. Чепурний заперечує наявність функції кримінального переслідування (обвинувачення) на стадії досудового розслідування, протиставляючи їй функцію розслідування. Цю позицію він обґрунтовує такими аргументами: 1) наділення слідчого функцією кримінального переслідування у формі обвинувачення суперечить принципу всебічності, повноти й об'єктивності дослідження обставин справи; 2) виокремлення в межах досудового слідства функції кримінального переслідування не виправдано із психологічної точки зору, оскільки механічно розчленовує цілісну за характером діяльність слідчого; 3) поява обвинуваченого в процесі не впливає на характер діяльності слідчого, що як до, так і після пред'явлення обвинувачення полягає в збиранні, перевірці й оцінці доказів, у встановленні обставин, що є предметом доказування [337, с. 63].

Однак варто зауважити, що обвинувачення, минаючи певні етапи, може неодноразово змінювати свій зміст або на користь обвинуваченого, або проти нього, або взагалі бути скасованим. Саме тому можна стверджувати, що обвинувачення формулюють різні суб'єкти кримінального судочинства на різних стадіях кримінального процесу [190, с. 457].

Єдність процесуальних функцій слідчого ґрунтується на тому, що обвинувачення – це результат повного, усебічного та неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення. Формулювання законного повідомлення про підозру зумовлює потребу в попередньому здійсненні діяльності з дослідження обставин кримінального правопорушення. Повідомлення про підозру надає подальшій діяльності слідчого цілеспрямованого характеру. Початковий етап розслідування передбачає всебічне вивчення обставин учиненого (або помилково визнаного вчиненням) злочинного діяння, за ознаками якого внесені відомості до ЄРДР (висунуто й відпрацьовано всі ймовірні версії), встановлення особи, яка

вчинила кримінальне правопорушення, та достатніх підстав для формулювання підозри. Таким чином, діяльність слідчого на цьому етапі має дослідницький характер. Після формулювання звинувачення діяльність слідчого стає більш конкретизованою та набуває чітко вираженого обвинувального характеру.

Викладене спонукає до висновку про певну умовність віднесення слідчого до сторони обвинувачення, позаяк функціональна спрямованість його діяльності є значно ширшою. З моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР слідчий реалізує функцію розслідування з метою встановлення обставин кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Це не позбавляє слідчого потреби в усебічному, повному й неупередженому дослідженні обставин кримінального провадження, наданні їм належної правової оцінки й забезпеченні прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Згодом, за наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, слідчий (за погодженням із прокурором) зобов'язаний повідомити про це в порядку, визначеному ст. 276 КПК України. Момент складення слідчим повідомлення про підозру знаменує початок реалізації функції кримінального переслідування у формі підозри щодо конкретно визначеної особи. Причому особи, які мають владні повноваження, зобов'язані вчиняти процесуальні дії в інтересах сторони захисту, з метою врівноваження комплексу прав і можливостей сторін кримінального провадження для відстоювання власних тверджень перед судом і заперечення доводів сторони обвинувачення [179, с. 5].

Неупередженість розслідування, здійснюваного як слідчим, так і суддею, найбільшою мірою сприятиме встановленню обставин кримінального правопорушення. У цьому разі найбільш оптимально буде враховано також засаду змагальності сторін. Головною умовою реалізації змагальності в кримінальному провадженні є забезпечення процесуальної рівності сторін, що не потребує наділення обвинувачення та захисту

однаковими процесуальними правами, але вимагає дотримання балансу процесуальних можливостей сторін кримінального провадження. Процесуальна рівність сторін у кримінальному судочинстві досягається за допомогою інституту сприяння захисту (*favor defensionis*), призначенням якого є компенсація менших процесуальних можливостей сторони захисту щодо обстоювання своєї правової позиції [174].

На нашу думку, зарахування слідчого та керівника органу досудового розслідування до учасників кримінального провадження з боку обвинувачення є штучним, оскільки викликане формальним закріпленням в КПК України засади змагальності, яка за задумом законодавця поширюється і на досудове розслідування, хоча в межах досудового розслідування, де переважають елементи розшуку, провідна роль, як і раніше, належить слідчому, основне призначення якого – під час здійснення досудового розслідування забезпечити можливість ефективного розгляду матеріалів кримінального провадження судом. Позицію щодо зарахування законодавцем слідчого до переліку учасників, які виконують функцію обвинувачення, підтримують лише 8,0 % опитаних слідчих органів Національної поліції України. Натомість, 92,0 % вважають, що поряд із функцією обвинувачення слідчий виконує також інші функції (додатки А та Б).

Для підтвердження правового статусу слідчого доцільно видалити його з переліку учасників з боку сторони обвинувачення шляхом внесення відповідних зміни до КПК України (прибрати слова «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 ч. 1 ст. 3, натомість додати вказаних осіб до переліку учасників кримінального провадження, зазначених у п. 25 ч. 1 ст. 3).

Варто погодитись із точкою зору, згідно з якою слідчий усе ж таки здійснює функцію обвинувачення. Однак ця функція не виключає виконання обов'язку всебічного, повного й неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення.

Дійсно, як слушно наголошує В.К. Волошина, слідчий не здійснює

функцію захисту, але якщо він отримає доказову інформацію, яка свідчить про невинуватість або меншу винуватість підозрюваного, він має її зафіксувати, перевірити й оцінити. Він не має приховувати обставини, що виправдовують підозрюваного. Водночас, як засвідчують норми КПК України, діяльність слідчого все ж таки має обвинувальний характер, відповідно до предмета доказування, закріпленого ст. 91 КПК України (крім обставин, які пом'якшують покарання), та його владних повноважень із проведення слідчих (розшукових) дій і застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Тобто слідчий провадить функцію обвинувачення, але з дотриманням вимог презумпції невинуватості, об'єктивно та відповідно до закону [57, с. 167-168].

Функція сприяння захисту. Відповідно до чинного КПК України, функцію захисту покладено на відповідних суб'єктів, зокрема на: підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особу, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішували питання про їх застосування, їхніх захисників і законних представників (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України) [140]. Проте беззаперечним є той факт, що слідчий зобов'язаний забезпечити підозрюваному можливість використати всі його процесуальні права для захисту від повідомленої підозри. Причому слідчий також зобов'язаний зробити все необхідне для з'ясування обставин, що виправдовують підозрюваного чи пом'якшують його вину. У цьому контексті цілком закономірним є те, що слідчий частково здійснює також функцію сприяння захисту.

Зрештою, це впливає із засади кримінального провадження «забезпечення права на захист», якою чітко визначено, що «слідчий зобов'язаний роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника» (ч. 2 ст. 20 КПК України) [140].

Функцією захисту В. О. Попелюшко вважає зумовлений кримінальним переслідуванням, здійснюваний відповідно до закону та виражений у формі правових відносин вид (напрямок, компонент, частину) діяльності, виконуваний суб'єктами захисту, спрямований на повне або часткове спростування обвинувачення, реабілітацію невинного, пом'якшення відповідальності винного, охорону прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надання їм необхідної кваліфікованої правової допомоги [229, с. 69].

На думку М. О. Чельцова, функція захисту виражає обов'язок, що має державне значення, надання юридичної допомоги громадянам. Вона полягає в обов'язку з'ясувати обставини, що виправдовують обвинуваченого чи пом'якшують його відповідальність [335, с. 12]. Натомість Ю. І. Стецовський стверджує, що «функція захисту становить процесуальну діяльність, спрямовану на виявлення обставин, що виправдовують обвинуваченого, виключають або пом'якшують його відповідальність, а також на охорону його особистих і майнових прав» [300, с. 3]. У працях Л. М. Лобойко йдеться про те, що функція захисту – це основний напрямок кримінальної процесуальної діяльності, зміст якої передбачає: заперечення по суті підозри й обвинувачення загалом; заперечення окремих пунктів підозри та обвинувачення; заперечення кваліфікації кримінального правопорушення (злочину чи кримінального проступку); прагнення визначити дії підзахисного, не заперечуючи обвинувачення; наполягання на недостатності доказів, якими обґрунтовуються обвинувачення; звернення уваги органів досудового розслідування, прокуратури й суду на обставини, що пом'якшують вину [169, с. 14].

Згідно з переконаннями П. М. Маланчука, функція захисту виникає одночасно з функцією обвинувачення та здійснюється паралельно з нею на всіх етапах руху кримінальної справи, поки існує обвинувачення. Як свідчить практика, обмеження свободи особи на стадії досудового розслідування досить часто зумовлює порушення прав особи [178, с. 13]. Реалізація функції

захисту як окрема процесуальна функція починається з моменту пред'явлення обвинувачення, але її окремі елементи наявні вже на початкових стадіях процесу. Зокрема, потреба в здійсненні захисту прав особи виникає з моменту її затримання та визнання підозрюваним [178, с. 14].

Відповідає таким висновкам і позиція М. С. Городецької, яка зазначає, що органи досудового слідства здійснюють кримінальне переслідування, захищаючи загальносуспільні інтереси. Їхня діяльність є обвинувальною, оскільки спрямована на викриття особи, яка вчинила злочин, а отже, порушила загальносуспільний інтерес. Але коли слідчий намагається викрити особу, яка вчинила злочин, суспільство забуває, що такий державний орган ним же утворений для захисту суспільних інтересів, і відчужує його, протиставляє слідчого собі [80, с. 66–67].

Слід визнати не зовсім правильним і протиставлення функції захисту розслідуванню. Таке тлумачення співвідношення захисту та розслідування викривляє сутність останнього. Розслідування містить у собі інститут захисту як невід'ємну складову. Причому цей інститут покликаний служити досягненню завдань, які стоять і перед органами досудового розслідування, а саме: захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосовано належну правову процедуру (ст. 2 КПК України) [140].

Протиставлення захисту та розслідування неминуче наділяє останнього обвинувальним характером, тоді як власне факт обвинувачення (підозри) зовсім не звільняє слідчого від обов'язку перевірити його обґрунтованість, а

в разі спростування – змінити його в бік пом'якшення. Такі дії теж стосуються поняття «розслідування». Очевидно, що захист не протистоїть розслідуванню, а, навпаки, передбачає його, причому незалежно від того, з чиєї ініціативи – органу досудового розслідування, підозрюваного (обвинуваченого) або захисника – відбувається перевірка обґрунтованості підозри або відмови від неї.

Звісно, трапляються випадки необґрунтованого повідомлення про підозру, які законодавець визнає та враховує. Саме тому в законі є норми, відповідно до яких у разі виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язані виконати дії, передбачені ст. 278 КПК України (ч. 1 ст. 279 КПК України) [140]. На думку 79 % опитаних слідчих, гарантування прав підозрюваного є безпосереднім обов'язком слідчого. Натомість 13 % респондентів вважають, що вказаний обов'язок рівномірно стосується також інших уповноважених на це суб'єктів кримінального провадження – прокурора, слідчого судді, керівника слідчого підрозділу (додатки А та Б).

У цьому контексті Д. П. Письменний слушно зазначає, що всі процесуальні функції перебувають у взаємозв'язку, що свідчить про наявність відповідної системи. Особливістю цієї системи є те, що вона об'єднує функції, які умовно можна назвати «парними», оскільки вони в реальності не існують одна без іншої. До таких функцій належать обвинувачення, захист, підтримання цивільного позову, заперечення проти цивільного позову [215, с. 352].

Наприклад, під час досудового розслідування правовідносини, які умовно можна назвати «обвинувачення-захист», виникають між обвинувачем (у контексті нашого дослідження – слідчим) як представником держави та підозрюваним. Так, у межах реалізації функції досудового розслідування, зокрема за умов, коли встановлено наявність достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, слідчий за погодженням із прокурором складає письмове повідомлення про підозру та повідомляє особі

про підозру. Отже, такі дії слідчого спрямовані на формування обвинувачення [215, с. 353].

На нашу думку, тут ідеться передусім про функцію сприяння захисту, тобто інститут кримінального процесуального права, що охоплює сукупність правових норм, які наділяють сторону захисту винятковими правами та встановлюють обов'язки осіб, які мають владні повноваження, даючи змогу здійснювати процесуальні дії в інтересах сторони захисту з метою врівноваження комплексу прав і можливостей сторін кримінального провадження для обстоювання власних тверджень перед судом і заперечення доводів сторони обвинувачення [179, с. 5]. Сутність виконуваної слідчим функції сприяння захисту характеризується його діяльністю, яка полягає у недопущенні безпідставної підозри у вчиненні кримінального правопорушення, прийнятті процесуальних рішень, які пом'якшують відповідальність підозрюваного.

Реалізація функцій обвинувачення та сприяння захисту однією особою є можливою лише завдяки чіткому дотриманню двох обов'язкових умов. По-перше, така особа має володіти цілковитою свободою майбутнього вибору за внутрішнім переконанням з урахуванням конкретних обставин кримінального провадження, які вона має встановити й оцінити. По-друге, необхідно, щоб психологічно ця особа не була заздалегідь пов'язана з уже сформульованими висновками, виробленою позицією в кримінальному провадженні. Важливо, щоб вибір ще не було зроблено.

Це означає, що здійснювати одночасно і обвинувачення, і сприяння захисту особа може лише доти, доки ні те, ні інше не стає для неї (її свідомості) кращим, правильним або обґрунтованим. Адже психологічно людина, яка дійшла певних висновків і відкрито висловила їх, надалі зазвичай схильна саме їх обстоювати, недооцінюючи аргументи протилежного характеру. Оскільки психологічні можливості індивіда обмежені, він зазвичай краще справляється із розумовою діяльністю певного напрямку й обсягу [349, с. 175–178].

Конституційний принцип (засада) права підозрюваного, обвинуваченого на захист передбачає наявність у відповідних державних органів обов'язку щодо забезпечення цього права. Реалізація слідчих функцій сприяння захисту є гарантією забезпечення конституційного права підозрюваного на захист, а також виконання одного із завдань кримінального провадження, яке полягає в тому, щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений.

Аргументом проти того, що слідчий здійснює функцію обвинувачення і сприяння захисту, не може слугувати відсутність у законі безпосередньої вказівки на ці функції. Багато наукових понять мають збірний, узагальнений характер.

Реалізація функцій обвинувачення та сприяння захисту на стадії досудового розслідування носить похідний характер від функції дослідження обставин кримінального провадження, та залежить від результатів дослідження обставин учиненого. Логіка діяльності слідчого полягає в тому, що, звинувачуючи особу та прагнучи, щоб це звинувачення у вигляді повідомлення про підозру відповідало дійсності, було правильним і надалі не спростованим (підозрюваним (обвинуваченим, захисником, прокурором, судом), він не може заперечувати того, що спростовує або може спростувати (змінити) чи висунути нову підозру. Навіть із позиції можливості настання невігідних для нього наслідків у результаті необґрунтованої підозри слідчий зацікавлений у тому, щоб урахувати обставини, які виправдовують, а також пом'якшують відповідальність, і, навпаки, під час реалізації функції сприяння захисту слідчий прагне до того, щоб його дії із захисту підозрюваного не сприймали як необґрунтоване вигороджування винного.

На нашу думку, розмежування діяльності слідчого на окремі компоненти (функції) слід вважати не механічним прийомом, а своєрідним оптимальним способом визначення специфіки певного напрямку цієї діяльності. Навіть побіжний аналіз норм, які визначають повноваження слідчого, засвідчує, що законодавець у КПК України не цілком відмовився

від ідеї покладення на слідчого функції розслідування кримінальних правопорушень, яка, на думку Ю. П. Аленіна, полягає в реалізації всіх заходів для всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи, виявлення як обвинувальних, так і виправдувальних обставин, а також з'ясування всіх обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі [5, с. 162].

Нам імпонує позиція В. М. Бикова стосовно того, що функції розслідування та обвинувачення, які провадить слідчий, важко роз'єднати, оскільки між ними існує тісний зв'язок. Виконуючи одні й ті самі дії, слідчий може одночасно здійснювати дві різні функції – розслідування та обвинувачення. Так, порушуючи кримінальну справу щодо конкретної особи, слідчий розпочинає розслідування та одночасно наділяє особу статусом підозрюваного, оскільки в постанові про порушення кримінальної справи відразу формулює підозру в учиненні злочину конкретною особою. Водночас зазначений дослідник не підтримує позицію тих авторів, які відмовляють слідчому в праві представляти сторону обвинувачення в кримінальному процесі (С. Шейфер, А. Піюк), проте погоджується з ними стосовно того, що слідчий має бути більш самостійною та відповідальною процесуальною фігурою, вільною від обвинувального напрямку під час проведення розслідування [43, с. 4].

Виконання функції *вирішення кримінального провадження по суті* так само стосується діяльності слідчого, як і розглянуті вище функції. Визнання цієї функції не має спонукати до висновку про те, що слідчому належить судова функція, тобто здійснення правосуддя. Однак не варто будь-яке вирішення кримінальної справи прирівнювати до здійснення правосуддя. Правосуддя – це вирішення справ судом. За наявності підстав та в порядку, передбаченому законом, закрити, а отже, вирішити кримінальне провадження може також і прокурор. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 283 КПК України, закриття кримінального провадження є однією з форм закінчення досудового розслідування. Розглядаючи інші випадки закінчення досудового

розслідування, слід зазначити, що прокурор, згідно з ч. 2 ст. 283 КПК України, зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [140].

Сутність використання поняття процесуальної функції полягає в тому, щоб виділити й розкрити всі ключові аспекти процесуальної діяльності, пізнати її структуру. Слідчий досить часто отримує доказову інформацію, на момент ознайомлення з якою не можна визначити, спрямована вона на викриття чи на виправдання. Лише під час оцінки й зіставлення з іншими доказами можна встановити, обвинувальна вона або виправдувальна.

Обвинувачення, сприяння захисту й вирішення кримінального провадження по суті обов'язково передбачають дослідження обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Так, цілком закономірним є те, що кримінальний процес характеризується наявністю спеціальних правових інститутів. Реалізація означених функцій по суті визначена результатами дослідження обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Причому загальновідомо, що найбільш питомою вагою в діяльності слідчого означене саме дослідження обставин учиненого кримінального правопорушення.

На думку численних науковців, слідчий також виконує *функцію кримінального переслідування*. Зокрема, О. О. Чепурний підкреслює, що основоположною функцією слідчого є кримінальне переслідування, тобто процесуальна діяльність сторони обвинувачення, що має на меті встановлення факту й обставин здійснення суспільно небезпечного діяння та особи, яка його вчинила, а також забезпечення застосування щодо такої особи покарання чи інших заходів кримінальної відповідальності або примусових заходів виховання й лікування. Це викликає потребу у функції

захисту як процесуальної діяльності, спрямованої на встановлення обставин, що виправдовують обвинуваченого, звільняють його від кримінальної відповідальності, пом'якшують її чи в інший спосіб покращують його становище, а також на охорону його особистих і майнових прав. Захист – це свідома, цілеспрямована діяльність як власне обвинуваченого (підозрюваного), так і захисника, законного представника [336, с. 12]. Науковець переконує, що кримінальне переслідування здійснюється: 1) у формі підозри; 2) у формі слідчого обвинувачення; 3) у формі державного обвинувачення; 4) під час здійснення провадження із застосуванням примусових заходів медичного характеру; 5) у межах провадження із застосуванням примусових заходів виховного характеру; 6) під час здійснення провадження в протокольній формі [336, с. 13].

Свого часу М. С. Строгович писав, що кримінальне переслідування – це складна діяльність, яка пов'язана з тим, що особа, стосовно якої здійснюють кримінальне переслідування, набуває статусу обвинуваченого в кримінальній справі, а отже, до неї застосовують різні примусові заходи [301, с. 192]. Кримінальне переслідування – це обвинувачення як процесуальна функція, тобто обвинувальна діяльність [301, с. 194]. На його переконання, усі дії слідчого, спрямовані на викриття особи, обвинуваченої в учиненні злочину, становлять кримінальне переслідування [301, с. 225].

На думку С. В. Прилуцького, кримінальним переслідуванням, яке здійснюють слідчі органи, слід вважати діяльність зі встановлення причетності особи до вчинення злочину [231, с. 66]. Водночас І. В. Рогатюк розглядає кримінальне переслідування як дії з доказування події злочину, виявлення особи, яка його вчинила, викриття цієї особи в учиненні злочину, реалізації щодо неї кримінальної відповідальності [267, с. 81].

Згідно з позицією Т. О. Лоскутова, закріплення в законодавстві функції кримінального переслідування, яка здійснюється слідчим, буде відповідати фактичному стану кримінально-процесуальних відносин. Це впливає з того, що слідчий як представник держави виконує функцію боротьби зі

злочинністю, яка в межах кримінального процесу переходить у функцію кримінального переслідування. Досудове розслідування має бути позбавлене зайвої формалізації та дублювання функцій з огляду на прагнення до підвищення ефективності кримінальної юстиції для гарантування прав і свобод людини [162, с. 10–11].

Зазначені науковці переконують, що кримінальне переслідування є вихідною, базисною функцією в системі кримінальних процесуальних функцій. Її визначають як процесуальну діяльність, яку провадять слідчий, прокурор, потерпілий, цивільний позивач і їх представники з метою встановлення факту й обставин учинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом, та особи, яка його вчинила, а також для забезпечення застосування до такої особи покарання або інших заходів кримінальної відповідальності, примусових заходів медичного чи виховного характеру [271, с. 429]. Інакше кажучи, кримінальне переслідування – процесуальна діяльність, здійснювана стороною обвинувачення з метою викриття підозрюваного, обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення [213, с. 481].

Натомість у Концепції реформування кримінальної юстиції України, ухваленій 2008 року, ідеться про те, що кримінальне переслідування – це виключна процесуальна функція прокурора, яка полягає у висуненні від імені держави обвинувачення, направленні кримінальної справи до суду, підтриманні державного обвинувачення в суді, участі в перегляді судових рішень у кримінальних справах в апеляційній та касаційній інстанціях.

Попри набуття чинності новим КПК України 2012 року, серед науковців донині триває дискусія щодо наявності в діяльності слідчого рис функції кримінального переслідування. Зокрема, В. Я. Горбачевський визначає кримінальне переслідування як діяльність, спрямовану на викриття винних у вчиненні злочину. Вона передбачає функції висунення обвинувачення та його доведення в кримінальному процесі; побудови версій у кримінальному провадженні; установлення особи, яка вчинила злочин;

розшук підозрюваного, якщо місце його знаходження невідоме; проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій [78, с. 48]. На його думку, слідчий, який, згідно з КПК України, належить до сторони обвинувачення, фактично здійснює кримінальне переслідування у формі підозри з моменту повідомлення особі про підозру. До цього моменту він реалізовує функцію розслідування кримінальних правопорушень [78, с. 48–50].

Натомість Р. М. Римарчук та С. О. Сорока зазначили, що кримінальне переслідування може виявлятися: 1) у формі підозри; 2) у формі державного обвинувачення; 3) у формі приватного обвинувачення; 4) під час здійснення провадження із застосуванням примусових заходів медичного характеру; 5) у межах здійснення провадження із застосуванням примусових заходів виховного характеру [263, с. 403–404].

Саме слідчий у процесі розслідування формулює та обґрунтовує тезу про те, що кримінальне правопорушення вчинила конкретна, встановлена під час досудового розслідування особа (особи), про що, відповідно, складає обвинувальний акт. Навіть мета досудового розслідування безпосередньо вказує на спрямованість діяльності слідчого під час виконання функції кримінального переслідування. Це, передусім, завдання щодо пошуку винного та доведення його вини. Однак це не виключає можливості (навіть необхідності) виконання ним інших кримінальних процесуальних функцій.

Реалізація функції кримінального переслідування прокурором загалом не викликає питань. Загальновідомо, що прокурор іманентно є переслідувачем у кримінальному процесі, чого не можна однозначно сказати про слідчого. На нашу думку, функція кримінального переслідування в діяльності слідчого стає затребуваною з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР або прийняття її до свого провадження. До появи в справі фігури підозрюваного слідчий починає кримінальне переслідування невстановленої особи. Адже основна мета початку кримінального провадження – викрити особу, винну в учиненні

злочину. У цьому контексті доречним є переконання В. Т. Малярєнка про те, що порушення кримінальної справи, особливо проти конкретної особи, – це початок переслідування особи, здійснювати яке уповноважені лише спеціальні посадові особи – представники органу дізнання, слідчі та прокурори [182, с. 81].

На нашу думку, розглядаючи співвідношення функцій кримінального переслідування та обвинувачення, можна констатувати, що за змістом перша є ширшою, оскільки кримінальне переслідування починається одночасно з виникненням кримінальних процесуальних відносин. Зміст цієї функції на стадії досудового розслідування становлять регламентовані законом процесуальні дії учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, спрямовані на встановлення та викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а також діяльність обвинувача в суді, спрямована на забезпечення застосування до нього справедливого покарання.

Профілактична функція слідчого. Одними з перших процесуалістів, які в кримінально-процесуальній науці обґрунтували запобігання злочинам як самостійну функцію слідчого, були Л. А. Маріупольський та Г. Р. Гольст. Вони зазначили, що «не можна зводити роль слідчого суто до виконання завдання щодо об'єктивного розслідування справи, тобто ... обмежувати різнобічність і живий зміст цієї діяльності слідчого як активного учасника кримінального процесу» [185, с. 114].

У ст. 23 КПК України 1960 року йшлося про те, що під час провадження дізнання, попереднього слідства орган дізнання, слідчий, зобов'язані виявляти причини й умови, які сприяли вчиненню злочину. Відповідно до ст. 23-1 цього Кодексу, орган дізнання, слідчий, прокурор, встановивши причини й умови вчинення злочину, вносили у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин та умов [142].

Слушною є думка О. Є. Омельченка стосовно того, що під час розслідування конкретної кримінальної справи слідчий зобов'язаний швидко

та повно розкрити злочин, викрити винних і забезпечити правильне застосування закону для того, щоб кожного, хто вчинив злочин, було притягнуто до відповідальності і жодного невинного не було покарано, а також з метою встановлення причин та умов, які сприяють учиненню злочинів, та реалізації заходів щодо їх усунення. З огляду на це, слідчий наділений двома основними функціями: розслідування та профілактики злочинів [207, с. 11].

На важливості профілактичної функції слідчого в межах провадження в кримінальній справі наголошували О. Є. Омельченко та Д. П. Письменний у навчальному посібнику «Процесуальна діяльність слідчого щодо запобігання злочинів». Зокрема, автори зазначили, що з одного боку, роль кримінального судочинства щодо злочину, стосовно якого провадять конкретне кримінальне провадження, у профілактичному значенні є пасивною, а з іншого – завдяки йому можна запобігати злочинам, їх наслідкам і найголовніше – новим злочинам [216, с. 6]. Особливістю цієї функції є не лише виявлення та усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів, а й етичність процесуальної діяльності, виховна сутність процесуальних рішень. Зміст цієї функції полягає у виявленні в кожній кримінальній справі процесуальними засобами причин та умов учинення злочину та реалізації заходів щодо їх усунення [216, с. 8].

Водночас не варто забувати, що таких висновків науковці дійшли на момент дії КПК України в редакції 1960 року. У чинному КПК України цю функцію нормативно не прописано, тому не дивно, що в науці кримінального процесу виникають діаметрально протилежні погляди щодо необхідності реалізації слідчим профілактичної функції під час розслідування кримінальних правопорушень.

На жаль, зазначену діяльність не зафіксовано в КПК України 2012 року. Переважна більшість опитаних слідчих (87,0 %) вважає невиправданим позбавлення слідчого профілактичної функції, тобто встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину (додатки А та Б).

На актуальність питання профілактичної діяльності в сучасних умовах вказує те, що криміногенна ситуація в країні залишається складною. Це потребує від держави вжиття профілактичних заходів, зокрема в межах кримінального провадження. Звісно, слідчий є не суб'єктом реалізації таких заходів, а носієм такого обов'язку. На нашу думку, він може ініціювати питання про вжиття таких заходів перед відповідними уповноваженими органами й особами [161, с. 52].

Науковці констатують відсутність регламентації зазначеної діяльності в КПК України як недолік. Так, С. М. Смоков, А. А. Десятник вважають за доцільне доповнити перелік обставин, які підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 91 КПК України), пунктом «Причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення», а також передбачити в КПК окремі статті, які б містили обов'язок прокурора й суду в разі встановлення під час кримінального провадження причин та умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, вносити у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі, відповідно, подання, окрему ухвалу про вжиття заходів для усунення цих причин та умов із повідомленням прокурора, суду в місячний строк про вжиті заходи [288, с. 173–177].

Не втрачають своєї актуальності висновки В. А. Журавля та А. Ф. Волобуєва про те, що слідчий під час досудового розслідування правопорушень здійснює важливу профілактичну роботу, у якій можна виокремити такі пріоритетні напрями: 1) попередження ймовірної, запобігання реально можливій та припинення розпочатої злочинної діяльності з боку осіб, обвинувачених (підозрюваних) в учиненні конкретного злочину; 2) встановлення причин конкретного злочину та вжиття заходів щодо їх усунення; 3) з'ясування умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину, та вжиття заходів щодо їх усунення; 4) узагальнення криміногенних чинників, установлених під час розслідування за однорідними

кримінальними справами, і подання пропозицій щодо їх усунення до відповідних органів та установ [108, с. 155–156].

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів органу Державної кримінально-виконавчої служби України» від 8 лютого 2017 року №313/5, одним із завдань ДКВС України є виявлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [240].

Зазначене доводить доцільність доповнення ч. 2 ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування» пунктом 9 (відповідно, п. 9 стане п. 10) такого змісту: «9) уживати заходів щодо виявлення обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, шляхом винесення відповідного клопотання».

Однією з актуальних проблем, що заважають ефективній реалізації засади змагальності сторін на стадії досудового розслідування, є юридична неграмотність деяких його учасників, що супроводжується недостатньо ефективною роз'яснювальною роботою слідчих [76, с. 42]. Ідеться про такий елемент діяльності слідчого, як *роз'яснювальна функція*. У зв'язку з виявленими прорахунками в оптимізації забезпечення засади змагальності, вважаємо, що слідчі (як, власне, й інші уповноважені посадові особи) зобов'язані приділяти більше уваги роз'ясненню підозрюваним і потерпілим їхніх прав у межах змагальності процесу.

З огляду на вищевикладене, нам імпонує позиція В. В. Шимановського, який ще півстоліття тому зауважив, що процесуальною функцією слід вважати «...головний процесуальний обов'язок, у якому виявляється ключовий напрям і який визначає процесуальну роль кожного з учасників процесу...; кожний учасник процесу здійснює свою, притаманну лише йому процесуальну функцію» [349, с. 175]. І хоча окремі елементи діяльності учасників процесу можуть частково збігатися, кожен із них наділений певними, найбільш типовими для нього, головними функціями, які

відображають саме його призначення в процесі» (О. В. Баулін і Н. С. Карпов) [30, с. 48].

Адже слідчий як представник органу досудового розслідування, з огляду на особливості свого процесуального становища, не є та не може бути ні обвинувачем, ні захисником у чистому вигляді в процесуальному значенні слова. Лише призначений в установленому порядку слідчий як посадова особа відповідного державного органу наділений правом здійснювати досудове розслідування. Ця функція слідчого виявляється в розкритті повної картини вчиненого кримінального правопорушення; виявленні та викритті осіб, винних у його вчиненні; вжитті заходів для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, тощо. Зазначені напрями в діяльності слідчого не залишають поза межами процесуальних функцій слідчого розгляд і вирішення заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, забезпечення відшкодування шкоди в кримінальному провадженні, припинення й попередження кримінальних правопорушень, розшук підозрюваного.

Таким чином, навіть побіжний огляд підходів до визначення функціонального спрямування діяльності слідчого засвідчує проблемність цього питання як у контексті законодавства, так і в кримінально-процесуальній доктрині, що зумовлено, серед іншого, історичними змінами в нормативній регламентації статусу органів досудового розслідування [55; 86], а також незавершеністю реформи системи досудового розслідування в Україні.

Отже, функціональна характеристика вітчизняного кримінального судочинства сьогодні не обмежується лише функціями обвинувачення, захисту та вирішення кримінального провадження по суті. Аналіз кримінального процесуального законодавства засвідчує, що процесуальна діяльність цієї посадової особи сягає за межі визначених законодавцем функцій. Окрім закріплених у законі основних напрямів кримінальної процесуальної діяльності, фактично існує також *функція досудового*

розслідування, яку слідчий здійснює з огляду на поставлені перед ним завдання.

На нашу думку, основною (загальною) кримінальною процесуальною функцією слідчого є саме досудове розслідування. Адже в законі йдеться, що слідчий відповідальний лише за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України), тобто не за обвинувачення чи захист, а виключно за всебічне, повне й неупереджене розслідування всіх обставин кримінального правопорушення. Інші напрями процесуальної діяльності слідчого є похідними функціями, спрямованими на виконання додаткових (супутніх) завдань. До них належать такі функції, як обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, роз'яснювальна та профілактична функції тощо.

Висновки до розділу 2

Кримінальні процесуальні функції зумовлені завданнями кримінального судочинства та безпосередньо закріплені в кримінальному провадженні. Одні з них відображені в законі прямо (наприклад, функції щодо здійснення розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення; внесення відповідних відомостей про їх вчинення до ЄРДР; ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями), інші ж – опосередковано, тобто через конкретні інститути, такі як функція обвинувачення. Логічно можна сформулювати послідовну тріаду понять, у якій кожне попереднє зумовлює наступне: завдання кримінального провадження – кримінальна процесуальна діяльність слідчого – кримінальні процесуальні функції, повноваження слідчого.

Головною (пріоритетно-орієнтованою) кримінальною процесуальною функцією в діяльності слідчого є досудове розслідування. Адже в законі зазначено, що слідчий відповідає лише за законність і своєчасність здійснення

процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України), тобто не за обвинувачення, захист, вирішення кримінального провадження, а виключно за всебічне, повне й неупереджене розслідування всіх обставин кримінального правопорушення. Цю функцію слідчий реалізовує через: внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, яке свідчить не про обвинувальний ухил, а про достатність підстав для початку процесу; присвоєння фактичним даним, наданим сторонами, статусу доказів шляхом проведення відповідних слідчих (розшукових) дій; розгляд клопотань під час досудового розслідування; відкриття матеріалів досудового розслідування; закінчення досудового розслідування у формі, передбаченій КПК України, тощо.

Функцію обвинувачення слід тлумачити як сукупність процесуальних дій, спрямованих на викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, застосування до неї заходів справедливого покарання, або як діяльність, що передбачає викриття й засудження винуватого в учиненні кримінального правопорушення. Застосування спеціального інституту «повідомлення про підозру», власне, й становить функцію обвинувачення. Функція сприяння захисту – сукупність процесуальних дій, спрямованих на спростування підозри (обвинувачення), встановлення невинуватості підозрюваного (обвинуваченого) або пом'якшення його відповідальності. У разі виявлення вказаних обставин слідчий зобов'язаний вжити відповідних заходів у межах своєї компетенції

Реалізація функцій досудового розслідування, обвинувачення та сприяння захисту визначається результатами дослідження обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Причому найбільш питомою вагою в діяльності слідчого означене саме дослідження обставин учиненого кримінального правопорушення. Вищезазначене дає змогу визнати функцію досудового розслідування пріоритетною в діяльності слідчого.

Віднесення слідчого та керівника органу досудового розслідування до учасників кримінального провадження з боку обвинувачення є штучним, оскільки викликане формальним закріпленням в КПК України засади змагальності, яка за задумом законодавця поширюється і на досудове

розслідування. Для підтвердження правового статусу слідчого доцільним є видалення його з переліку учасників з боку сторони обвинувачення шляхом внесення відповідних зміни до КПК України (прибрати слова «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 ч. 1 ст. 3, натомість додати вказаних осіб до переліку учасників кримінального провадження, зазначених у п. 25 ч. 1 ст. 3).

З огляду на спрямування діяльності слідчого на певному етапі досудового розслідування, слід розрізняти поняття «процесуальна самостійність слідчого» та «незалежність слідчого». Категорію «процесуальна самостійність слідчого» варто розглядати у двох аспектах: самостійність слідчого як дослідника (з моменту початку досудового розслідування); самостійність слідчого як учасника кримінального провадження, представника сторони обвинувачення (з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення). Процесуальна самостійність слідчого проявляється в ставленні керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого судді та має відносний характер. Натомість незалежність слідчого має абсолютний характер і визначає його відносини з іншими учасниками кримінального процесу.

З метою реалізації слідчим профілактичної функції слід доповнити ч. 2 ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування» пунктом 9 (відповідно, п. 9 стане п. 10) такого змісту: *«9) уживати заходів щодо виявлення обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, шляхом винесення відповідного клопотання».*

РОЗДІЛ 3

ПРЕДМЕТ ВІДАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО

3.1. Поняття і структура предмета відання слідчого

Важливе місце в кримінальному процесі України належить представнику органу досудового розслідування – слідчому, адже виконання завдань кримінального судочинства залежить від результативності його діяльності. З огляду на суттєві зміни в кримінальному процесуальному законодавстві, набуває актуальності розгляд питань, пов'язаних із сутністю та складовими предмета відання слідчого.

Окремим питанням дослідження компетенції та предмета відання слідчого присвячено праці таких науковців, як Ю. П. Аленін, О. В. Баулін, Ю. М. Грошевий, В. Г. Гончаренко, М. С. Городецька, В. П. Даневський, О. В. Капліна, Л. М. Карнеєва, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, О. І. Марочкін, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, Б. В. Романюк, Р. Ю. Савонюк, С. М. Смоков, С. М. Стахівський, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, І. Я. Фойницький, М. Є. Шумило.

Вважаємо за доцільне з'ясувати правову природу та співвідношення понять «компетенція слідчого», «предмет відання слідчого» та «повноваження слідчого» в кримінальному процесі.

Варто зауважити, що термін «предмет відання органів досудового розслідування» в законодавстві не визначено. Його також недостатньо висвітлено в наукових джерелах, а отже, слід ретельного дослідити зміст цієї категорії. Оскільки предмет відання визначено як об'єкт впливу, то необхідно встановити, що є об'єктом впливу слідчого загалом та Національної поліції України зокрема.

У межах теорії компетенції об'єкт впливу державних органів розглядають як їх предмет відання [318, с. 56]. Окрім цього, представники кримінальної процесуальної науки іноді оперують термінами «предмет відання», «відання суб'єктів, що провадять кримінальний процес» [164, с. 26; 223, с. 105].

Органи досудового розслідування, прокуратури й суду мають у кримінальному процесі чітко окреслений законом предмет відання, у якості якого виступають об'єкти їхнього впливу. Останні традиційно пов'язують із повноваженнями зазначених органів щодо можливості активної участі у кримінальному провадженні [272, с. 176].

Аналіз поняття «предмет відання слідчого» засвідчує, що він охоплює сферу суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, які розпочинаються внаслідок вчинення кримінального правопорушення, що вимагає від слідчого реалізації процесуальних повноважень з метою виконання завдань кримінального провадження..

Оскільки під час досудового розслідування функцію розслідування здійснюють слідчі різних відомств, існує потреба в розмежуванні між ними предмета відання. Фактично розподіл предмета відання, на думку М. С. Городецької, – це класифікація суспільних відносин за певними ознаками злочину, унаслідок якого вони виникли, з метою розподілу праці [81, с. 90–91].

Компетенція того чи іншого органу поширюється лише на той обсяг діяльності, що визначений законом. Останній, згідно з позицією Л. М. Лобойка, можна умовно назвати сферою впливу компетентного органу на кримінально-процесуальні відносини. Завдяки встановленню кримінально-процесуальної компетенції своїх органів держава розподіляє сфери їхнього впливу з метою забезпечення ефективного функціонування кримінального процесу. Головним критерієм розподілу сфер впливу між органами є функціональне призначення органу, визначене його здатністю виконувати завдання кримінального процесу [81, с. 73–74].

У структурі предмета відання компетентних органів Л. М. Лобойко виокремлює кримінально-правовий (вид злочину) та кримінально-

процесуальний (характеристики особи, зв'язок кримінальних справ, альтернативність можливості провадження в справі, територіальна дія повноважень органу) елементи [81, с. 34].

Кримінально-правовий елемент не є стабільним за обсягом та залежить від криміналізації і декриміналізації діянь. Причому криміналізація зумовлює розширення предмета відання відповідних органів, а декриміналізація, навпаки, – його звуження [272, с. 176].

Кримінально-процесуальний елемент предмета відання також пов'язаний зі злочином і характеристикою окремих елементів його складу. Чинне законодавство визначає предмет відання суб'єктів, що ведуть кримінальний процес, через поняття підслідності, підсудності.

У теорії кримінального процесу поняття підслідності використовують у двох значеннях: 1) як кримінально-процесуальну категорію, що визначає дотримання загальних умов досудового розслідування; 2) як кримінально-процесуальний інститут.

Останніми роками активно триває реформування кримінального процесуального законодавства та правоохоронної системи загалом. Діяльність суб'єктів кримінальної юстиції означена дублюванням повноважень, відсутністю чіткого визначення та розмежування їхньої компетенції, визнанням пріоритетними завдань, що насправді є другорядними, застосуванням не виправдано ускладнених формальних процедур. Органи кримінальної юстиції мають недосконалу функціональну спроможність, що не дає змоги забезпечити додержання принципу верховенства права в їхній діяльності [253].

Слідчого в кримінальному процесуальному законодавстві визначено як службову особу органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органів ДБР та ДКВС України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України) [142]. Слідчому притаманний статус службової особи, яка

має відповідальне становище в системі правоохоронних органів і наділена спеціальними, лише їй притаманними повноваженнями в кримінальному провадженні [141]. Саме визначення компетенції слідчого як одного із суб'єктів кримінального процесу дасть змогу здійснити поступовий аналіз шляхів подальшого реформування кримінальної юстиції.

Ефективне використання компетенції в державно-правовій діяльності забезпечує виконання політичних, соціальних, економічних завдань, які стоять перед державою на сучасному етапі розвитку. Залежно від того, наскільки чітко буде визначено сутність цього поняття, проаналізовано його складові, буде залежати ефективність застосування цього правового інструменту [105, с. 191–192].

Поняття «компетенція» активно використовують у юридичній літературі та законодавстві. На жаль, у сучасній правовій науці донині немає єдиного чіткого визначення компетенції, бракує рекомендацій щодо його застосування, особливо в межах законотворчості. Водночас для вітчизняного законодавства особливо важливим є однастайність у розумінні цього терміна, оскільки на сьогодні він представлений у численних нормативних актах, у тому числі Конституції України, Кримінальному процесуальному кодексі України, Законі України «Про прокуратуру» тощо.

У тлумачному словнику, підготовленому за редакцією С. І. Ожегова, поняття «компетенція» визначено як коло питань, щодо яких хто-небудь добре обізнаний; коло повноважень, прав [203, с. 289]. У «Новому тлумачному словнику української мови» запропоновано таку дефініцію зазначеного поняття: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [357, с. 874]. У словнику сучасної англійської мови компетенцію (від англ. *competens* – «компетенція») потлумачено як: 1) здатність і вміння здійснювати необхідну діяльність; 2) володіння спеціальною сферою знань; 3) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків [259, с. 88]. Слушною є також точка зору,

викладена європейськими науковцями в проєкті TUNING, на думку яких поняття компетенції включає знання та усвідомлення того, як діяти, як бути [359, с. 28–32].

Компетенція органів державної влади, до яких належать і органи досудового розслідування, законодавчо закріплена в Конституції України, кодексах, законах та інших нормативно-правових актах. Тому нам імпонує думка про те, що зміст компетенції залежить від місця, яке посідає державний орган у механізмі держави: чим вищим є місце такого органу або його посадової особи, тим ширшою є їхня компетенція [189, с. 193].

Ю. С. Шемшученко визначає компетенцію як сукупність встановлених в офіційно-юридичній або неюридичній формі прав і обов'язків будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу чи посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організовувати та контролювати їх виконання та за потреби вживати заходів у сфері забезпечення відповідальності [348, с. 193]. Водночас О. Ф. Скакун тлумачить компетенцію державного органу як закріплену законом або підзаконним актом сукупність його владних повноважень (прав та обов'язків), юридичної відповідальності й предметів відання (функціонального призначення) [279, с. 594].

З огляду на вищезазначене, компетенцію слід розглядати в таких значеннях: 1) визначені повноваження, делеговані слідчому, якими він повинен володіти та професійно грамотно використовувати їх; 2) знання професійного спрямування, інформаційний ресурс, якими володіє слідчий; 3) вимоги до слідчого в процесі освітньої підготовки його як кваліфікованого фахівця-юриста.

Ю. О. Тихомиров визначає такі елементи компетенції: 1) нормативно встановлені цілі, що означають спосіб тривалої нормативної орієнтації суб'єктів права та стійку діяльність із досягнення вказаних цілей; 2) предмети відання як юридично визначені сфери й об'єкти впливу; 3) владні повноваження як гарантована законом міра прийняття рішень і вчинення дій.

Допоміжним елементом є також відповідальність як засіб забезпечення виконання обов'язків [318, с. 55–56].

Окремі автори (В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький) зазначають, що компетенція складається із сукупності публічно-владних повноважень (прав і обов'язків) відносно певних предметів відання (сфер і галузей суспільного життя) [225, с. 199], інші (наприклад М. М. Мазепа) вважають, що компетенція – це поєднання двох обов'язкових елементів: повноваження та підвідомчості [177].

Позицію Л. М. Лобойка відображено в таких положеннях: 1) кримінально-процесуальна компетенція – це покладений законом на органи дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду обсяг публічних справ у сфері вирішення кримінально-правових конфліктів, що виникають у суспільстві; 2) компетенція органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду є, з одного боку, спеціальною компетенцією державних органів, а з іншого – загальною щодо окремих видів процесуальної діяльності цих органів (дізнання, досудового слідства, прокурорського нагляду, державного обвинувачення, правосуддя); 3) структурними елементами кримінально-процесуальної компетенції є: а) нормативно встановлені цілі діяльності органів, які ведуть процес; б) предмет відання як юридично визначені певні сфери та об'єкти впливу, що відображаються в поняттях «належність заяв про злочини», «підслідність кримінальних справ»; в) владні повноваження як гарантована законом міра прийняття процесуальних рішень і вчинення процесуальних дій; 4) правові норми, наявні в статутних нормативно-правових актах, є матеріальними компетенційними нормами, а кримінально-процесуальні норми – процесуальними компетенційними нормами [166, с. 77].

Як зауважує І. В. Єна, у жодному з нормативно-правових документів, наприклад у статтях, які роз'яснюють терміни, немає визначення поняття «компетенція», не розмежовано поняття «компетенція» та «повноваження», «права та обов'язки». Ці та інші терміни часто використовують як рівнозначні, не враховуючи їх особливостей. Наслідком цього може бути неправильне

встановлення компетенції державного органу, помилкове визначення завдань, які він має виконувати, предмета відання, повноважень, що здатне призвести до неефективності функціонування цього органу, негативних наслідків у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави [105, с. 192].

Так, доцільно взяти до уваги наукову позицію І. В. Гловюк стосовно того, що для співвідношення категорій «кримінально-процесуальна функція», «кримінально-процесуальний статус» та «кримінально-процесуальна компетенція» характерний прямий зв'язок «функція – статус / компетенція», і саме кримінально-процесуальна функція у такому співвідношенні має генеруючий характер. Окрім цього, статус / компетенція відображають зміст кримінально-процесуальної функції в аспекті спрямування напряму діяльності, однак не є її елементом, оскільки суб'єкт наділяють процесуальною компетенцією або процесуальним статусом саме для реалізації функції [70, с. 69].

Ураховуючи зазначене, можна дійти висновку, що в юридичній літературі сформувались різні підходи до визначення складових кримінальної процесуальної компетенції (завдання, поставлені перед правоохоронним органом, а також покладені на нього функції та територія, на яку поширюється юрисдикція цього органу, тощо). Але більшість авторів одностайні в тому, що головним елементом компетенції є повноваження.

На нашу думку, компетенція – це сукупність юридично встановлених повноважень, прав та обов'язків конкретного органу чи посадових осіб, що визначає їхнє місце в системі державних органів. Юридичний зміст поняття «компетенція» передбачає такі елементи: а) предмет підпорядкування, б) права та обов'язки органу, повноваження органу чи посадової особи; відповідальність, відповідність поставленим цілям, завданням і функціям [157, с. 179].

У КПК України теж вжито терміни «компетенція» (зокрема в ст. 25, 28, 36, 110, 218, 232, 246, 336, 369, 388) та «компетентні органи» (у розділі IX). До

того ж використання категорії «компетентні органи» в контексті міжнародного співробітництва цілком відповідає усталеним традиціям міжнародного права.

Однак застосування поняття «компетенція» поряд із терміном «підслідність» викликає певні зауваження. Наприклад, у ч. 2 ст. 218 КПК України 2012 року встановлено: «якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не належить до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність». У цьому разі термін «компетенція» використано як тотожний категорії «підслідність» [118, с. 4].

На нашу думку, основними ознаками компетенції слідчого слід вважати: 1) сукупність державно-владних повноважень, делегованих слідчому як службовій особі; 2) сферу правових знань, якими володіє слідчий як суб'єкт кримінального провадження; 3) уміння оперувати спеціальними знаннями, набутими слідчим під час підготовки і підвищення кваліфікації у вищих закладах освіти; 4) наявність практичного досвіду в сфері кримінальних процесуальних відносин.

Головними складовими кримінальної процесуальної компетенції слідчого є кримінальна процесуальна функція, предмет відання та владні повноваження. Зокрема, С. І. Ожегов вважає, що в кримінальному процесі предмет відання слід розглядати разом із поняттями «компетенція» та «повноваження», оскільки з етимологічної точки зору терміни «предмет відання» та «повноваження» є складовими поняття «компетенція» [203, с. 289]. Аналогічну позицію обстоює І. М. Кузнецов, на думку якого, характеризуючи компетенцію, варто окреслити сферу чи межі наданих суб'єкту владних повноважень, характер питань, якими він має займатись. Таким елементом є предмет відання, другим – повноваження органу [67, с. 14].

Безпосередньо предмет відання розглянуто в працях таких учених, як О. Є. Кутафін та К. Ф. Шеремет. Ці вчені стверджують, що кожний орган держави діє в певній сфері суспільних відносин. Саме визначену сферу

суспільного життя, у якій реалізують свої функції представники відповідного органу, учені називають предметом його відання [149, с. 27].

Отже, можна упевнено стверджувати, що компетенція слідчого містить: 1) сукупність прав та обов'язків слідчого, регламентованих нормами правових актів; 2) сферу суспільних відносин, на яку спрямована діяльність слідчого, тобто середовище реалізації власних прав та обов'язків (предмет відання або підслідність).

У своєму рішенні від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 Конституційний Суд України визначив, що стосунки, які виникають між фізичною чи юридичною особою і представниками органів влади під час здійснення ними владних повноважень, є публічно-правовими і поділяються, зокрема, на правовідносини у сфері управлінської діяльності та правовідносини у сфері охорони прав і свобод людини та громадянина, а також суспільства від злочинних посягань. Діяльність органів влади, у тому числі судів, щодо вирішення спорів, які виникають у публічно-правових відносинах, урегульовано відповідними правовими актами [265, с. 84–90].

На нашу думку, предметом відання слідчого є сфера кримінальних процесуальних відносин, у якій особа реалізує власні повноваження, що регламентовано нормами матеріального та процесуального права. Це можна відобразити так: компетенція передбачає повноваження (права, обов'язки) слідчого та предмет відання.

Водночас М. С. Городецька констатує взаємозв'язок кримінальної процесуальної функції та предмета відання слідчого, розглядаючи перший елемент як загальні функції кримінального процесу, а другий – як сукупність кримінальних правових конфліктів [81, с. 28].

Ю. І. Кицан висловлює твердження щодо виокремлення нового елементу поняття підслідності. На думку науковця, поряд із властивостями (ознаками) кримінальних справ та вказівкою на слідчого конкретного уповноваженого органу досудового розслідування слід окремо виділяти повноваження слідчого щодо прийняття справи до свого провадження та повноваження прокурора

стосовно визначення підслідності кримінальних справ [123, с. 6]. Однак дещо сумнівною вважаємо аргументування виокремлення такого елементу потребою в аналізі зміни в законодавчому регулюванні підслідності кримінальних справ у зв'язку з прийняттям КПК України 2012 року.

Аналізуючи предмет відання слідчого, варто розглянути його повноваження, які на сьогодні визначено в низці нормативно-правових актів, серед яких ключову роль посідають положення КПК України. Передусім ідеться про ст. 40 КПК «Слідчий органу досудового розслідування», на аналізі змісту якої ми вже акцентували увагу. У КПК України наявні також інші види повноважень слідчого, який, відповідно до ч. 6 ст. 218 цього Кодексу, має право провадити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка перебуває під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручати їх проведення органу досудового розслідування, що зобов'язаний її виконати, а також доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [140].

Так, відповідно до п. 3.3.1 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, залежно від розслідуваного злочину та статусу особи, щодо якої провадять негласну слідчу (розшукову) дію, інших чинників слідчий, за погодженням із керівником органу досудового розслідування відповідного рівня, може доручати проведення негласної слідчої (розшукової) дії керівнику іншого правоохоронного органу, зокрема того, під юрисдикцією якого не перебуває місце вчинення кримінального правопорушення (з обґрунтуванням такої необхідності) [239].

Рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий викладає в постанові, яка має відповідати встановленим вимогам КПК України, якщо цю дію проводять без дозволу слідчого судді або в невідкладних випадках. Ці випадки пов'язані з урятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I,

II, VI, VII (ст. 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК України. Прокурор невідкладно інформує про це у своєму клопотанні слідчого суддю [239].

У контексті розгляду питання повноважень доцільно звернути увагу на положення наказу МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 року № 570, де зазначено, що втручатися в процесуальну діяльність слідчих осіб, які не мають на те законних повноважень, заборонено. У разі непогодження з рішенням, дією чи бездіяльністю прокурора у відповідному досудовому провадженні слідчий в установленому порядку подає скаргу до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, у якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується. Слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проводити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Доручення слідчого щодо реалізації зазначених дій є обов'язковими для виконання [246].

На слідчого покладено такі обов'язки: дотримуватися вимог Конституції України, КПК та інших законів України під час досудового розслідування; забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених цим Кодексом строків; виконувати надані в письмовій формі доручення та вказівки прокурора; забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження; не розголошувати відомостей, що становлять державну чи іншу охоронювану законом таємницю, інформацію про приватне (особисте й сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті під час розслідування кримінальних правопорушень; не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості; за наявності підстав, передбачених ст. 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному ст. 80 цього Кодексу [140].

Повноваження слідчого також визначено в ч. 1 та ч. 4 ст. 216 КПК України, де вказано, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Звісно, реєстрація заяв і повідомлень про вчинені правопорушення не завжди належить до предмета відання слідчого Національної поліції, проте входить до його повноважень як обов'язок.

Так, у ст. 216 КПК України «Підслідність» чітко визначено предмет відання слідчого Національної поліції. Зокрема, останній здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які належать до підслідності інших органів досудового розслідування.

Таким чином, ми не можемо ототожнювати поняття «предмет відання» та «підслідність», оскільки це похідні явища, означені певною взаємозумовленістю. Предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення, які підлягають законному впливу під час реалізації слідчим свої повноважень. Підслідність пов'язана з компетенцією, яка впливає на початок відповідного кримінального провадження. Водночас предмет відання є складовою компетенції.

Кримінальна процесуальна компетенція слідчого безвідносно до відомства надана йому з метою врегулювання відносин у суспільстві та впорядкування слідчим своєї діяльності. Компетенція є інструментом впливу на суспільні відносини, а щодо державних органів – єдиним засобом такого впливу. Поза межами компетенції особа не може діяти від імені держави. Отже, компетенція слідчого забезпечує впорядкування ним своєї діяльності (реалізація права) та діяльності інших (застосування права) [202, с. 94].

Компетенція слідчого нерозривно пов'язана з його повноваженнями та предметом відання. Її розглядають як комплекс делегованих державно-владних повноважень, які регламентовані у відповідних нормативних актах (прав та обов'язків слідчого) та які він реалізує в межах його предмета відання.

Варто зазначити, що предмет відання не охоплює поняття повноважень. Якщо повноваження чітко регламентовані в законодавчих актах, то предмет відання може також поширюватися на ті ситуації, які не мають закріплення у відповідних положеннях нормативних актів, проте належать до відання слідчого, зокрема прийняття заяв і повідомлень про можливі вчинення кримінальних правопорушень, які насправді можуть і не належати до підслідності слідчих Національної поліції, оскільки це можуть бути правопорушення, підслідні органам досудового розслідування інших відомств, проте належать до предмета їх відання [159, с. 140]. У цьому разі предмет відання є ширшим поняттям, адже включає коло кримінальних процесуальних відносин, у яких знаходяться об'єкти впливу.

В окремих випадках законодавчо визначений предмет відання (коло визначених питань, в якому має бути обізнаний слідчий як спеціаліст у певній галузі) може коригуватися всередині відповідного органу шляхом запровадження спеціалізації посадових осіб щодо досудового розслідування.

Цікавим залишається той факт, що, наділяючи певними повноваженнями слідчих як суб'єктів кримінального процесу, держава також створює умови для підвищення рівня їх відповідальності перед суспільством. Слідчі належать до тієї категорії громадян, що посідають відповідальне та особливо відповідальне становище, а тому супутньою ознакою компетенції (що є не менш важливим) є відповідальність слідчого як гарантія виконання його повноважень перед державою та громадянами.

3.2. Обсяг та межі предмета відання слідчого

Досліджуючи обсяг предмета відання слідчого, доцільно взяти до уваги визначення, запропоноване М. С. Городецькою. Так, обсяг предмета відання слідчого ОВС у межах провадження в кримінальній справі становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, які пов'язані з

учиненим злочином і підлягають впливу слідчого [80, с. 92]. Водночас варто зважати на те, що сукупність цих відносин поширюється й на слідчих інших відомств відповідно до їх компетенції.

Таким чином, уточнене визначення буде мати такий вигляд: обсяг предмета відання слідчого в кримінальному провадженні становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, які пов'язані з учиненим кримінальним правопорушенням і підлягають впливу слідчого, відповідно до його компетенції. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого означена кількістю підслідних йому кримінальних проваджень.

Досліджуючи це питання, І. В. Басиста й Б. В. Щур стверджують, що проблема визначення загальної кількості працівників у системі та її структурних підрозділах, їх професійного та посадового складу є першочерговим напрямом у роботі з кадрами й об'єктивним чинником, що впливає на прийняття слідчим процесуальних рішень та зрештою визначає його процесуальну самостійність [23, с. 144].

Як слушно зауважує О. О. Юхно, на сьогодні діяльність слідчого, згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством, передусім спрямована на реєстрацію до ЄРДР усіх заяв, повідомлень громадян, юридичних осіб і рапортів працівників оперативних підрозділів, що суттєво переобтяжує загальне навантаження на одного слідчого. Зокрема, у провадженні одного слідчого перебуває в середньому від 250 до 300 кримінальних проваджень (залежно від регіону), а в окремих із них їхня кількість сягає 1,5 тис. [83; 351, с. 254]. Статистика засвідчує, що з-поміж зареєстрованих закривають 75 % кримінальних проваджень. Таким чином, більшість робочого часу слідчий витрачає на неефективну діяльність, що не пов'язано з протидією злочинності й не відповідає фактично головним завданням підрозділів досудового розслідування щодо швидкого, повного й неупередженого розслідування кримінальних правопорушень (ст. 2 КПК України) [351, с. 254].

Науковці зауважують, що певною мірою проблему можна розв'язати шляхом прийняття закону про кримінальні проступки. Проте це не позбавить

необхідності запровадження фільтрів для заяв, які вносять до ЄРДР [96]. Водночас слід погодитись із тим, що окремі зміни до КПК України, передбачені Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII, можуть перешкоджати розслідуванню багатьох кримінальних проваджень. Так, клопотання слідчих і прокурорів про арешт майна, затримання особи, особисте зобов'язання, заставу, домашній арешт, тримання під вартою тощо подаватимуть до суду, де орган розслідування зареєстровано як юридичну особу. За таких умов більшість слідчих поліції замість того, щоб зосередитись на розслідуванні кримінальних правопорушень, будуть змушені постійно їздити до обласних центрів за десятки чи навіть сотні кілометрів [59].

Аналізуючи предмет відання слідчого, М. С. Городецька доходить висновку, що він є певним «перевертнем» підслідності. Його становлять об'єкти впливу, визначені в законодавстві через поняття підслідності кримінальних справ. Змістовий (якісний) аспект предмета відання виражений через ті відносини, на які він має вплинути під час розслідування певної кримінальної справи. Межі предмета відання слідчого – це межі сфери впливу слідчого під час його діяльності [80, с. 96–97].

Чітке дотримання правил підслідності в кримінальному провадженні підвищує якість досудового розслідування, дає змогу уникнути дублювання в діяльності правоохоронних органів, запобігти навмисному збільшенню тривалості досудового розслідування тощо. І навпаки, порушення правил підслідності кримінальних проваджень призводить до порушення строків досудового розслідування, визнання доказів недопустимими через отримання їх неналежним суб'єктом, а також до інших негативних правових наслідків.

У законодавстві немає визначення поняття підслідності, проте наявна низка норм, де використано термін «підслідність». Зокрема, ідеться про ст. 214, 216, 218 КПК України 2012 року. Наявність у кримінальному процесуальному законодавстві норм, які регулюють підслідність кримінальних проваджень між органами досудового розслідування, засвідчує функціонування самостійного інституту підслідності. Окрім цього, інститут підслідності забезпечує

процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи в кримінальному провадженні та ефективну організацію досудового розслідування кримінальних правопорушень.

У юридичній літературі наявні різні тлумачення терміна «підслідність», причому відмінності часто є не лише текстуальними, а й такими, що стосуються змісту й обсягу цього поняття [123].

Одним із перших у радянський період розвитку кримінальної процесуальної науки визначення підслідності запропонував М. С. Строгович. Його тлумачення слугувало своєрідною основою для намагань інших науковців представити власне бачення з цього питання. На думку дослідника, підслідність – це властивість справи, яка полягає в тому, що належить до відання певного слідчого або категорії слідчих [302, с. 41]. Загалом усі визначення підслідності в науковій кримінальній процесуальній літературі (В. В. Вапнярчук, Л. М. Лобойко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко) можна звести до такого: підслідність є сукупністю встановлених законом ознак справи, що належить до відання того чи іншого органу розслідування [87, с. 214; 167, с. 175; 192, с. 35]. Таким чином, підслідність зумовлює правильний розподіл кримінальних справ між різними органами розслідування [192, с. 36].

У сучасній науковій інтерпретації підслідність – це сукупність встановлених законом ознак кримінального провадження, які дають змогу визначити певний орган, уповноважений здійснювати досудове розслідування [87, с. 346].

Лише чітке розмежування підслідності в КПК України здатне усунути виникнення конфліктних ситуацій під час визначення органу розслідування. Законодавче розмежування компетенції між структурними елементами системи органів досудового розслідування закріплене в ст. 216 КПК України, яка визначає правила підслідності кримінальних проваджень.

Визначення підслідності – це важливий фактор, що забезпечує утворення системи, оскільки він чітко розподіляє так званий фронт роботи між органами досудового слідства різних відомств, унеможливаючи таким чином

виникнення в їх діяльності таких негативних явищ, як: паралелізм (одночасне здійснення досудового слідства за однією і тією самою справою різними слідчими органами), конфлікт компетенції та відповідних їй повноважень, перекладання своїх обов'язків на інші органи досудового слідства тощо. До того ж розмежування підслідності між різними відомствами дає змогу більш оперативно та професійно провадити розслідування справи, що є запорукою високої якості й ефективності діяльності системи досудового слідства загалом, а отже, вплинути на якість правосуддя [61, с. 170].

У межах виконання рекомендацій ЄС відносно реалізації нашою державою Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, було внесено низку змін до КПК України стосовно уточнення підслідності органів досудового розслідування. Також у зв'язку з прийняттям законів України «Про Національну поліцію» [244], «Про державну службу» [236], «Про Національне антикорупційне бюро України» [243] було внесено зміни до ст. 216 КПК України, згідно з якими визначено категорію кримінальних проваджень, досудове розслідування за якими здійснюють слідчі органів безпеки; слідчі органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідчі органів ДБР; детективи НАБУ.

Основними причинами, які, на думку опитаних слідчих, перешкоджають ефективній діяльності детективів Національного антикорупційного бюро України, зокрема: «специфічність» підслідній їм категорії кримінальних правопорушень (73,0 %); недостатній професіоналізм (41,0 %) та методичне забезпечення (22,0 %) (додатки А та Б).

Після введення в дію положень ч. 1 (щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 402–421, 423–435 КК України), ч. 4 ст. 216 КПК України матеріали кримінальних проваджень, досудове розслідування за якими здійснювали органи прокуратури, слідчі органів прокуратури передали відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності, визначеної цим Кодексом [140].

Персональну (спеціальну, суб'єктну) підслідність визначають характеристики суб'єкта злочину. Наприклад, за всіма кримінальними провадженнями про злочини, що вчинені службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до Закону України «Про державну службу», а також особами, посади яких належать до 1–3 категорій, суддями та працівниками правоохоронних органів, досудове розслідування можуть здійснювати лише органи ДБР та НАБУ.

Підслідність за зв'язком кримінальних проваджень визначають з огляду на два правила. По-перше, кримінальне провадження розслідує той орган досудового розслідування, до підслідності якого належить злочин, у зв'язку з яким порушено кримінальне провадження (наприклад, злочин, передбачений ст. 328, 329, 422 КК України «Розголошення державної таємниці», розслідують слідчі органів безпеки України). По-друге, якщо під час розслідування зазначених вище злочинів буде встановлено злочини, передбачені ст. 364, 365, 366, 367, 425, 426 КК України, учинені особою, щодо якої здійснюють досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані зі злочинами, учиненими особою, відносно якої здійснюють досудове розслідування, їх розслідують слідчі органів безпеки, окрім випадків, коли ці злочини належать до підслідності НАБУ.

У детальному розгляді видів підслідності немає потреби, оскільки це питання досить ґрунтовно досліджено в науковій літературі, до того ж воно сягає за межі нашого дослідження. Зупинимось лише на питаннях, які є проблемними та викликають підвищений практичний інтерес у зв'язку з неоднозначністю нормативного врегулювання за новим кримінальним процесуальним законодавством України.

Позиції науковців щодо видів підслідності суттєво різняться. Наприклад, М. С. Строгович виокремлює такі види підслідності: предметну, персональну, територіальну [302, с. 41–45]. Натомість З. З. Зінатулін, М. С. Салахов, Л. Д. Чулюкін називають чотири види: предметну (родову), територіальну (місцеву), за зв'язком справ і спеціальну [113, с. 72]. Окремі процесуалісти

констатують ознаки підслідності (замість видів). Зокрема, І. В. Тирічев вказує на п'ять ознак, що визначають у сукупності підслідність кримінальної справи: предметну (родову), територіальну (місцеву), персональну, альтернативну, за зв'язком справ [118, с. 237].

З огляду на набрання чинності КПК 2012 року, положення щодо альтернативної підслідності втратили чинність. Очевидним є той факт, що у зв'язку з ліквідацією альтернативної підслідності кожен орган матиме чітко визначений перелік складів злочинів і нестиме персональну відповідальність за їх розкриття.

Територіальна підслідність визначає, слідчий якого адміністративного району області має здійснювати досудове розслідування. Згідно з положеннями ст. 218 КПК України, досудове розслідування провадить слідчий того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть вказувати на кримінальне правопорушення, розслідування якого не належить до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність.

У разі, коли місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо. Якщо буде встановлено, що іншим слідчим органу досудового розслідування або слідчим іншого органу досудового розслідування розпочато кримінальне провадження щодо того самого кримінального правопорушення, слідчий передає слідчому, який здійснює досудове розслідування, наявні в нього матеріали та відомості, інформує про це прокурора, потерпілого або заявника та вносить відповідні відомості до ЄРДР.

Досудове розслідування здійснюють за кожним окремим випадком виявленого кримінального правопорушення або за всіма виявленими злочинами, що вчинені певною особою. Такий підхід враховують також за потреби визначення підслідності кримінальних проваджень. У разі неможливості виділення матеріалів в окремі кримінальні провадження для здійснення досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, своєю постановою визначає підслідність усіх цих злочинів. Якщо такий нагляд здійснюють декілька прокурорів у межах їхньої територіальної чи відомчої юрисдикції, то рішення щодо підслідності справ за наявності спірних підходів встановлює прокурор вищого рівня.

Відповідно до положення ч. 4 ст. 218 КПК України, спір про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності НАБУ, вирішує Генеральний прокурор України або його заступник [142].

У Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [237], зокрема в ст. 12 «Заходи правового реагування на тимчасово окупованій території», ідеться про те, що підслідність кримінальних правопорушень, учинених на тимчасово окупованій території, визначає Генеральна прокуратура України. Матеріали досудового розслідування щодо злочинів, кримінальні провадження відносно яких перебувають на стадії досудового слідства, мають бути передані органам досудового слідства, визначеним Генеральною прокуратурою України.

Свого часу до Верховної Ради України було подано проект Закону №5441, яким було запропоновано внести зміни до ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [257], відповідно до якої підслідність кримінальних правопорушень, учинених на тимчасово окупованій території, визначається Генеральною прокуратурою України. Ідея подачі проекту була викликана тим, що направлення матеріалів кримінальних проваджень до Генеральної прокуратури України для визначення підслідності кримінальних правопорушень потребує значних часових ресурсів, що перешкоджає

проведенню першочергових слідчих (розшукових) дій, оперативному, швидкому, об'єктивному й повному розслідуванню, а в окремих випадках може призвести до втрати речових доказів.

Однак, як слушно зазначає А. Ситник, ідея ревізувати КПК України в частині надання Генеральному прокурору право визначати підслідність злочинів знизить ефективність боротьби з корупцією та може зашкодити міжнародному іміджу України. Запропоновані зміни до цього Кодексу, замість злагодженої роботи правоохоронних органів із викриття фактів корупції, можуть призвести до хаосу [278].

Нині в разі, якщо оперативні підрозділи будь-якого правоохоронного органу виявляють ознаки правопорушення, вони зобов'язані направити відповідні матеріали до того правоохоронного органу, до якого за підслідністю (відповідно до ст. 216 КПК України) належить учинений злочин. Відмова від цього чіткого правила на користь декларованої ідеї дасть змогу оперативним підрозділам усіх правоохоронних органів (Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, Державної фіскальної служби України, СБУ) направляти матеріали щодо задокументованих злочинів, розслідування яких належать до компетенції НАБУ, на власний розсуд залежно від взаємин із певними слідчими підрозділами, нехтуючи вимогами підслідності [278].

М. С. Городецька, характеризуючи предмет відання слідчого ОВС, дійшла висновку, що предметна, спеціальна підслідність (персональна) підслідність і підслідність за зв'язком справ становлять відомчу підслідність справ, яка характеризує належність справи до органів досудового розслідування певного відомства. Відомча підслідність, яка визначає предмет відання органу досудового розслідування певного відомства, а також територіальна підслідність, що визначає предмет відання органу досудового слідства певного відомства за територіальною ознакою, є елементами структури предмета відання. Отже, структура предмета відання містить такі елементи, як відомча підслідність, територіальна підслідність [81, с. 92].

Окремо потребує дослідження проблема врегулювання меж внутрішньовідомчого предмета відання слідчих Національної поліції України. Зокрема, слід вирішити питання про доцільність такої передачі за належністю кримінальних проваджень не залежно від перспективи розслідування та з моменту встановлення ознак належності.

Інформація, якою володіє слідчий на момент внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, не завжди дає можливість чітко встановити підслідність з огляду на низку причин: неможливість одразу достеменно встановити місце вчинення кримінального правопорушення; незнання заявниками того, до якого саме органу досудового розслідування слід надавати заяву про вчинення кримінального правопорушення. Водночас зазначені обставини не звільняють усіх уповноважених осіб від обов'язку приймати заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення.

Обставини, які впливають на зміну підслідності, можуть бути виявлені безпосередньо під час розслідування кримінального правопорушення, що зумовлює передачу кримінального провадження від одного органу до іншого. На відміну від порядку визначення підслідності (ст. 216 КПК України), чіткої процедури передачі кримінальних проваджень від одного слідчого до іншого законодавець не визначив, що також є законодавчою прогалиною.

Доцільно врахувати також невдалу законодавчу конструкцію, яка стосується визначення підслідності кримінальних проваджень. Так, у ч. 5 ст. 218 КПК України зазначено, що спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня. Водночас спір про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності НАБУ, вирішує Генеральний прокурор України або його заступник [142]. Натомість в інших нормах Кодексу законодавець уникає використання терміна «спір про підслідність», оперуючи натомість такими словосполученнями, як «прокурор визначає підслідність», «підслідність встановлює прокурор».

Зокрема, у ч. 9 ст. 216 КПК України зазначено, що якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші злочини, учинені особою,

відносно якої триває досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані зі злочинами, учиненими особою, щодо якої відбувається досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, котрий провадить у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність цих злочинів.

У разі, коли місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо або якщо правопорушення було вчинене за межами України, підслідність встановлює прокурор (ч. 3 ст. 218 КПК України).

Безперечно, ключова роль під час вирішення питання про підслідність законодавцем належить саме прокурору, проте слід зауважити, що зазвичай спору про підслідність на практиці може не виникати. Тут ідеться передусім про невизначеність слідчого через відсутність чіткого законодавчого врегулювання зазначеного питання. Окрім цього, актуальним є питання щодо доцільності використання відповідного терміна в законодавчій конструкції відповідної норми.

Отже, з метою впорядкування термінів, використаних у нормах, що визначають питання підслідності кримінальних проваджень, вважаємо за необхідне викласти ч. 5 ст. 218 КПК України «Місце проведення досудового розслідування» в такій редакції:

«5. Питання про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня.

Питання про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності Національного антикорупційного бюро України, вирішує Генеральний прокурор або його заступник».

У цьому контексті становить інтерес зміст Положення про порядок ведення ЄРДР, згідно з яким реєстраторами ЄРДР є прокурори, у тому числі керівники прокуратур; керівники органів досудового розслідування; слідчі органів прокуратури, поліції, безпеки, органів, що здійснюють контроль за

додержанням податкового законодавства, органів ДКВС України та органів ДБР; детективи підрозділів детективів та внутрішнього контролю НАБУ), уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Натомість користувачами Реєстру є: керівники прокуратур та органів досудового розслідування; прокурори; слідчі органів поліції, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів ДКВС України та ДБР, детективи НАБУ [228].

Також у Положенні про порядок ведення ЄРДР (абз. 8 п. 1 гл. 2 розд. І) зазначено, що з-поміж іншого, до Реєстру вносять відомості про передачу матеріалів і відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 218 КПК України) [200]. На нашу думку, варто уточнити, що остаточне рішення про зміну підслідності має приймати саме прокурор. Слідчий не має законних повноважень самостійно вносити до ЄРДР інформацію про зміну підслідності без погодження з керівником органу досудового розслідування або прокурора. Таким чином, рішення про будь-яку зміну підслідності (незалежно від підстав такої зміни) належить до компетенції прокурора як суб'єкта, що здійснює нагляд за законністю діяльності органів досудового розслідування [204, с. 146].

Відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК України, рішення слідчого, прокурора приймають у формі постанови. Тому рішення про зміну підслідності має бути винесено у формі постанови прокурора, яка має відповідати загальним вимогам ч. 5 ст. 110 КПК України [139]. Нам імпонує позиція А. А. Омарова стосовно того, що альтернатив цьому процесуальному рішення (зокрема, у формі супровідного листа) не повинно бути. Супровідний лист не містить тих складових, які повинна мати будь-яка постанова і, відповідно, не надає можливості встановити підстави для передачі кримінального провадження від одного органу досудового розслідування до іншого [206, с. 115–116].

Отже, внесення відомостей до ЄРДР у цьому разі буде формою фіксування такого рішення. Натомість процесуальним документом, на підставі

якого матеріали кримінальних проваджень передають від одного органу досудового розслідування до іншого – є відповідна постанова прокурора.

У теорії кримінального процесу нагальними є чимало інших питань, пов'язаних із межами та обсягом відання в кримінальному провадженні. Зокрема, ідеться про законодавчу невизначеність випадків зміни процесуального керівництва після передачі кримінального провадження до органу досудового розслідування, який перебуває в іншій адміністративно-територіальній одиниці. Адже прокурор, який здійснював процесуальне керівництво в розпочатому кримінальному провадженні, після направлення його за підслідністю не зможе ефективно здійснювати нагляд у вигляді процесуального керівництва у зв'язку з територіальною віддаленістю. Законодавець обмежується лише положенням, відповідно до якого генеральний прокурор України, керівник регіональної прокуратури, їхні перші заступники або заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручати здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування (ч. 5 ст. 36 КПК України) [219].

Схожий приклад наводить А. А. Омаров, який зауважує, що ані кримінальне процесуальне законодавство, ані Закон України «Про прокуратуру» не вказують на необхідність заміни прокурора на прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в разі зміни підслідності й передачі кримінального провадження до НАБУ [206, с. 117].

Положення чинного кримінального процесуального законодавства України, що визначають правила підслідності кримінальних проваджень (ст. 216 КПК України), є недосконалими. Це призводить до появи низки проблемних питань у практичній діяльності відповідних суб'єктів органів досудового розслідування та прокуратури, наявність яких негативно позначається на ефективності застосування правил підслідності кримінальних проваджень, своєчасності й оперативності здійснення досудового

розслідування, отриманні та використанні доказів у кримінальному процесі, які б відповідали правилам допустимості, й загалом негативно позначається на ефективності виконання завдань кримінального провадження.

На недосконалості положень ч. 4 та ч. 5 ст. 216 КПК України, зокрема щодо розмежування підслідності між органами ДБР (прокуратури) та НАБУ, наголошує М. А. Погорецький. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 216 КПК України, слідчі ДБР (слідчі органів прокуратури) здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених службовими особами, посади яких належать до категорії «А», суддями та працівниками правоохоронних органів. Водночас, згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України, досудове розслідування щодо цієї категорії суб'єктів уповноважені здійснювати детективи НАБУ, зокрема в разі вчинення окремих корупційних кримінальних правопорушень високопосадовцями (Президентом України, Прем'єр-Міністром України, Генеральним прокурором України та ін.) або якщо предмет злочину або завдана ним шкода в п'ятсот і більше разів перевищує розмір мінімальної заробітної плати [221, с. 14–15].

Однією з причин виникнення суперечок між детективами НАБУ та Генеральною прокуратурою України чи іншими органами досудового розслідування є використання законодавцем доволі складної системи ознак для визначення підслідності, окремі з яких неможливо достовірно встановити на початку досудового розслідування. Передусім, це стосується розмірів завданої шкоди (ч. 5 ст. 216 КПК України), яку детективи НАБУ не завжди можуть встановити через відсутність достатніх доказів, які підтверджували б відповідний факт заподіяної шкоди [221, с. 16].

Попри законодавче визначення критеріїв розподілу кримінальних проваджень, на практиці трапляються випадки, коли органи досудового розслідування різних відомств іноді їх ігнорують і займаються не підслідними їм кримінальними провадженнями, які згодом або передають належному органу в межах відання, або провадять паралельні розслідування за аналогічними фактами. Зокрема, у провадженні НАБУ перебувають матеріали щодо закупівлі

дизельного палива для потреб «Укрзалізниці» у 2015–2016 роках. Постачальником дизелю була фірма, що належала до бізнес-пулу одного з народних депутатів. Підозра в злочині пов'язана з укладанням додаткових угод, завдяки яким вартість контрактів збільшилася на 100 млн грн. Водночас прокуратура Києва розпочала розслідування з 2017 року за аналогічними фактами [353].

На жаль, останнім часом у судовій практиці почастишали випадки визнання доказів недопустимими у зв'язку з тим, що вони отримані з порушенням кримінальної процесуальної форми, а саме – неналежним суб'єктом. Ідеться про справи, які на окремих етапах перебували не за підслідністю в роботі різних правоохоронних органів. Наприклад, такими є злочини, які за посадовим статусом фігурантів перебувають у компетенції НАБУ. Якщо розслідування провадить не НАБУ, усі зібрані докази суди можуть визнати недопустимими [353]. Вважаємо таку практику хибною, адже зміна підслідності жодним чином не має піддавати сумніву законність зазначених доказів, оскільки на момент їх отримання процесуальні дії здійснювались відповідно до вимог КПК України, тобто докази отримували належний суб'єкт у законний спосіб.

Науковці та практики неоднозначно сприймають поданий до Верховної Ради України законопроект № 6220 про внесення змін до КПК України щодо підстав закриття кримінального провадження. Відповідно до цього документа, запропоновано: ч. 1 ст. 214 КПК України доповнити новим абзацом, який передбачає, що до ЄРДР не вносять відомості про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, щодо яких прийнято рішення про закриття кримінального провадження або існує вирок суду за тим самим обвинуваченням, що набув чинності; ч. 1 ст. 284 КПК України доповнити новим пунктом, який передбачає, що кримінальне провадження закривають у разі існування нескасованої постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 цієї частини [234].

Під час обговорення народними депутатами України – членами Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності – було наголошено на тому, що нині існує нагальна потреба в перегляді положень кримінального процесуального законодавства в частині обов'язку внесення слідчим, прокурором відповідних відомостей до ЄРДР невідкладно, але не пізніше 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. Органи досудового розслідування перевантажені з огляду на значну кількість кримінальних проваджень, які перебувають на стадії досудового розслідування і фактично не розслідуються, оскільки за своїм змістом, серед іншого, дублюють раніше розслідувані й закриті кримінальні провадження. Учасники дискусії акцентували також на тому, що на практиці досить складно у стислі строки, визначені ч. 1 ст. 214 КПК України, здійснити якісну перевірку обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, стосовно яких прийнято рішення про закриття кримінального провадження або існує вирок суду за тим самим обвинуваченням, що набув чинності [53].

Наслідком внесення запропонованих змін до КПК України стане також позбавлення НАБУ та ДБР можливості розслідувати кримінальні провадження, обставини яких уже досліджували, або ті, які закрили органи досудового розслідування інших відомств. Передусім це стосується органів досудового розслідування ДБР та детективів НАБУ, до підслідності яких належить виключне право розслідувати корупційні злочини у вищих колах влади.

Зважаючи на викладене, пропонуємо ч. 1 ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування» доповнити таким змістом:

«Не підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, щодо яких прийнято рішення про закриття кримінального провадження або існує вирок суду по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили. Виключне право на здійснення таких дій мають слідчі органів державного бюро розслідувань України та детективи Національного антикорупційного бюро України».

3.3. Повноваження слідчого щодо процесуальних дій

Процесуальні повноваження органів досудового розслідування є правовою гарантією забезпечення законності під час розслідування кримінальних правопорушень, гарантією захисту прав громадян та інтересів держави. Процесуальні повноваження вказують, як діяти слідчому в тій чи іншій процесуальній ситуації, яка виникає під час розслідування. Іноді закон прямо пропонує належну, необхідну поведінку для досягнення потрібного результату [206, с. 114].

Вивченню питань процесуальних дій присвятили низку праць учені-процесуалісти й криміналісти: І. Є. Биховський, І. Ф. Герасимов, В. П. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, М. П. Гутерман, А. Я. Дубинський, Є. Г. Коваленко, В. С. Кузьмічов, Є. Ф. Куцова, Л. М. Лобойко, І. М. Лузгін, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Нор, С. М. Стахівський, В. М. Тertiшник, М. А. Чельцов, М. А. Погорецький, С. О. Шейфер, В. П. Шибіко та ін. У контексті нашого дослідження особливий інтерес становить зміст повноважень слідчого щодо процесуальних дій, рівень «втручання» в їх провадження суб'єктами, які здійснюють контрольні-наглядові функції. Так, доцільно розкрити сутність поняття «процесуальна дія», адже законодавець, оперуючи цим терміном, не надав його визначення.

Слідчий у межах своєї діяльності одержує фактичні дані про вчинене кримінальне правопорушення. Для того, щоб вони отримали статус доказів, необхідним є дотримання відповідної процедури, з огляду на що слідчий має повноваження щодо провадження процесуальних дій.

З прийняттям 2012 року КПК України законодавчо було закріплено поняття слідчих (розшукових) дій – сучасного аналогу слідчих дій за КПК України в попередній редакції. Упродовж тривалого часу наука кримінального процесу та законодавство не містили однозначного тлумачення поняття «слідча дія», його змісту й різновиду таких дій. Науковці по-різному інтерпретували вказану категорію. Їх погляди з цього питання можна умовно поділити на дві

групи: у широкому значенні – це всі дії слідчого, які він здійснює під час розслідування в кримінальному провадженні (М. І. Бажанов, В. О. Вацюк, А. М. Ларін) [16, с. 202–203; 50, с. 139; 154, с. 98–101]; у вузькому значенні йдеться про дії слідчого пізнавального характеру, частину процесуальних дій, що пов'язані з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у кримінальному провадженні (Р. С. Белкін, Ю. М. Грошевий, Є. Ф. Куцова, Є. Д. Лук'янчиков, М. М. Михеєнко, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, Ю. М. Чорноус) [32, с. 234; 45, с. 27; 128, с. 276; 154, с. 32–33; 171, с. 77; 342, с. 49].

На думку таких учених, як М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко, процес збирання доказів не зводиться суто до проведення слідчих і судових дій. Прихильники такої позиції серед способів збирання доказів та їх процесуальних джерел на один рівень зі слідчими діями ставлять провадження процесуальних дій [192, с. 119].

Діями в кримінальному процесі слід вважати будь-які процесуальні дії, які здійснюють слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд під час досудового й судового провадження [89, с. 89]. Водночас О. Г. Яновська слушно зазначає: «Як суд, так і сторони здійснюють, з огляду на належні їм процесуальні права, різні дії: наприклад, подають папери, заявляють усно клопотання, повідомляють факти, наводять докази; суд зачитує змагальні папери, допитує свідків, виносить постанови тощо». Усі ці дії суб'єктів процесу закономірно називають процесуальними. Отже, процесуальними діями є дії суб'єктів процесу, які вони провадять з метою реалізації їхніх процесуальних прав [356, с. 3]. Л. М. Лобойко визначає кримінально-процесуальні дії як такі, що врегульовані нормами кримінально-процесуального права та провадяться в межах чинного кримінально-процесуального закону, визначеної законом компетенції та в часових межах кримінального процесу, результати яких мають самостійне юридичне значення [164].

На нашу думку, слушною є позиція Ю. М. Чорноус стосовно того, що процесуальні дії співвідносяться зі слідчими діями як ціле й частина. Процесуальні дії охоплюють усі передбачені кримінально-процесуальним

законодавством заходи, проте відрізняються від слідчих за метою, колом уповноважених суб'єктів і порядком провадження, отримуваними результатами тощо [342, с. 49]. Під час розслідування злочину слідчий здійснює: 1) процесуальні дії – усі передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи; 2) слідчі дії, спрямовані на реалізацію функцій збирання, дослідження, оцінювання й використання доказів; 3) розшукові заходи; 4) організаційні заходи, спрямовані на забезпечення проведення процесуальних, слідчих і розшукових дій [343, с. 7–8].

Реалізуючи свої повноваження з розслідування кримінального правопорушення, відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК України, слідчий є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручатися в яку особам, що не мають на те законних повноважень, заборонено. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [140].

Проте, як слушно зазначають А. О. Ляш, О. В. Баулін, межі процесуальної самостійності слідчого в чинному КПК України чітко не визначено. Водночас низка посадових осіб (керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя) мають право в порядку, визначеному законом, втручатись у діяльність слідчого, що обмежує його процесуальну самостійність і незалежність. Так, керівник органу досудового розслідування має право відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування з власної ініціативи або з ініціативи прокурора за наявності підстав, передбачених КПК України для відводу, або в разі неефективного досудового розслідування, про що виносить вмотивовану постанову; давати слідчому письмові вказівки; погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених цим Кодексом; вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення слідчим тощо (ст. 39 КПК України) [176, с. 2].

Однак зазначене не позбавляє актуальності висновку М. С. Строговича, якого дослідник дійшов ще півстоліття тому: слідчий як певна процесуальна фігура має повноваження проводити всі слідчі дії, з яких складається попереднє слідство, вживати всіх передбачених кримінально-процесуальним законом заходів для повного й усебічного розслідування кримінальної справи, формулювати висновки, що випливають із зібраного ним доказового матеріалу [302, с. 44].

Під час застосування слідчим повноважень щодо процесуальних дій діє загальновідоме правове положення про те, що праву завжди відповідає обов'язок, а обов'язку – право. Суб'єктивні юридичні права та обов'язки існують у формі правовідносин. Повноваження слідчого, які стосуються провадження ним процесуальних дій, у процесі реалізації набувають форми правовідносин активного типу: на певних осіб покладено активні юридичні обов'язки здійснення позитивних дій, а зміст суб'єктивного права полягає в можливості вимагати такої поведінки від зобов'язаної особи [81, с. 112].

Відповідно до п. 1 ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Отже, слідчі (розшукові) дії – це регламентовані кримінальним процесуальним законом та здійснювані уповноваженою особою процесуальні дії, які становлять сукупність пошукових і пізнавальних операцій, спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [102, с. 223].

Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх свідчень про факти, що вказують на можливість встановлення обставин кримінального правопорушення, вини підозрюваного та досягнення мети кримінального процесу. Перед проведенням цих дій слідчий має роз'яснити права та обов'язки особам, які беруть участь у них, а також довести їм інформацію про відповідальність за порушення закону під час реалізації цих дій. Проводити слідчі (розшукові) дії в нічний час (з 22⁰⁰ до 6⁰⁰) заборонено.

Виняток становлять невідкладні випадки, за яких затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення або втечі підозрюваного [140].

Якщо під час проведення слідчої (розшукової) дії було отримано докази, які можуть вказувати на невинуватість особи в учиненні кримінального правопорушення, слідчий зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду під час звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 223 КПК України) [256, с. 9–10].

Згідно з КПК України, слідчими (розшуковими) діями є: допит (ст. 22), пред'явлення особи для впізнання (ст. 228), пред'явлення речей для впізнання (ст. 229), пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230), обшук (ст. 234), огляд (ст. 237), слідчий експеримент (ст. 240), освідування особи (ст. 241), експертиза (ст. 242) [140].

Слідчою (розшуковою) дією, яку найчастіше проводять із дозволу суду, є обшук у житлі чи іншому володінні особи. Це – не лише ефективна слідча (розшукова) дія зі збирання доказів, а й жорсткий примусовий захід, який застосовують до обвинуваченого (підозрюваного), інших осіб, які мешкають або перебувають у приміщенні, де проводять обшук. З огляду на зазначене, у законодавстві закріплено правові гарантії проти незаконного та необґрунтованого проведення цього заходу [341, с. 99].

Найпоширенішими помилками, пов'язаними з проведенням обшуків, є несвоєчасність і неналежне їх проведення чи неправильне оформлення їхніх результатів. Прокурор зобов'язаний забезпечити дотримання всіх приписів кримінального процесуального закону під час провадження обшуку. Зазначена посадова особа має передусім стежити за обґрунтованістю реалізації вказаної дії. На думку А. І. Палюха, це особливо важливо в разі проведення обшуку без ухвали слідчого судді, тобто тоді, коли не можна зволікати (найчастіше така

необхідність постає саме на початковому етапі розслідування). Вивчення проваджень засвідчує, що обшук часто буває безрезультатним. Причинами цього найчастіше є несвоєчасність і некваліфіковане проведення заходу [213, с. 476–483].

Наприклад, якщо слідчий прийняв рішення про проведення слідчих (розшукових) дій у невідкладних випадках, у зв'язку з чим він має право це зробити без ухвали слідчого судді, останній зобов'язаний переконатись у дотриманні слідчим, прокурором усіх норм кримінального процесуального законодавства, які регламентують порядок проведення слідчої (розшукової) дії.

Вважаємо суперечливою ситуацію, коли слідчий суддя, у супереч КПК України і ст. 19 Конституції України, безпосередньо визначає суб'єкта – виконавця слідчої (розшукової) дії під час досудового розслідування, зазначаючи в ухвалі конкретне прізвище, слідчого, прокурора. Таким чином, слідчі судді опосередковано впливають на те, хто буде здійснювати досудове розслідування та процесуальні дії під час цього. Тоді як правом визначати слідчого, прокурора, уповноваженого проводити досудове розслідування (ст. 36, 40, 41 КПК України), а отже, уповноваженого на проведення всіх процесуальних дій, наділені, відповідно, керівник органу досудового розслідування або органу прокуратури.

Ураховуючи викладене, найбільш оптимальною вважаємо позицію, за якої слідчий суддя, визначаючи суб'єкта виконання ухвали про проведення слідчої (розшукової) дії, зазначатиме «...*слідчий (прокурор), уповноважений за цим кримінальним провадженням проводити досудове розслідування*», не вказуючи конкретного прізвища, ім'я та по батькові слідчого, прокурора, на яких покладається безпосередній обов'язок виконати це рішення.

Важко переоцінити значення вказівок прокурора про усунення виявлених порушень під час провадження слідчих (розшукових) дій, оскільки допущені порушення та недоліки можуть позбавити доказового значення фактичні дані, отримані під час проведення слідчої (розшукової) дії. Наведемо приклад. У кримінальному провадженні №444/3720/13-к слідчий експеримент відбувався

без участі водія, який був позбавлений можливості давати пояснення та заявляти клопотання. Слідчий грубо порушив вимоги КПК України, зокрема під час провадження слідчого експерименту як понятих залучив статистів. Прокурор слушно вказав на неможливість використання як доказу протоколу цього слідчого експерименту, висунувши вимогу провести слідчий експеримент за участі водія в умовах, наближених до умов події [14].

У процесі огляду в кримінальному провадженні № 466/1199/14 за фактом дорожньо-транспортної пригоди не було встановлено точне місце зіткнення. Подолати суттєві суперечності в показаннях водіїв також не вдалося. Таким чином, автотехнічну експертизу було призначено на основі неточних даних. Керуючись висновком експерта, слідчий повідомив про підозру обом водіям. Прокурор обґрунтовано вказав на необхідність встановлення місця зіткнення та інших потрібних для призначення експертизи даних шляхом проведення слідчого експерименту. Під час подальшого розслідування за результатами слідчого експерименту та на підставі висновку повторної експертизи було констатовано винуватість А. Кримінальне провадження відносно Б. закрили. Висновки органів розслідування суд визнав правильними [15]. Цей приклад переконує в значущості своєчасного реагування з боку прокурора на невикористання можливостей окремих слідчих (розшукових) дій шляхом надання відповідних вказівок (у наведеному прикладі – це слідчий експеримент).

Аналіз слідчої та судової практики засвідчує, що ключові помилки щодо проведення огляду місця події полягають передусім у непроведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії, попри об'єктивну необхідність у цьому. Інколи практика демонструє також грубе порушення процесуального порядку проведення огляду. Так, у кримінальному провадженні № 1/1301/2/2013 за фактом заподіяння тяжких тілесних ушкоджень слідчий проводив огляд місця події за участі потерпілого та підозрюваного. Під час проведення слідчої дії було оглянуто потерпілого та встановлено, що на боковій поверхні тулуба потерпілого наявний рубець зі слідами хірургічних швів (причому цей момент

огляду сфотографовано). Таким чином, протокол огляду став доказом виявлення рубця в потерпілого. Слідчий фактично провів огляд особи для з'ясування, чи є на тілі потерпілого сліди кримінального правопорушення, не винісши постанови про проведення освідування порушення вимог ст. 241 КПК України. Перед проведенням цього заходу потерпілому було роз'яснено умови його проведення. Водночас не було дотримано правил проведення огляду тіла живої особи, супроводжуваного оголенням особи, яка оглядається. Прокурор не відреагував на допущені порушення, що, очевидно, пояснювалося недостатнім вивченням протоколів слідчих (розшукових) дій. У вирокі суд не посилався на протокол зазначеного огляду як на доказ [13].

Окрім проведення слідчих (розшукових) дій, на стадії досудового розслідування кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість застосування інших заходів для отримання інформації про факти й події, що становлять вагомий інтерес у конкретному кримінальному провадженні, у вигляді негласних слідчих (розшукових) дій. КПК України, покладаючи на слідчого відповідальність за законність і своєчасність проведення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України), уповноважує його на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України) [140].

У чинному КПК України негласні слідчі (розшукові) дії визначено як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню та до проведення яких вдаються тоді, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Відповідно до цього законодавчого визначення, можна дійти висновку, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами [222, с. 271].

Вивчення змісту й переліку передбачених главою 21 КПК України негласних слідчих (розшукових) дій, які проводять слідчий або співробітники оперативного підрозділу (за дорученням слідчого), засвідчує, що вони досить

схожі з оперативно-розшуковими заходами, визначеними в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Згідно з КПК України, систему негласних слідчих (розшукових) дій становлять: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264). До другої групи належать: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, реччю або місцем (ст. 269); аудіо-відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [140].

До постановлення ухвали слідчого судді можна розпочинати лише такі негласні слідчі (розшукові) дії: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); спостереження за особою (ст. 268 КПК України). Після початку цих дій прокурор зобов'язаний невідкладно (за наявності найпершої об'єктивної можливості) звернутися до слідчого судді з відповідним клопотанням [141]. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій має бути негайно припинено в разі, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на їх проведення. Отриману внаслідок таких дій інформацію знищують у порядку, передбаченому ст. 255 КПК України.

Відповідно до КПК України, суб'єктами проведення негласних слідчих (розшукових) дій є: слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину; за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи відповідних відомств (ч. 6 ст. 246), працівники яких під час виконання доручень слідчого та прокурора щодо їх проведення набувають повноважень слідчого (ч. 2 ст. 41) [140]. Проте на практиці зазначені дії провадить не слідчий, а

уповноважені оперативні підрозділи, які також їх безпосередньо не реалізують, залучаючи для цього, згідно з наказом МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 6 липня 2017 року №570, відповідні підрозділи оперативно-технічних заходів та оперативної служби Головного управління Національної поліції [246].

Такі уповноважені посадові особи оперативного підрозділу в межах виконання доручення слідчого щодо виконання негласних слідчих (розшукових) дій користуються повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК України). Зазначені суб'єкти під час виконання такого доручення слідчого не мають права здійснювати інші процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися за клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України). Натомість за попереднім законодавством під час виконання доручення чи вказівки слідчого на проведення оперативно-розшукових заходів оперативний підрозділ мав ширші повноваження [222, с. 273–274].

З урахуванням досвіду оперативно-слідчої практики уповноважених законом органів у КПК України закріплено норми, якими визначено порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій у виняткових випадках. Так, у ст. 250 КПК України зазначено, що в невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей і майна чи безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину, а також запобіганням учиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженим із прокурором, або прокурора [281, с. 18].

Слід зазначити, що в разі відмови прокурора погоджувати клопотання слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за потреби ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який упродовж трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні. Водночас слідчий зобов'язаний виконувати доручення та

вказівки прокурора, надані в письмовій формі. За невиконання слідчим законних вказівок і доручень прокурора передбачено відповідальність [1, с. 16].

Дослідимо особливості участі слідчого в проведенні інших процесуальних дій, що обмежують права та законні інтереси осіб, з метою визначення меж їх самостійності в прийнятті відповідних рішень і можливості впливу на їх прийняття контрольно-наглядовими органами.

Норми чинного КПК України не містять офіційного визначення категорії «повідомлення про підозру». Так, у ст. 276 КПК України законодавець чітко визначив перелік випадків, за яких здійснюють повідомлення про підозру, а в ст. 277 Кодексу зафіксовано перелік відомостей, які мають бути зазначені в письмовому повідомленні про підозру, порядок вручення якого закріплено в ст. 278 КПК України.

У жодній із наведених норм не зазначено, що повідомлення про підозру оформлюють постановою, а цей документ має назву «Повідомлення». Визначення категорії «повідомлення» наявне в ч. 1 ст. 111 КПК України, де зазначено, що повідомлення в кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляють певного учасника кримінального провадження про дату, час і місце проведення відповідної процесуальної дії, про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. Таким чином, законодавець чітко визначив, що повідомлення є процесуальною дією.

Окрім цього, слід акцентувати на тому, що ст. 277 КПК України, яка передбачає вимоги до змісту письмового повідомлення про підозру, не містить переліку відомостей, які є обов'язковими для постанови, у формі якої слідчий, прокурор приймає своє рішення. Тобто формально повідомлення про підозру не відповідає вимогам ч. 3 ст. 110 КПК України. Натомість у ст. 110 КПК України не конкретизовано, що повідомлення про підозру належить до процесуального рішення слідчого, прокурора, на відміну від обвинувального акту. Окрім цього, у нормах КПК України законодавець не закріпив жодної підстави для прийняття рішення про повідомлення про підозру (тут лише зазначено випадки

такого повідомлення). Це є ще одним аргументом на підтвердження того, що повідомлення про підозру є сукупністю процесуальних дій, які характеризують інститут повідомлення про підозру. Таку саму думку обстоюють 94 % опитаних слідчих (додатки А та Б).

Глава 22 КПК України передбачає низку процесуальних дій, які зобов'язані провести слідчий або прокурор під час повідомлення про підозру, а саме: складання письмового повідомлення про підозру; погодження повідомлення про підозру з прокурором у разі, якщо його склав слідчий; виклик особи відповідно до вимог глави 11 КПК України, установлення особи, якій має бути вручено повідомлення про підозру; усне оголошення особі повідомлення про підозру в учиненні конкретного злочину; роз'яснення суті підозри; повідомлення підозрюваному про його процесуальні права, передбачені ст. 42 КПК України, роз'яснення їх суті; вручення підозрюваному пам'ятки про права та обов'язки; зазначення в повідомленні про підозру підпису слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення про підозру, місце, дату, час його вручення, підпису особи, яка отримала таке повідомлення; фактична передача письмового повідомлення про підозру підозрюваному [137].

На нашу думку, невирішеним досі залишається питання щодо особистої відповідальності прокурора за дії та рішення, які він погоджує особисто. Передусім, це стосується повідомлення про підозру. Так, у разі виникнення підстав для повідомлення про підозру, слідчий, керуючись ч. 1 ст. 277 КПК України, зобов'язаний погодити його з прокурором. Водночас на практиці часто виникають ситуації, коли прокурор зволікає з погодженням, не ставлячи слідчого до відома про причини такого ігнорування. На нашу думку, розв'язати зазначену проблему здатне покладення на прокурора особистої відповідальності за здійснення цієї процесуальної дії шляхом обмеження на законодавчому рівні терміну ознайомлення прокурора зі змістом письмового повідомлення про підозру. З урахуванням викладеного, пропонуємо викласти ч. 1 ст. 277 КПК України «Зміст письмового повідомлення про підозру» в такій редакції:

«1. Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням із прокурором. У разі незгоди прокурора зі складеним повідомленням про підозру, він, не пізніше 72 год повинен письмово повідомити про це слідчого, навівши мотиви такої відмови».

Поняття заходів забезпечення кримінального провадження є новим для кримінального процесуального законодавства. У ч. 1 ст. 131 КПК України визначено, що метою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є досягнення дієвості цього провадження. До заходів забезпечення кримінального провадження належать: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи. Серед запобіжних заходів виокремлюють особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт і тримання під вартою (ст. 176) [140].

У ч. 3 ст. 132 КПК України закріплено основні підстави для застосування слідчим, прокурором таких заходів примусу, оцінку яким під час досудового розслідування зобов'язаний давати слідчий суддя в межах своїх повноважень щодо встановлення законності, виправданості й співмірності вказаних дій із характером протиправних дій, на нейтралізацію яких вони спрямовані. З цього питання в листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 року № 511-550/0/4-13 зазначено, що слідчому судді, суду слід ураховувати, що рішення про застосування одного із видів запобіжних заходів, який обмежує права та свободи підозрюваного, обвинуваченого, має відповідати характеру певного суспільного інтересу (визначеним у КПК конкретним підставам і меті), що, попри презумпцію невинуватості, переважає над принципом поваги до свободи особистості [261].

За результатами опитування слідчих, лише 2,0 % з них не було відмовлено в задоволенні клопотання через його необґрунтованість (додаток В). Судова практика вказує на такі основні недоліки, виявлені під час

розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: незазначення певних відомостей у клопотанні, які мають суттєве значення для правильного розгляду клопотання по суті; відсутність вказівки на правову кваліфікацію правопорушень; відсутність правового обґрунтування заявлених клопотань, чіткого викладення мотивів, якими обґрунтовують клопотання; недолучення до клопотань належного переліку документів, або їх копій, неналежне засвідчення документів; підпис прокурора в клопотанні не завірений печаткою, що, на думку слідчих суддів, робить неможливим перевірити його відповідність; подання слідчими клопотань до слідчих судів поза межами строку, передбаченого КПК України; брак відомостей про дату вручення підозрюваному копії клопотання разом із доданими матеріалами; відсутність у матеріалах щодо продовження строку тримання під вартою постанови про продовження строку досудового слідства [55].

З метою уникнення перевищення меж необхідності під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження органами досудового розслідування та прокуратури слідчий суддя, відповідно до ст. 194 КПК України, під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу зобов'язаний встановити, чи доводять докази, надані сторонами кримінального провадження, обставини, які свідчать, окрім наявності обґрунтованої підозри, також про наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 цього Кодексу, і на які вказує слідчий, прокурор та недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Оскільки контроль за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження покладено в основу повноважень слідчого судді, саме цей суб'єкт спрямовує свою діяльність на дослідження фактів, представлених сторонами кримінального провадження, у тому числі слідчим, а також визначення меж справедливості, законності й співмірності застосування відповідних заходів забезпечення кримінального провадження.

З набуттям чинності 2012 року нового КПК України слідчому судді надано повноваження щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав і свобод сторін кримінального провадження під час досудового розслідування (раніше останньою інстанцією був прокурор), що відображається в розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. За даними статистики, у 2016 році слідчим суддям, згідно з положеннями ч. 1 ст. 303 КПК України, надійшло на розгляд 86,2 тис. (65,5 тис.) скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, що на 31,5 % більше порівняно з 2015 роком. Розглянуто (без повернутих) 73,5 тис. (54,3 тис.) скарг, із яких задоволено 32,1 тис. (25,1 тис.), або 43,7 % (46,2 %) від кількості розглянутих. Зокрема, було розглянуто скарги (без урахування повернутих): на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний реалізувати у визначений Кодексом строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України), – майже 57 тис. (36,4 тис.), із них задоволено 23,2 тис. (15,9 тис.) скарг, або 40,8 % (43,5 %) від кількості розглянутих; на рішення слідчого чи прокурора про закриття кримінального провадження (п. 3, 4 ч. 1 ст. 303 КПК України) – 11,3 тис. (12 тис.), із них задоволено 7 тис. (7,1 тис.), або 62,1 % (59,2 %) від кількості розглянутих; на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України) – 1,6 тис. (1,5 тис.), із них задоволено 599 (523), або 36,7 % (35,7 %) від кількості розглянутих [9].

Ефективним способом протидії безпідставним відмовам слідчого, прокурора в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення є оскарження таких відмов слідчому судді. Проте чинний КПК України залишив нерозкритим питання щодо можливості такого оскарження. У

сторони захисту може виникнути потреба як в оскарженні бездіяльності слідчого, прокурора, яка полягає в нерозгляді клопотання про ознайомлення з матеріали досудового розслідування до його завершення, так і в оскарженні постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає в нерозгляді клопотання про ознайомлення з матеріали досудового розслідування до його завершення, може бути оскаржена в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України (нездійснення інших процесуальних дій, які зобов'язані вчинити у визначений КПК України строк), оскільки розгляд такого клопотання здійснюється відповідно до загальних вимог розгляду клопотань під час досудового розслідування, що визначено в ст. 220 КПК України. Так, слідчий суддя Галицького районного суду м. Львова в ухвалі від 24 грудня 2014 року, розглянувши матеріали скарги адвоката в інтересах підзахисного на постанову слідчого про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, вказав, що скаргу подано на постанову слідчого про відмову в задоволенні клопотання, що не входить до переліку, визначеного ч. 1 ст. 303 КПК України, тобто вказана постанова не оскаржується в досудовому розслідуванні [327].

Це далеко не вичерпний перелік порушень, допущених органами досудового розслідування під час ініціювання та проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження та інших процесуальних дій, що стосуються повноважень слідчого та які він реалізує на стадії досудового розслідування.

Слідча та судова практика діяльності слідчого щодо ініціювання та проведення процесуальних дій, які обмежують конституційні права особи, свідчить про низку проблем процесуального та організаційного характеру. На нашу думку, їх розв'язанню сприятиме посилення інформаційного обміну між суддями й органами досудового розслідування та прокуратури для визначення проблемних аспектів їх процесуальної взаємодії та оперативного усунення

недоліків у спільній діяльності. Так, понад 80,0 % опитаних слідчих визнають позитивною участь прокурорів та слідчих суддів у відповідних навчальних програмах (додаток В).

У КПК України передбачено досить незначний обсяг слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також майже всі заходи забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжні заходи, що потребують або рішення прокурора, або попередньої згоди прокурора й дозволу слідчого судді. У таких випадках законодавець піклується передусім про гарантії захисту й охорони прав і законних інтересів учасників кримінального провадження від безпідставних обмежень або різноманітних зловживань із боку слідчого, що є цілком закономірним. Водночас щодо деяких слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, які не становлять суттєвої загрози щодо порушення прав осіб, можна було б надати самостійні повноваження слідчому стосовно прийняття рішення про їх проведення [127, с. 539].

Проте, на нашу думку, низка положень КПК України істотно обмежує можливості слідчого в прийнятті тактичних рішень, що не відповідає потребам практики протидії злочинності в сучасних умовах і викликає необхідність законодавчого перегляду таких положень.

Загалом переконливою вважаємо позицію О. О. Кіпера, який пропонує розширити самостійність і незалежність слідчого шляхом надання йому таких повноважень: виносити вмотивоване рішення за кожною заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення щодо внесення чи відмову в унесенні відомостей до ЄРДР з обов'язковим повідомленням про це учасників провадження; приймати рішення щодо освідкування особи (ст. 241 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) та візуального спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) у вигляді мотивованої постанови; самостійно застосовувати такий запобіжний захід, як особисте зобов'язання, за своєю постановою; приймати докази в разі їх добровільного надання юридичними чи

фізичними особами з власної ініціативи. Також варто зобов'язати слідчого виносити вмотивоване рішення в разі відмови в наданні доступу до матеріалів у порядку ст. 221 КПК України [121, с. 94; 126, с. 15–16]. На нашу думку, прийняття слідчим самостійних процесуальних рішень має стосуватись передусім тих процесуальних дій, порядок застосування яких має невинуватити практичну ускладненість. Окрім зазначених О. О. Кіпером, ідеться про такі заходи забезпечення кримінального провадження, як арешт майна, тимчасовий доступ до речей та документів, привід і грошове стягнення.

3.4. Повноваження слідчого щодо процесуальних рішень

Залежно від сфери життєдіяльності суспільства та наук, що функціонують у цій сфері, поняття «рішення» визначають по-різному. Рішення є об'єктом дослідження таких наук, як управління, загальна теорія держави та права військова наука, логіка, психологія тощо [4, с. 125; 67; 68; 100; 102; 104, с. 110–111; 191; 258; 291; 319, с. 27].

Свого часу В. С. Зеленецький слушно зауважив, що вивчення положень різних наук дає змогу дійти висновку, що головним для характеристики сутності будь-якого рішення є те, що кожне з них є вольовим, свідомим актом вибору конкретним суб'єктом на підставі наявної в його розпорядженні інформації напрямів майбутньої поведінки для оптимального виконання конкретного завдання шляхом використання адекватних способів і засобів досягнення поставлених цілей [109, с. 10–14]. У теорії права переважає думка, що будь-який правозастосовний процес завершується стадією прийняття рішення та доведенням його змісту до відома зацікавлених осіб [307, с. 137]. Фактично прийняття рішення – це вибір альтернативи, тобто визначення того, як треба діяти в конкретному випадку, якому варіанту поведінки надати перевагу, щоб досягти поставленої мети [319, с. 23–24].

Викладене тлумачення поняття «рішення» є цілком прийнятним і для його характеристики в кримінальному процесі. Водночас об'єктивно існуючі особливості кримінальної процесуальної діяльності зумовлюють потребу в урахуванні його специфічних рис, притаманних рішенням слідчого, які він приймає під час саме такої діяльності.

Уповноважені органи проводять діяльність із розслідування кримінальних правопорушень у межах повноважень суб'єктів кримінального процесу відповідно до процесуальної форми шляхом здійснення процесуальних дій. Така діяльність супроводжується прийняттям певних рішень і оформленням їх у вигляді кримінальних процесуальних документів. Саме їх аналізують суб'єкти кримінального процесу на всіх стадіях судочинства з метою формулювання висновків про доведення вини особи в учиненні злочину. За складеними процесуальними документами завжди можна визначити, чи було дотримано принципів кримінального судочинства, які було висунуто й відпрацьовано версії, які рішення прийнято за цими версіями і наскільки вони є обґрунтованими [26, с. 57].

Дослідженню поняття кримінальних процесуальних рішень та його істотних ознак присвячено наукові доробки численних процесуалістів минулого та сучасності [23; 24; 79; 90; 101; 131; 175; 285; 320]. Але здебільшого в процесуальній науці досліджували правову сутність, зміст і форму окремих процесуальних рішень, прийнятих на різних стадіях кримінального процесу. Водночас нас цікавить сучасне законодавче трактування повноважень слідчого щодо процесуальних рішень, а також межі впливу на них суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядові повноваження на стадії досудового розслідування.

Раніше слідчому було надано широке коло повноважень щодо прийняття процесуальних рішень. Він самостійно приймав рішення про спрямування слідства та провадження відповідних слідчих дій, за винятком випадків, коли законом передбачалось одержання санкцій від прокурора чи постанови від судді. Натомість процесуальна самостійність слідчого поєднувалась із його

персональною відповідальністю за своєчасне та правильне розслідування справи, прийняття за ними законних і обґрунтованих рішень. Відповідно до КПК України 2012 року, це коло повноважень суттєво звузилося.

Діяльність слідчого із застосування норм кримінального процесуального права передбачає різноманітні дії (у тому числі прийняття рішень), які породжують певні юридично значущі наслідки. Процесуальні рішення слідчого є різними за своїм характером і функціональним призначенням та в сукупності спрямовані на реалізацію завдань кримінального провадження. У таких рішеннях формалізовано повноваження слідчого, що становлять підґрунтя його кримінальної процесуальної компетенції.

Чіткий розподіл функцій між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження, їх офіційний характер викликають потребу у відповідних засобах закріплення результатів діяльності слідчого. Такими зазвичай є його різноманітні процесуальні акти – документи, рішення, які містять приписи індивідуального та персоніфікованого характеру, стосуються кримінального провадження та адресовані конкретному суб'єкту. Такі процесуальні акти-документи, рішення слідчого визначають динаміку кримінального провадження, рух досудового розслідування до підсумкового встановлення його юридичних наслідків. Таким чином, усі дії слідчого щодо здійснення кримінального провадження підлягають формалізації у відповідних процесуальних актах – документах, рішеннях офіційного характеру. Виконуючи функцію юридичного факту, вони слугують специфічною підставою виникнення, зміни або припинення конкретних кримінальних процесуальних відносин [187, с. 879].

Терміном «рішення» в кримінальному процесі позначають кінцевий результат певної розумової діяльності, яка передбачає декілька характерних етапів. Зазначене твердження відповідає висновку О. І. Марочкіна про те, що прийняття рішення є процесом, а безпосередньо рішення – результатом, кінцевим продуктом цього процесу [188, с. 235]. Це, наприклад, можуть бути рішення про визнання правового статусу того чи іншого суб'єкта

кримінального провадження, про проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також рішення, що визначають рух кримінального провадження [89, с. 89].

Нам імпонує думка про те, що процесуальне рішення слідчого є реалізацією його повноважень, необхідним елементом його процесуальної діяльності, сутність якого полягає в обранні з-поміж визначених законом альтернативних цілей і засобів тих, які впливають із встановлених на момент прийняття рішення фактичних даних, висловлюють владне волевиявлення слідчого, спрямовані на виконання завдань розслідування та представлені у формі правового акту, тобто є правовим рішенням [291, с. 227]. Воно зумовлене тією сукупністю доказів, якою він володіє на певному етапі розслідування. Вказана сукупність доказів перетворює право слідчого вибрати варіант процесуального рішення на обов'язок у певній ситуації обрати конкретне рішення. Саме наявні в арсеналі слідчого докази зобов'язують його прийняти як одне з альтернативних процесуальних рішень. І лише воно має бути визнане єдино правильним у цій ситуації, а інші – необґрунтованими [88, с. 78–79].

Прийняття процесуального рішення та його обґрунтування, на думку С. М. Стахівського, є елементами процесу доказування. Дослідник зауважує, що процесуальне рішення слідчого зумовлене сукупністю доказів, якою він володіє на певному етапі розслідування. Ця сукупність доказів перетворює право слідчого обирати варіант процесуального рішення на обов'язок в певній ситуації прийняти конкретне рішення. Передумовами законності кожного рішення є такі положення: компетентна особа приймає рішення своєчасно; прийняттю рішення мають передувати проведені відповідно до закону процесуальні дії, що дають змогу встановити важливі для винесення рішення обставини; рішення має бути прийняте в установленій законом процесуальній формі та містити реквізити правового акту [297, с. 14].

Найбільш змістовним вважаємо визначення, запропоноване І. В. Гловюк: кримінальне процесуальне рішення – це виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт – документ, у якому компетентні

державні органи та посадові особи в законодавчо визначеному порядку та в межах своєї компетенції з метою виконання завдань кримінального провадження надають відповіді на правові питання, що виникли під час провадження, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, що впливають із встановлених на момент прийняття рішення фактичних обставин і приписів чинного законодавства [70, с. 64].

Процесуальні рішення можуть підсумовувати певний обсяг процесуальної діяльності (рішення про закриття кримінального провадження) або бути підставою для здійснення процесуальних дій (рішення про проведення обшуку). Ці рішення вправі ухвалювати учасники кримінального провадження, наділені владними повноваженнями (з боку обвинувачення та суду) [163, с. 25].

Проектуючи зазначені вище висновки науковців щодо визначення та характерних рис процесуальних рішень на діяльність слідчого, можна стверджувати, що рішеннями слідчого є індивідуальні правові акти, у яких слідчий як суб'єкт кримінального провадження в межах своїх повноважень у визначеному кримінальним процесуальним законом порядку, на підставі закону та встановлених обставин формулює владні приписи, спрямовані на виконання завдань кримінального провадження. У рішеннях формалізуються повноваження слідчого, що становлять основу його кримінальної процесуальної компетенції.

Грунтуючись на запропонованих науковцями класифікаціях кримінальних процесуальних рішень (Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, П. А. Лупинська, та ін.) та положеннях чинного КПК України, О. І. Марочкін запропонував класифікацію процесуальних рішень слідчого за такими критеріями: 1) процесуальна форма їх викладення; 2) ступінь визначення в законі структурної впорядкованості; 3) відношення до предмета доказування; 4) інформаційний режим їх прийняття; 5) залежність від етапу досудового розслідування; 6) спосіб словесно-документального вияву (зовнішня форма); 7) функціональна спрямованість (виконувані завдання в кримінальному процесі); 8) нормативне визначення строків прийняття рішення; 9) ступінь

процесуальної самостійності слідчого щодо прийняття рішень; 10) ініціатор прийняття рішення; 11) можливість зміни слідчим власних процесуальних рішень; 12) можливість оскарження рішень слідчого під час досудового розслідування; 13) передбачення законом рішення слідчого [186, с. 8].

Рішенням слідчого також вважають документ, один із процесуальних актів, який має письмово-документальне вираження. Однак ототожнювати кримінально-процесуальне рішення суто з його документальним оформленням вважаємо необґрунтованим, оскільки законодавець не завжди вимагає саме їх письмового оформлення. Слід урахувати, що діяльність слідчого з розслідування кримінальної справи передбачає комплекс процесуальних та організаційних дій, реалізація яких відбувається завдяки прийняттю відповідних рішень. До таких рішень організаційного характеру, зокрема, належать рішення про виклик підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії (ч. 1 ст. 133 КПК України); рішення про пред'явлення для впізнання (ст. 228–230 КПК України); рішення про допит свідка (ст. 224 КПК України) тощо [188, с. 237–238].

Варто також зважати на те, що процесуальні рішення слідчого є різновидом актів застосування права, а тому вони означені певною специфікою порівняно із суто управлінськими рішеннями. Одна з таких особливостей полягає в тому, що акт прийняття слідчим процесуального рішення обов'язково передбачає вибір і тлумачення відповідної правової норми, яку належить виконати [77, с. 185–186].

Аналізуючи позиції вчених-процесуалістів із цього питання, можна констатувати, що процесуальні рішення слідчого: становлять акти застосування норм права; мають правовий характер і соціальне значення; спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження; покликані вирішувати процесуально-правові питання, які виникають у конкретному кримінальному провадженні. Ці рішення приймає слідчий як спеціально уповноважена на те посадова особа (одноосібно або за участі прокурора, слідчого судді),

дотримуючись встановленої кримінальним процесуальним законодавством форми.

Процесуальні рішення слідчого забезпечують реалізацію його повноважень, опосередковують покладені на нього функції. Усі процесуальні рішення слідчого спрямовані на виконання завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Необхідною умовою прийняття раціональних тактичних і процесуальних рішень є врахування та правильна оцінка ситуації в конкретному кримінальному провадженні з урахуванням слідчої ситуації та перспектив її розвитку.

На думку О. І. Марочкина, повноваження щодо винесення відповідних рішень є складником процесуального статусу слідчого. Для кожного такого рішення закон передбачає матеріально-правові, процесуальні та фактичні підстави. Спільною ознакою цих рішень є те, що вони містять відповіді на правові питання, що, власне, вирізняє їх з-поміж процесуальних актів, як протоколи слідчих дій, де фіксують факт провадження, зміст і результати слідчих дій [188, с. 236].

Отже, процесуальні рішення слідчого можна визначити як індивідуальні правові акти, яким притаманні законність, обґрунтованість і справедливість та в яких слідчий у межах своєї компетенції у визначеному законом порядку, на підставі юридичних норм і встановлених обставин кримінального провадження фіксує індивідуально-владні приписи або ініціює їх із метою забезпечення процесуальної діяльності й виконання завдань кримінального провадження.

Причому законність кожного кримінального процесуального рішення, згідно з твердженням Д. А. Пешого, означена: своєчасним його прийняттям уповноваженим суб'єктом; законністю процесуальних дій, що передували його прийняттю та в результаті проведення яких було встановлено фактичні підстави його прийняття; правильністю застосування матеріального закону;

відповідністю документа як форми фіксації процесуального рішення вимогам закону, зокрема щодо наявності необхідних реквізитів [214, с. 12].

У чинному КПК України визначено рішення, які приймає слідчий, серед яких: вимога (п. 3 ч. 7 ст. 42); розпорядження (п. 3 ч. 7 ст. 42); доручення (п. 3 ч. 2 ст. 40, ч. 1 ст. 69); постанова (ч. 3 ст. 110); повідомлення (ст. 111); виклик (ст. 133); обвинувальний акт (ст. 291); клопотання (п. 5 ч. 2 ст. 40, ч. 4 ст. 176, ст. 292); запит про міжнародну правову допомогу (ст. 551); прохання про тимчасову передачу особи (ч. 1 ст. 565) тощо.

Відповідно до КПК України, слідчий уповноважений приймати рішення щодо: початку досудового розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 40); проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 2 ч. 2 ст. 40); доручення проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); звернення за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 5 ч. 2 ст. 40); повідомлення особі про підозру (п. 6 ч. 2 ст. 40); закриття кримінального провадження (п. 8 ч. 2 ст. 40) тощо.

Приймаючи будь-яке рішення, слідчий має враховувати особливості як предмета обґрунтування, так і його меж, зокрема зважати на функціональне призначення відповідного акту й тих конкретних життєвих обставин, на врегулювання яких він спрямований. Аналізуючи такі обставини, прокурор, слідчий суддя зможуть установити достатність (недостатність або надмірність) обґрунтування конкретного рішення, а отже, з'ясувати законність і обґрунтованість його прийняття.

У логіці розроблено правила доказування (або правила аргументації), які досить детально розглянуто і в юридичній літературі [106, с. 219–224; 135, с. 465–466]. Недотримання слідчим цих правил під час обґрунтування відповідних процесуальних рішень, невміння логічно та правильно викласти власні доводи призводить до логічних помилок або «помилки, пов'язаних із

неправильністю думки». Унаслідок цього рішення виглядає непереконливим і постає як необґрунтоване.

Положення про те, що обґрунтованим має бути будь-яке рішення, яке приймають у межах кримінального провадження, на сьогодні є аксіоматичним не лише в теорії, а й на практиці. Поширення вимоги щодо обґрунтованості на всі процесуальні рішення відповідає сучасній кримінальній процесуальній доктрині й міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини [68, с. 44]. Обґрунтованість процесуального рішення – це підтвердження правильності всіх висновків, наявних у конкретному процесуальному рішенні, завдяки посиланням на певні норми права, докази та пов'язані з ними переконливі доводи.

Нерідко ухвалення певного різновиду процесуального рішення є можливим лише за умови попереднього ухвалення інших рішень. Це є цілком закономірним з огляду на об'єктивну послідовність і циклічність у вирішенні певних правових питань, коли одне процесуальне рішення є передумовою для прийняття наступного, пов'язаного з ним, на підставі якого ухвалюють інші процесуальні рішення, що зрештою сприяє формуванню в справі логічно узгодженої несуперечливої системи процесуальних рішень як необхідної та достатньої для ефективної реалізації всіх завдань кримінального провадження.

Зокрема, вирішення питань, пов'язаних із можливим суттєвим обмеженням конституційних прав і свобод особи, чинне законодавство визнає виключно компетенцією суду із дотриманням вимог змагальної процедури. Причому неприбуття сторони обвинувачення (без поважної причини) на відповідний судовий розгляд питання у судовій практиці слушно розцінюють як відмову цієї сторони від своєї вимоги, викладеної в клопотанні. Це фактично позбавляє слідчого суддю права ухвалити кримінальне процесуальне рішення навіть за умов достатньої обґрунтованості клопотання. Це зазначено в п. 8 узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року та відповідає правильному (у контексті концепції змагальності) тлумаченню положення п. 1, 2, 3 ч. 5 ст. 163

КПК України щодо необхідності доказування стороною обвинувачення в його не лише предметному, а й діяльнісному розумінні, щодо вимог до сторони обвинувачення особисто під час судового засідання оголосити обґрунтування своїх вимог і відповісти на питання судді (за потреби).

Із викладеного випливає, що обґрунтованим є лише те рішення, яке, по-перше, підтверджене посиланнями на відповідні норми права й докази, що засвідчують його правильність, і по-друге, належно вмотивоване, тобто коли правильність прийнятого рішення підтверджує переконлива система аргументів, що свідчить про достатність доказів для висновків, зроблених у справі. Водночас фактичні мотиви пов'язані саме з доказами, на яких ґрунтується прийняте рішення.

Слушною в цьому контексті є позиція В. С. Зеленецького, на думку якого недоведеність участі обвинуваченого в учиненні злочину становить «стан абсолютної інформаційної рівноваги, за якого ані окрема слідча дія, ані їх сукупність не можуть увести до кримінального процесу необхідну і достатню інформацію для зміни доказових можливостей однієї з конкуруючих сукупностей доказів і подолання інформаційної рівноваги, що дає змогу прийняти рішення про винуватість або невинуватість конкретної особи» [109, с. 122].

Аргументуючи певні зауваження, І. В. Гловюк пропонує внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 284 КПК України [70, с. 143]. Проте, на нашу думку, такі вимоги мають стосуватися не лише постанови про закриття кримінального провадження, а й інших рішень – форм закінчення досудового розслідування, (обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності), передбачених ч. 2 ст. 283 КК України.

Так, в описово-мотивувальній частині вказаних процесуальних рішень має бути зазначено всі докази, наявні в матеріалах провадження, їх вичерпний аналіз, що свідчитиме про можливість (неможливість) сформулювати достовірні висновки про винуватість (невинуватість) конкретної особи в

учиненні кримінального правопорушення, про доцільність застосування до особи примусових заходів медичного або виховного характеру, а також навести переконливі мотиви прийнятого рішення.

Аналіз слідчої практики засвідчує вплив певних індивідуальних якостей слідчого на зміст рішень, прийнятих ним на основі внутрішнього переконання. Зокрема, ідеться про: форму отримання юридичної освіти; рівень правосвідомості й правової культури слідчого; наявність і рівень теоретичних знань і практичних навичок; стаж роботи на посаді слідчого; наявність практичного досвіду розслідування аналогічних кримінальних правопорушень; ступінь його завантаженості; використання досвіду інших слідчих із розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, відображених у відповідній методичній літературі.

Окрім позитивних аспектів, внутрішнє переконання слідчого здатне спричиняти також негативні наслідки. Їх вияв у діяльності цієї посадової особи можливий із таких причин: неправильного характеру оцінної діяльності слідчого; нехтування дотриманням кримінальної процесуальної форми під час проведення розслідування; прийняття слідчим рішення в кримінальному провадженні (проміжні або остаточні) всупереч закону й службовим обов'язкам, під впливом зацікавлених осіб.

Негативний аспект вияву внутрішнього переконання слідчого під час розслідування кримінальних проваджень може полягати:

1) у викривленні юридичної долі кримінального провадження (невиявлення або втрата доказів, невмотивоване зупинення досудового розслідування, неповне виявлення або часткова втрата доказів, що згодом може спричинити передчасне або незаконне повідомлення про підозру, необґрунтоване й незаконне закриття кримінальної справи, складання обвинувального висновку з необґрунтованим висновком тощо);

2) у прийнятті слідчим рішення на основі внутрішнього переконання, що обмежує особу в правах і законних інтересах та спричиняє недотримання гарантій, покликаних убезпечити від незаконного й необґрунтованого

повідомлення про підозру, порушення вимог щодо недоторканності особи й особистої свободи, особистих і майнових прав, а також суттєвих порушень кримінального процесуального закону, які обмежили або могли обмежити права й законні інтереси особи.

Кожну дію слідчий виконує у визначеному законом порядку і належним чином оформляє у вигляді постанов. Так, постанова – це процесуальний документ, у якому сформульовано та вмотивовано рішення слідчого, прокурора, прийняті під час кримінального провадження. Постанову виносять у випадках, передбачених КПК України, а також у разі, коли слідчий, прокурор вважають це за доцільне. Постанова відображає рішення слідчого з найбільш важливих питань, що виникають під час досудового розслідування.

Постанову слідчого, прокурора друкують на офіційному бланку. Її підписує службова особа, яка прийняла відповідне процесуальне рішення. Вимоги цього документа є обов'язковими для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких він стосується (ч. 6, 7 ст. 110 КПК України).

З огляду на предмет дослідження, слід зазначити, що відкритим на сьогодні залишається питання щодо сутності повідомлення про підозру. Аналіз глави 22 КПК України спонукає до висновку про те, що повідомлення про підозру можна розглядати і як процесуальний акт, у якому сформульовано підозру, і як процесуальну діяльність.

У попередньому підрозділі ми визначили комплекс дій слідчого, прокурора, які характеризують інститут повідомлення про підозру. Якщо ж повідомлення про підозру розглядати в аспекті процесуального акту, то воно, безперечно, є процесуальним рішенням. На думку О. В. Фараон, попри те, що письмове повідомлення про підозру має назву «повідомлення» та формально (з огляду на назву) не відповідає вимогам ст. 110 КПК України, воно містить ознаки процесуального рішення. Навіть з огляду на зміст положень ст. 277 КПК України можна дійти висновку, що повідомленню про підозру притаманні ознаки постанови [330, с. 156].

Проте, як слушно зазначають О. Ю. Татаров та Д. М. Мірковець, процесуальної форми повідомлення про підозру КПК України не визначено. Зокрема, рішення слідчий, прокурор приймають у формі постанови. Виняток становить лише обвинувальний акт (процесуальне рішення, яким прокурор висуває обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування). Стосовно повідомлення про підозру в цьому разі не йдеться. До речі, аналогічним є питання щодо необхідності оформлення початку досудового розслідування [310, с. 269–270]. Підтримуємо позицію науковців стосовно того, що рішення про повідомлення про підозру має бути оформлене також у вигляді постанови [309, с. 128; 310, с. 269–270].

Не менш проблемним є питання щодо необхідності оформлення початку досудового розслідування у вигляді постанови [310, с. 269–270]. Адже, згідно з ч. 2 ст. 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Це положення підтверджує зміст ч. 3 ст. 110 КПК України, де зазначено, що рішення слідчого (прокурора) приймається у формі постанови [324, с. 236–237].

Прийняття неправильного процесуального рішення зазвичай спричиняє застосування відповідних процесуальних санкцій – скасування незаконної та необґрунтованої постанови прокурором, відсторонення слідчого від проведення подальшого досудового розслідування тощо. Так, нещодавно Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII були внесені зміни до процесуального порядку оскарження повідомлення про підозру. Частину 1 ст. 303 КПК України було доповнено п. 10 такого змісту: «Повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або двох місяців із дня повідомлення особі про підозру в учиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом – підозрюваним,

його захисником чи законним представником» [232].

На нашу думку, у цьому разі законодавець правильно визначив момент звернення зі скаргою. Інакше кажучи, заінтересовані особи матимуть можливість оскаржити повідомлення слідчого, прокурора про підозру лише в кримінальних провадженнях, строки досудового розслідування в яких продовжено. Це стимулюватиме уповноважених суб'єктів (слідчого, прокурора) приймати такі рішення в передбачені Кодексом загальні строки досудового розслідування. Схожі позиції щодо означеного питання обстоюють в аналітичних оглядах щодо змін, внесених до КПК, надаючи можливість оскаржувати повідомлення про підозру в учиненні злочину та скасування його судом (п. «а» абз. 25 змін до КПК України). Таке розширення судового контролю сприятиме належному обґрунтуванню стороною обвинувачення повідомлень про підозру, а отже, надасть можливість уникнути безпідставного кримінального переслідування осіб [10].

Наявні в слідчого докази зобов'язують його в окремих випадках приймати одне з альтернативних процесуальних рішень. Якщо ж для прийняття такого рішення доказів виявилось недостатньо – слідчий має продовжити їх збирання. Він зобов'язаний своєчасно приймати процесуальні рішення для забезпечення їх законності. Для цього законом визначено спеціальні строки.

Відповідно до ч. 4 ст. 110 КПК України, обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення та яким завершується досудове розслідування. Водночас у п. 7 ч. 2 ст. 40 КПК України зазначено, що слідчий теж уповноважений за результатами розслідування скласти обвинувальний акт. Отже, слідчий теж є суб'єктом прийняття такого процесуального рішення, як складання обвинувального акту.

Формулювання обвинувачення передбачає його обґрунтування. Своє твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, суб'єкт обвинувачення має

обґрунтувати, тобто навести переконливі докази, доведені факти, аргументувати його [190, с. 457].

Слід зауважити, що в чинному КПК України наявні істотні суперечності, які стосуються повноважень слідчого. Так, у ч. 4 ст. 40 цього Кодексу передбачено, що слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, надані в письмовій формі. За їх невиконання законом передбачено відповідальність. Натомість у ст. 311 КПК України закріплено його право в письмовій формі у встановлений законом строк оскаржувати «будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора...» до прокуратури вищого рівня. У результаті розгляду цієї скарги службовцем прокуратури вищого рівня, що триває не більше трьох днів, оскаржувані рішення чи діяння можуть визнати частково чи цілком незаконними або скаргу можуть залишити без задоволення. Причому в разі скасування рішення прокурора або визнання його дій чи бездіяльності незаконними його в кримінальному провадженні можуть замінити на іншого. Таке рішення є остаточним і підлягає виконанню. Його направляють слідчому, який скаржився, та прокурору, рішення чи діяння якого оскаржували.

Надання слідчому права оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність прокурора, як слушно зазначає О. Г. Яновська, є суттєвою гарантією незалежності слідчого під час провадження досудового розслідування. На жаль, ч. 3 ст. 312 КПК України містить правило, за яким оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання, що змушує слідчого навіть під час оскарження ним рішень і діянь прокурора діяти всупереч своєму внутрішньому переконанню [74, с. 662]. Для підвищення рівня процесуальної самостійності слідчого це правило варто було б скасувати.

У КПК також передбачено право слідчого звернутися до керівника слідчого підрозділу в разі відмови прокурора в погодженні клопотання та ініціювати розгляд порушених у ньому питань перед прокурором вищого рівня (ч. 3 ст. 39). Керівник слідчого підрозділу приймає рішення «за необхідності», тобто на власний розсуд, а отже, не завжди може підтримати слідчого, що також обмежує процесуальну самостійність слідчого [176, с. 2–3].

Пропозицію щодо законодавчого закріплення в КПК України права слідчого самостійно оскаржувати протягом встановлених законом строків до прокуратури вищого рівня відмову прокурора в погодженні поданого йому клопотання слідчого висловили 82,0 % опитаних слідчих. Водночас 15,0 % респондентів не вбачають у цьому потреби, вважаючи, що доцільність такого оскарження має визначати керівник слідчого підрозділу (додатки А та Б).

Розгляду також потребує питання про форму складання відповідного доручення. У спеціальній літературі відсутній єдиний підхід до вирішення питання про те, яка форма доручення слідчого є найбільш прийнятною для забезпечення успішної взаємодії оперативних підрозділів зі слідчим і досягнення завдань кримінального провадження.

Доручення слідчих оперативним підрозділам визначають як оформлений механізм взаємодії відповідних органів, спрямований на забезпечення результативного розкриття та якісного розслідування кримінальних правопорушень.

Прибічники можливості використання усної форми доручення вважають, що процес співпраці слідчих та оперативних підрозділів має бути спрощеним, у тому числі й документообіг між ними [201, с. 132]. Натомість прихильники письмової форми доручення (позицію яких вважаємо більш раціональною), стверджують, що відповідна форма дає змогу юридично обґрунтувати участь співробітників оперативних підрозділів та організувати дієвий прокурорський і відомчий контроль за виконанням доручення.

Зокрема, І. В. Гловюк зазначає, що в контексті зовнішньої визначеності будь-яке процесуальне рішення має набувати письмової форми, бути індивідуалізованим і відображатись у провадженні у вигляді кримінального процесуального документа. Оскільки йдеться про офіційне провадження, що здійснюється з метою справедливого вирішення кримінально-правового конфлікту, то письмова форма документів має безпосереднє практичне значення, адже зафіксоване на конкретному носії (на папері) рішення матеріалізується у цьому провадженні як певна правова даність, що дає змогу

будь-яким учасникам процесу ознайомитися з ним з метою захисту своїх прав і законних інтересів. Саме в процесуальних документах фіксують перебіг, процесуальний порядок провадження, що свідчить про дотримання (чи, навпаки, недотримання) особами, які ведуть процес, усіх юридичних вимог, законності й обґрунтованості їх дій і рішень. Цей аспект слід відзначити особливо, оскільки документальна фіксація прийнятого рішення на папері створює реальні передумови для перевірки такого акту з позиції його законності й обґрунтованості [70, с. 117].

На нашу думку, письмова форма доручення, безперечно, має низку переваг, зокрема дає змогу: чітко визначити його зміст, перелік слідчих (розшукових) дій, які необхідно здійснити; уникнути спорів щодо сутності доручення; проконтролювати якість і строки його виконання.

Аналіз кримінального процесуального законодавства засвідчує, що низка процесуальних рішень слідчого ухвалюється в межах поточної кримінальної процесуальної діяльності слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом лише задля виконання імперативних приписів закону з огляду на принцип публічності чи необхідності реалізації функції правосуддя за власної ініціативи в разі встановлення необхідних підстав для їх ухвалення. Водночас ця група рішень є найменш численною з огляду на те, що до ухвалення майже кожного кримінального процесуального рішення в межах кримінального провадження компетентну посадову особу можуть спонукати (у встановленому законом порядку) інші його учасники. Це зумовлено низкою обставин, зокрема об'єктивною взаємодією та координованістю зусиль суб'єктів кримінального провадження щодо здійснення ефективного досудового розслідування та судового розгляду; обмеженістю процесуальної незалежності слідчого через обов'язковість для нього всіх вказівок прокурора; дією принципу змагальності, що мінімізує ініціативу суду, необхідність реалізації повноважень якого щодо ухвалення процесуального рішення зазвичай зумовлена здійсненням функції захисту прав людини, судового контролю, тощо. Тому цю групу переважно становлять певні різновиди рішень слідчого та прокурора, зокрема про

повідомлення особи про підозру, складання клопотання про обрання заходу забезпечення кримінального провадження тощо [70, с. 91]. Однак слід зауважити, що їх прийняття може бути наслідком письмових вказівок прокурора, які є обов'язковими для слідчого, наприклад, щодо проведення певних процесуальних дій, призначення експертиз тощо (п. 4 ч. 2 ст. 36, ч. 4 ст. 40 КПК України).

Іншу групу становлять рішення, що приймаються повноважними суб'єктами кримінального провадження виключно з ініціативи інших його учасників. Причому слідчий може бути як ініціатором, так і виконавцем. Такі звернення до компетентної особи об'єктивують у різних процесуальних документах, форма та зміст яких визначені в законі (зазвичай це клопотання або скарга).

Зазначені рішення слідчий, прокурор приймають у результаті розгляду заяв, клопотань учасників провадження (ст. 220 КПК України); прокурор – щодо погодження клопотань слідчих перед їх направленням до слідчого судді, за результатами вирішення клопотань слідчих стосовно продовження строків досудового розслідування (наприклад, ст. 295 КПК України); прокурор вищого рівня – за результатами розгляду скарг, зокрема скарг слідчого на дії, бездіяльність і рішення прокурора (ст. 313 КПК України) [140].

До окремої групи процесуальних рішень належать такі, правова регламентація ініціативності в ухваленні яких має альтернативний характер: їх може бути прийнято з ініціативи як слідчого, так й інших учасників провадження. Зокрема, до прийняття рішень про проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій слідчого можуть спонукати відповідні клопотання сторони захисту (ст. 220 КПК України). Можливість ініціювання ухвалення низки рішень слідчим суддею також має альтернативний характер. Це стосується, серед іншого, рішення про: здійснення приводу, що може бути ухвалене слідчим суддею, судом як за клопотанням слідчого, так і з власної ініціативи (ст. 140 КПК України); забезпечення захисту прав людини (ст. 206 КПК України); продовження тримання обвинуваченого під вартою у

випадках, передбачених ч. 3 ст. 331 КПК України, проведення експертизи у випадках, передбачених ч. 2 ст. 332 КПК України; здійснення дистанційного провадження (ч. 2 ст. 336 КПК України) тощо. Типовою рисою зазначених процесуальних рішень є те, що наявність ініціативи інших осіб не є обов'язковою умовою для їх ухвалення.

Окрім підсумкових рішень, під час кримінальної процесуальної діяльності слідчий приймає чимало поточних процесуальних рішень, з-поміж яких вирізняються рішення, означені достатнім рівнем доведеності (стосовно повідомлення про підозру, закриття кримінального провадження щодо окремих осіб тощо), та рішення, фактичні підстави для яких не потребують такого рівня доведеності, а саме про: застосування відповідного запобіжного заходу; продовження строку досудового розслідування або строку тримання під вартою; визнання потерпілим; залучення законного представника неповнолітнього підозрюваного тощо. Прийняття або ухвалення таких рішень ще не означає наявності остаточних висновків у кримінальному провадженні.

Рішення про провадження слідчих (розшукових) дій, юридичною підставою для яких є санкція прокурора або ухвала слідчого судді, зокрема про застосування окремих заходів із забезпечення кримінального провадження, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, обшуку тощо, одночасно здебільшого є також і тактичними, оскільки передбачають вибір слідчим способу встановлення обставин, що належать до предмета доказування. Обрання тактичних засобів здійснюють лише на основі оцінки їх ефективності для досягнення мети, тобто прийняття як процесуальних, так і тактичних рішень ґрунтується на оцінній діяльності.

Дослідження повноважень слідчого щодо процесуальних рішень вкотре спонукає до висновку, що слідчий має бути самостійним і процесуально незалежним, як і суддя, не лише у своїх діях, а й у процесуальних рішеннях. Лише за таких умов він зможе цілком нести за них відповідальність. Нині виникла парадоксальна ситуація, коли він несе відповідальність навіть за виконання неправильних вказівок прокурора чи рішень суду в певних

питаннях [270, с. 352].

Водночас така відповідальність має поширюватися не лише на слідчого як на виконавця відповідних процесуальних рішень, а й на інших суб'єктів владних повноважень – керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого суддю, які «причетні» до прийняття рішення прямо (безпосередньо приймають його) чи опосередковано (здійснюють контрольно-наглядові функції). Насамперед, це стосується тих випадків, коли таке рішення приймають зазначені суб'єкти.

Висновки до розділу 3

Аналіз поняття «предмет відання слідчого» дає змогу визначити його як сферу суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, яка реалізується з моменту отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення та вимагає від слідчого реалізації процесуальних повноважень шляхом виконання кримінальних процесуальних функцій з метою виконання завдань кримінального провадження. Обсяг предмета відання слідчого в кримінальному провадженні становить сукупність відносин у матеріальному й соціальному середовищі, які пов'язані з учиненням кримінальним правопорушенням і підлягають впливу слідчого відповідно до його компетенції. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого означена кількістю підслідних йому кримінальних проваджень. Межі предмета відання слідчого – це межі сфери впливу слідчого під час його діяльності.

Оскільки під час досудового розслідування функцію розслідування здійснюють слідчі різних відомств, існує потреба в розмежуванні між ними предмета відання. Розподілу предмета відання за кримінально-правовими критеріями відповідає предметна (родова) та альтернативна підслідність (у разі належності кримінального провадження за категорією кримінального правопорушення слідчим різних відомств). Кримінальний процесуальний

елемент предмета відання полягає у: 1) спеціальній (або персональній) підслідності в межах визначення належності за характеристикою суб'єкта кримінального правопорушення; 2) за зв'язком кримінальних проваджень; 3) у територіальній підслідності.

Компетенція – це сукупність юридично установлених повноважень, прав та обов'язків конкретного органу чи посадових осіб, що визначає їх місце в системі державних органів. Основними ознаками компетенції слідчого слід вважати: 1) сукупність державно-владних повноважень, делегованих слідчому як службовій особі; 2) сферу правових знань, якими володіє слідчий як суб'єкт кримінального провадження; 3) уміння оперувати спеціальними знаннями, набутими слідчим під час підготовки і підвищення кваліфікації у вищих закладах освіти; 4) наявність практичного досвіду в сфері кримінальних процесуальних відносин.

З метою впорядкування термінів, наявних у нормах, які визначають питання підслідності кримінальних проваджень, вважаємо за доцільне викласти ч. 5 ст. 218 КПК України «Місце проведення досудового розслідування» в такій редакції:

«5. Питання про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня.

Питання про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності Національного антикорупційного бюро України, вирішує Генеральний прокурор або його заступник».

Процесуальним документом, на підставі якого матеріали кримінальних проваджень передають від одного органу досудового розслідування до іншого, є відповідна постанова прокурора. Внесення відомостей до ЄРДР у цьому разі буде формою фіксування такого рішення.

Обґрунтовано позицію, що зміна підслідності автоматично зумовлює зміну прокурора – процесуального керівника. Зміна підслідності жодним чином не має піддавати сумніву законність доказів, отриманих іншим органом досудового розслідування до зміни підслідності, оскільки на той час їх

отримував належний суб'єкт у законний спосіб. Зважаючи на викладене, пропонуємо ч. 1 ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування» доповнити таким змістом: *«Не підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, щодо яких прийнято рішення про закриття кримінального провадження або існує вирок суду за тим самим обвинуваченням, що набрав законної сили. Виключне право здійснювати ці дії мають слідчі органів Державного бюро розслідувань України та детективи Національного антикорупційного бюро України».*

З метою врегулювання ситуації, коли прокурор зволікає з погодженням письмового повідомлення про підозру, не ставлячи слідчого про причини такого ігнорування, запропоновано викласти ч. 1 ст. 277 КПК України «Зміст письмового повідомлення про підозру» в такій редакції:

«1. Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. У разі незгоди прокурора зі складеним повідомленням про підозру, він, не пізніше 72 год повинен письмово повідомити про це слідчого, навівши мотиви такої відмови».

Повноваження слідчого реалізуються через відповідні процесуальні рішення і спрямовані на виконання завдань кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також стосовно охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Відповідно до КПК України, слідчий уповноважений приймати рішення щодо: початку досудового розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 40); проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 2 ч. 2 ст. 40); доручення проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); звернення за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 5 ч. 2 ст. 40); повідомлення особі про підозру (п. 6 ч. 2

ст. 40); закриття кримінального провадження (п. 8 ч. 2 ст. 40) тощо.

Повідомлення про підозру є інститутом кримінального процесуального права, оскільки відповідає таким його ознакам, як однорідність соціального змісту, юридична єдність правових норм і специфіка засобів правового регулювання. Його не можна визнати одиничним процесуальним актом, адже він означений сукупністю процесуальних дій та кінцевим процесуальним рішенням – письмовим повідомленням про підозру, яке має бути оформлене відповідною постановою.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає у всебічному дослідженні процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні та формування на цій основі висновків і пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

За результатами проведеного дослідження було сформульовано такі висновки:

1. Дослідження інституту слідчого в кримінальному процесі України дало можливість отримати загальне уявлення про правовий статус слідчого, що являє собою встановлену нормами кримінального процесуального права сукупність таких елементів, як функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності), завдання, повноваження (права та обов'язки), процесуальна самостійність, гарантії законності й обґрунтованості діяльності, юридична відповідальність. У реформуванні органів досудового розслідування головним є вдосконалення організаційної та функціональної структури слідчого апарату, зокрема органів Національної поліції України. Його створення потребує вироблення механізму призначення керівника, формування відповідних підрозділів та визначення їх місця в системі кримінальної юстиції з чітким розподілом повноважень, а також забезпечення гарантій незалежності слідчих від інституцій влади з одночасним забезпеченням принципу верховенства права та суворого громадського контролю.

2. Розгляд історії становлення і розвитку інституту слідчого як суб'єкта кримінального провадження на території сучасної України дав можливість визначити законодавчу ретроспективу розвитку його основного напрямку діяльності (тобто функції) таким чином: 1) функція попереднього дослідження обставин злочину під контролем суду (Установа судових слідчих, Статут кримінального судочинства, Литовські статuti, КПК УРСР 1922 р.);

2) поєднання функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи під наглядом прокурора (КПК УРСР 1923 р., КПК УРСР 1960 р); 3) функція обвинувачення (п. 19 ст. 3 КПК України).

3. Для характеристики природи процесуальних функцій слідчого істотно важливим є те, що вони закріплені в законі як певні види, напрями його процесуальної діяльності, пов'язані з реалізацією завдань кримінального провадження, і здійснюються слідчим у межах його владних повноважень. На основі теорії множинності розроблено авторську класифікацію процесуальних функцій слідчого, що включає в себе основну (пріоритетно-орієнтовану) функцію – досудового розслідування та похідні функції, спрямовані на вирішення додаткових (супутніх) завдань, і не можуть суперечити основній функції. До них належать функції обвинувачення; сприяння захисту; роз'яснювальна; профілактична; вирішення кримінального провадження по суті.

4. Відповідно до запропонованої концепції процесуальних функцій, повноваження слідчого охарактеризовані за трьома рівнями: 1) що обумовлені його процесуальним статусом як органу досудового розслідування (починати досудове розслідування; доручати відповідним оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження); 2) як суб'єкта доказування (безпосереднє проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також звернення з відповідними клопотаннями до слідчого судді); 3) як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення (повідомляти за погодженням з прокурором особі про підозру, складати за результатами розслідування обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру). Наведено аргументи на користь того, що доречніше регламентувати статус слідчого як нейтрального (неупередженого) учасника, який покликаний забезпечувати реалізацію засади змагальності на стадії досудового розслідування.

5. У результаті аналізу поняття «предмет відання слідчого» зроблено висновок, що це сфера суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, яка починається з приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а завершується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або звільнення особи від кримінальної відповідальності, полягає у здійсненій в установленому порядку кримінальній процесуальній діяльності органу досудового розслідування, а також охоплює правовідносини, що виникають з приводу цієї діяльності між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження. Предмет відання є складовою правової категорії «компетенція». Оскільки під час досудового розслідування функцію розслідування здійснюють слідчі різних відомств, існує потреба розмежування між ними предмета відання.

6. Обсяг предмета відання слідчого у кримінальному провадженні становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, які пов'язані з учиненням кримінальним правопорушенням та підлягають впливу слідчого відповідно до його компетенції. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого характеризується кількістю підслідних йому кримінальних проваджень. Межі предмета відання слідчого – це межі сфери впливу слідчого під час його діяльності. Юридичний зміст поняття «компетенція слідчого» включає в себе предмет підпорядкування, права та обов'язки (повноваження), відповідальність, відповідність поставленим цілям, завданням і функціям. Підслідність визначає компетенцію, а предмет відання є складовою характеристикою компетенції.

7. Повноваження слідчого, які стосуються проведення ним процесуальних дій, реалізуються у формі правовідносин активного типу та включають у себе слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру, повноваження щодо подання та вирішення скарг і клопотань, закінчення досудового розслідування тощо. За результатами

дослідження повноважень слідчого щодо проведення (виконання) процесуальних дій, обґрунтовано думку, що повідомлення про підозру є сукупністю процесуальних дій, які характеризують інститут повідомлення про підозру, а не окремим процесуальним рішенням; наукову позицію щодо законодавчого вирішення можливості оскарження слідчому судді відмови слідчого, прокурора в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення; погляд, що відповідальність за виконання неправильних вказівок прокурора чи рішень суду повинна поширюватись не тільки на слідчого як на виконавця відповідних процесуальних рішень, а й на інших суб'єктів владних повноважень – керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого суддю.

8. Повноваження слідчого реалізуються через відповідні процесуальні рішення, які матеріалізуються у відповідних процесуальних документах (постанова, клопотання, обвинувальний акт, доручення, повідомлення, виклик, вимога, розпорядження, запит про міжнародну правову допомогу, прохання про тимчасову передачу особи тощо). Рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування та про повідомлення про підозру має бути оформлено відповідною постановою. Процесуальні рішення приймають уповноважені суб'єкти кримінального провадження виключно за ініціативою слідчого, інших його учасників, мають альтернативний характер.

9. Розроблено пропозиції і рекомендації щодо удосконалення законодавства та практики його застосування в контексті предмета дослідження, а саме:

- обґрунтовано необхідність внесення змін до ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» шляхом видалення слів «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 (сторона кримінального провадження з боку обвинувачення) та посилення на зазначених осіб як учасників кримінального провадження у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України;

- з метою підсилення процесуальної самостійності слідчого констатовано важливість внесення відповідних змін до змісту ч. 1 ст. 40 КПК України;

- доведено доцільність наділення слідчого профілактичною функцією

шляхом доповнення ч. 2 ст. 40 КПК України пунктом 9 (відповідно, п. 9 стане п. 10) такого змісту: «9) уживати заходів щодо виявлення обставини, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, шляхом винесення відповідного клопотання»;

– з метою однакового використання юридичної термінології обґрунтовано доцільність внесення редакційних змін до ч. 5 ст. 218 КПК України «Місце проведення досудового розслідування»;

– запропоновано внести зміни ч. 1 ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування» для однакового тлумачення законодавчих приписів щодо використання у кримінальному провадженні належних доказів;

– з метою позбавлення органів ДКВС невластивої їм функції розслідування обґрунтовано необхідність виключення зі ст. 216 КПК України ч. 6 слів «Слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України»;

– надано пропозицію щодо внесення змін до ч. 1 ст. 277 КПК України з метою недопущення зловживань прокурора щодо погодження письмового повідомлення про підозру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В., Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Пряхін Є. В. Слідчі (розшукові) дії: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
2. Адаховський Д. Поняття, сутність і види кримінально-процесуальних функцій. *Право України*. 2010. №6. С. 220–225.
3. Алексеев Н. С. Уголовный процесс. М.: Юрист, 1995. 297 с.
4. Алексеев С. С. Право: азбука–теория–философия: опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. 712 с.
5. Аленін Ю. П. Ще раз до питання про самостійність і незалежність слідчого. *Актуальні проблеми держави та права*. 2008. Вип. 44. С. 149–164.
6. Аленін Ю. П., Пожар В. Г., Гловюк І. В. Прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України. Одеса: Фенікс, 2012. 138 с.
7. Альперт С. А. Кримінально-процесуальні функції: поняття, система, суб'єкти: конспект лекції. Харків: Нац. юрид. акад. України, 1995. 28 с.
8. Альперт С. А. Потерпевший в советском уголовном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1952. 19 с.
9. Аналіз стану здійснення судочинства у 2016 р. (за даними судової статистики). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FC0243F91293BFEEC22580E400478576). (Дата звернення 19.04.2018 р.).
10. Аналітичний огляд окремих змін до Кримінального процесуального кодексу України, прийнятих законом №2147-VIII. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/8eb4f3b02533a3c0ed03_file.pdf. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
11. Андрусак В. Б. Додаткові функції слідчого. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2009. Вип. 1 (5). С. 205–207.
12. Антонов К. В., Тertiшник В. М. Система слідчих органів України та

- проблеми вдосконалення їх діяльності. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: Право. 2014. №2. С. 121–125.
13. Архів Бориславського міського суду Львівської області. Справа №1/1301/2/2013 за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України та ч. 1 ст. 121 КК України.
 14. Архів Жовківського районного суду Львівської області. Справа №444/3720/13-к за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України.
 15. Архів Шевченківського районного суду м. Львова. Справа №466/1199/14-к за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України.
 16. Баганець О. Очистити новий КПК від декларативних норм. URL: <http://www.baganeets.com/publie/oehistiti-novii-kpk-v-d-deklarativnih-norm.html>. (Дата звернення 14.02.2018 р.).
 17. Бажанов Н. И. Советский уголовный процесс. Киев: Высш. шк., 1983. 240 с.
 18. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: у 2 ч. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 244 с.
 19. Бандурка О. М. Теорія практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.
 20. Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент.: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. Т. 1. 768 с.
 21. Банин В. А. О понятии и системе уголовно-процессуальных функций. *Проблемы совершенствования законодательства и повышения эффективности деятельности правоохранительных органов в свете новых конституций*. Уфа, 1979. С. 115–126.
 22. Бараннік Р. В., Комаров С. В. Процесуальні функції слідчого на

- досудовому слідстві. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. №2. С. 190–197.
23. Басиста І. В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 599 с.
 24. Басиста І. В. Прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування: монографія. Івано-Франківськ: Типовіт, 2011. 533 с.
 25. Басиста І. В. Процесуальні рішення слідчого, що виражаються у формі подання: проблемні аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. №3. С. 248–257.
 26. Басиста І. В. Процесуальні рішення слідчого, що виражаються у формі постанови: окремі проблемні аспекти. *Криміналістичний вісник*. 2012. №1 (17). С. 56–62.
 27. Басиста І. В., Щур Б. В. Процесуальна самостійність слідчого в світлі вимог чинного КПК: проблеми та перспективи. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. №11. С. 141–147.
 28. Баулін О. В. Дізнавач як процесуально самостійний суб'єкт досудового розслідування. *Право України*. 2002. №4. С. 113–117.
 29. Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2000. 20 с.
 30. Баулін О. В., Смітєнко З. Д., Карпов Н. С. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2001. 232 с.
 31. Башинская И. Г. Проблемы правовой регламентации института подследственности в российском уголовном судопроизводстве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Краснодар, 2007. 249 с.
 32. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики: в 3 т. М.: Акад. МВД СССР, 1978. Т. 2: Частные криминалистические теории. 464 с.

33. Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти): монографія. Одеса: Одес. юрид. ін-т НУВС, 2005. 151 с.
34. Благута Р. І., Сергієнко О. О., Устюгова О. Є. Кримінальний процес України: навч. посіб. Львів: Бібльос, 2010. 500 с.
35. Божьев В. П. Уголовно-процессуальные отношения. М.: Юрид. лит. 1975. 176 с.
36. Бозров В. М. К проблеме методологии в теории уголовно-процессуальных функций. *Российский юридический журнал*. 2011. №3. С. 166–172.
37. Бояров В. І. Деякі особливості розслідування злочинів, передбачених ст. 368 КК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. №1. Т. 13. С. 41–44.
38. Бойков А. Д. Третья власть в России. Очерки о правосудии, законности и судебной реформе 1990–1996 гг. М., 1997. 264 с.
39. Бондаренко О. О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 19 с.
40. Боняк В. О. Становлення та розвиток правоохоронних органів України: історико-правовий аспект. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові підходи дослідження: матеріали міжкафедр. круглого столу* (м. Харків, 23 жовтня 2012 р.). Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2012. С. 53–56.
41. Ботвінов Р. Г. Визначення меж предмета відання керівника органу досудового розслідування, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2013. №1 (7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13brhdpz.pdf>. (Дата звернення 10.02.2018 р.).

42. Бутовский А. И. Предварительное следствие: идеи и новые законодательные реалии. *Государство и право*. 2003. №2. С. 61–66.
43. Быков В. Следователь как участник уголовного процесса со стороны обвинения. *Законность*. 2012. №7. С. 3–9.
44. Быков В. М. Процессуальные функции следователя в уголовном процессе России. *Право и политика*. 2011. №6. С. 954–960.
45. Быховский И. Е. Процессуальные и тактические вопросы системы следственных действий: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 1976. 32 с.
46. В Україні з'являться поліцейські детективи. *Гордон*: [сайт]. 30 червня 2017 р. URL: <http://gordonua.com/ukr/news/society/-v-ukrajini-z-javljatsja-politseyski-detektivi-knjazjev-195363.html>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
47. Вандін Є. В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 205 с.
48. Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. №1. С. 160–168.
49. Васильев О. Л. Цели и задачи предварительного расследования и его формы. *Вестник Московского университета*. Серия: Право. 2002. №3. С. 20–43.
50. Вацюк В. О. Слідчі й процесуальні дії як елементи системи засобів пошукової діяльності слідчого. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2008. №5. С. 136–141.
51. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 16 січня 2014 р. в справі № 473/3533/13-к. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/36672322. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
52. Висновки Венеціанської комісії: Постанова від 24 грудня 2015 р. №5-221к/15. *Верховний Суд України*: [сайт]. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/61D672F174>

- 21A23DC2257F470044BDB0. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
53. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 12 квітня 2017 р. щодо законопроекту №6220 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу щодо підстав закриття кримінального провадження». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2022-19>. (Дата звернення 15.02.2018 р.).
 54. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. М.: Норма, 2008. 210 с.
 55. Витяг з узагальнення судової практики про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями. *ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ*: [сайт]. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
 56. Вікіпедія: [сайт]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D8C>. (Дата звернення 11.02.2018 р.).
 57. Власова Н. А., Шамаров В. Н. Ретроспективный анализ развития следственного аппарата в России. *Вестник Екатеринбургского института*. 2014. 1 (25). С. 35–40.
 58. Волошина В. К. Щодо питань реалізації принципу змагальності у доказуванні на стадії досудового розслідування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №2. С. 166–171.
 59. Впровадження судової реформи в Україні: прогрес чи змарновані можливості? *Центр політико-правових реформ*: [сайт]. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872442-vprovadgeennya-sudovoyi-reformi-v-ukrayini-progres-chi-zmarnovani-mogelivosti>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 60. Галаван З. Розвиток системи досудового слідства в Україні. *Публічне*

- право*. 2012. №1. С. 108–113.
61. Галаван З. С. До проблеми поняття системи досудового слідства. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. №27. С. 167–173.
 62. Галаван З. С. Функціонування системи досудового слідства у державах – членах Європейського Союзу. *Публічне право*. 2012. №3 (7). С. 218–225. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Galavan.pdf>. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
 63. Галаган В. І., Калачова О. М. Встановлення процесуального статусу окремих осіб, які беруть участь у досудовому провадженні: монографія. Луганськ: Рєзніков В. С., 2012. 212 с.
 64. Галунько В. М. Діяльність слідчого в умовах реформування. *Право і суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 99–102.
 65. Галунько В. М. Окремі аспекти функцій органів досудового розслідування в Україні. *Адміністративне право і процес, фінансове право*. 2016. Вип. 6. Т. 1. С. 169–171.
 66. Герасимчук О. П. Генеза статусу потерпілого в історії вітчизняного кримінального процесу. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2012. №2 (6). С. 3–14.
 67. Гладышева О. В. Уголовно-процессуальные решения: проблема определения. *Вестник ОГУ*. 2012. №3 (139). С. 37–40.
 68. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 470 с.
 69. Гловюк І. В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. №3/1. С. 343–246.
 70. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.
 71. Гловюк І. В. Методологічні ідеї теорії кримінально-процесуальних функцій. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 566–574.

72. Говоров О. В. Проблемні аспекти оперативно-розшукової діяльності в світлі положень нового КПК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* (м. Харків, 19 жовтня 2012 р.). Харків, 2012. №4. С. 192–194.
73. Головки Л. В. Допити и предварительное следствие в уголовном процессе Франции. М.: Спарк, 1995. 130 с.
74. Гончаренко В. Г. Нор В. Т., Шумило М. С. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
75. Гончаренко В. Д. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. 846 с.
76. Гончаренко В. Д., Рогожин А. Й., Святоцький О. Д. Хрестоматія з історії та права України: навч. посіб.: у 2 т. Київ, 1997. Т. 1: Із найдавніших часів до початку ХХ ст. 800 с.
77. Гончаров І. Д. Кримінально-процесуальне право України. Досудове слідство: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2005. 248 с.
78. Горбачевський В. Я. Кримінальне переслідування як функція кримінального процесу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. №4. С. 46–59.
79. Горбачов О. В., Хотенець В. М. Процесуальні документи у кримінальному процесі: курс лекцій. Харків: Укр. держ. юрид. акад., 1994. 32 с.
80. Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 271 с.
81. Городецька М. С., Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ: Ліра-ЛТД, 2010. 232 с.
82. Греков Б. Д. Правда Русская: учеб. пособие. Ленинград, 1940. 505 с.
83. Гресь О. Повноваження слідчих та оперативників можуть об'єднати. *Закон і бізнес*: [сайт]. 2017. №45 (1343). URL:

- http://zib.com.ua/ua/print/130960-policeyskih_slidchih_zaminyat_detektivami.html. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
84. Гресь О. Слідчі Мін'юсту не мають змоги проводити досудові розслідування. *Закон і бізнес*: [сайт]. 2017. №44 (1342). URL: http://zib.com.ua/ua/130865-slidchi_minyustu_ne_mayut_zmogi_provoditi_dosudovi_rozsliduv.html. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 85. Григорьев В. Н., Кузьмин Г. А. Правовые и организационные основы принятия решений в уголовном процессе (досудебные стадии): монография. М.: Юнити-Дана: Закон и право, 2003. 136 с.
 86. Гришин Ю. А. Из истории развития системы досудебного расследования в Украине: учеб. пособие. Луганск: РИО ЛИВД, 1998. 146 с.
 87. Грошевий Ю. М., Капліна О. В. Кримінальний процес: підручник. Харків: Право, 2010. 608 с.
 88. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази та доказування в кримінальному процесі: наук.-практ. посіб. Київ: КНТ, 2006. 272 с.
 89. Грошевий Ю. М., Тацій В. Я., Туманянц А. Р. Кримінальний процес: підручник. Харків: Право, 2014. 824 с.
 90. Грошевой Ю. М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе. Харьков: Вища шк., 1979. 144 с.
 91. Гуляев А. П. Процессуальные функции следователя: учеб. пособие. М., 1981. 60 с.
 92. Гуляев А. П. Следователь в уголовном процессе. М.: Юрид. лит., 1981. 192 с.
 93. Даневский В. П., Баулин О. В., Карпов Н. С. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа. Киев: Семенко С., 2003. 142 с.
 94. Державне бюро розслідувань: нетривіальні вимоги до майбутнього очільника. *Багнет*: [сайт]. 2 червня 2017 р. URL: <http://www.bagnet.org/>

- news/society/332669/derzhavne-byuro-rozsliduvan-netrivialni-vimogi-do-maybutnogo-ochilnika. (Дата звернення 11.02.2018 р.).
95. Деришев Ю. Уголовное досудебное производство: проблемы и пути реформирования. *Уголовное право*. 2005. №1. С. 81–89.
 96. До КПК за п'ять років запропонували близько 500 поправок. *Закон і бізнес*: [сайт]. 22 листопада 2017 р. URL: http://zib.com.ua/ua/print/130910-do_kpk_za_5_rokiv_zaproponovali_blyzko_500_popravok.html. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 97. Добровольський С. В. Гарантії забезпечення статусу слідчого та проблеми їх реалізації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 363–374.
 98. Долгов Д. Р. Основные формы уголовных следствий, вообще принятых при их производстве. СПб., 1846. 66 с.
 99. Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. Київ: Глобус, 1991. Т. 1. 238 с.
 100. Дружинин В. В., Конторов Д. С. Идея, алгоритм, решение (принятие решений и автоматизация). М.: Воениздат, 1972. 328 с.
 101. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы. Киев: Наукова думка, 1984. 146 с.
 102. Дубинський А. Я., Удалова Л. Д., Галаган О. І., Письменний Д. П. Вибрані праці. Київ: Центр учб. літ., 2014. 430 с.
 103. Дубічинський В. В. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів. Харків: Школа, 2009. 1008 с.
 104. Дюрягин И. Я. Право и управление. М.: Юрид. лит., 1981. 168 с.
 105. Єна І. В. Щодо визначення поняття та структури кримінальної процесуальної компетенції прокурора у досудовому провадженні. *Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2013. Т. 26 (65). С. 191–198. (Серія «Юридичні науки»).
 106. Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. Харків: Знання, 1999. 256 с.

107. Жогин Н. В. Теория доказательств в советском уголовном процессе. Изд. 2-е, испр. и доп. М.: Юрид. лит., 1973. 736 с.
108. Журавель В., Волобуєв А. Слідча профілактика: сучасний стан і шляхи вдосконалення. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. №1 (44). С. 155–164.
109. Зеленецкий В. С., Глинская Н. В. Теория и практика обоснования решений в уголовном процессе Украины. Харьков: Страйд, 2006. 336 с.
110. Зеленецкий В. С., Кузьмина В. Ю. Технология восстановления (реконструкции) утраченных уголовных дел. Харьков: Вост. регион. центр гуманит.-образоват. инициатив, 2002. 236 с.
111. Зеленюх О. В. Правовий статус та повноваження слідчого за новим КПК України. *Митна справа*. 2013. №6 (90). С. 147–151.
112. Зинатуллин З. З., Зинатуллин Т. З. Еще раз об уголовно-процессуальных функциях. *Проблемы совершенствования и применения законодательства о борьбе с преступностью*: материалы Всерос. науч.-практ. конф. Ч. 1. Уфа: БашГУ, 2004. С. 43.
113. Зинатуллин З. З., Салахов М. С., Чулюкин Л. Д. Подследственность уголовных дел. Казань: Казан. ун-т, 1986. 102 с.
114. Златопольский Д. Л. Государственное право зарубежных стран Восточной Европы и Азии: учебник. М.: Зерцало, 1999. 320 с.
115. Ильичев Л. Ф., Федосеев П. Н., Ковалев С. М., Панов В. Г. Философский энциклопедический словарь. М.: Сов. энцикл., 1983. 840 с.
116. Калинок Н. М. Тактика проведения очної ставки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 233 с.
117. Кан М. П. Процессуальные функции прокурора в досудебных стадиях уголовного судопроизводства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ташкент, 1988. 175 с.
118. Карнеева Л. М., Лупинская П. А., Тыричев И. В. Советский уголовный процесс. М.: Юрид. лит., 1980. 558 с.
119. Карпенко М. О. Щодо питання доцільності та перспектив створення

- єдиного слідчого органу в Україні крізь призму нового Кримінального процесуального кодексу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. №1. С. 127–134.
120. Каткова Т. В. Процесуальний статус слідчого в сучасному кримінальному процесі України. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики*: зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 липня 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 30–35.
 121. Каткова Т. В. Процесуальний статус слідчого в сучасному кримінальному процесі України. *Процесуальні аспекти досудового розслідування*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7 квітня 2017 р.) Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 93–97.
 122. Кивалов С. В. Административное право Украины: учебник. Харьков: Одиссей, 2004. 880 с.
 123. Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ: теоретичні засади вдосконалення нормативно-правового регулювання. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. №2 (6). Серія: Право. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12kyinpr.pdf>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 124. Ківалов С. В., Полянський Ю. Є., Косюта М. В., Долежан В. В. Судоустрій України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 384 с.
 125. Ківалов С., Музиченко П., Паньков А. Статути Великого князівства Литовського: в 2 кн., 3-х т. Одеса: Юрид. літ., 2002. Кн. 1, Т. 3. 672 с.
 126. Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 20 с.
 127. Кіпер О. О. Щодо класифікації повноважень слідчого у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 539–542.

128. Кіпрач І. С. Визначення поняття слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №2. С. 275–283.
129. Климчук М. П., Цуцкірідзе М. С. Правові та організаційні засади вдосконалення процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. №2 (12). С. 255–263.
130. Коваленко В. В., Удалова Л. Д., Письменний Д. П. Кримінальний процес: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 544 с.
131. Коваленко Е. Н. Судебное решение: теоретико-методологические и технико-юридические аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ростов н/Д, 2009. 26 с.
132. Кокорев Л. Д. Участники правосудия по уголовным делам. Воронеж: Воронеж. ун-т, 1971. 160 с.
133. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.02. Київ, 1998. 391 с.
134. Колоколов Н. А. Аппарат власти следственной. М.: Юрлитинформ, 2016. 378 с.
135. Кондаков Н. П. Логический словарь-справочник. М.: Наука, 1975. 720 с.
136. Конституція СРСР 1936 р. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnst1936.htm>.
137. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-вр. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>. (Дата звернення 10.01.2018 р.).
138. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. №1118-р. URL: <http://police-reform.org/library/rozporyadzhennya-kmu-v-d-22.10.2014-1118-r-schodo-pitannya-reform>. (Дата звернення 10.01.2018 р.).
139. Крапивін Є. О. Оцінка ефективності роботи поліції в Україні: від

- «палиць» до нової системи (на прикладі органів досудового розслідування). Київ: Софія-А, 2016. 120 с.
140. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 141. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор, М. Є. Шумило. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
 142. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28 груд. 1960 р. № 1001-05 (утратив чинність). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 143. Кротков Д. С. Уголовно-процессуальные решения и субъекты их в стадии возбуждения уголовного дела: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. М., 2011. 25 с.
 144. Крылов А. В. К вопросу о создании единого органа расследования преступлений. *Российский следователь*. 2000. №9. С. 26–30.
 145. Крылов И. Ф., Бастрыкин А. И. Розыск, дознание, следствие: учеб. пособие. Ленинград, 1984. 216 с.
 146. Кудрявцев В. Н., Трусков А. И. Политическая юстиция в СССР. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 385 с.
 147. Кузнецов И. Н. Компетенция высших органов власти и управления СССР. М.: Юрид. лит., 1969. 248 с.
 148. Куліш А. М., Мулявка Д. Г., Резнік О. М. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні аспекти: монографія. Суми: Сум. держ. ун-т, 2015. 140 с.
 149. Кутафин О. Е., Шеремет К. Ф. Компетенция местных советов: учеб. пособие. М.: Юрид. лит., 1982. 232 с.
 150. Куцова Э. Ф. Следственные действия: понятие, обеспечение прав личности при их совершении. *Вестник Московского университета*. Серия: Право. 1991. №1. С. 32–41.

151. Кястутис Ланчинскас. Большая реформа – в маленьких изменениях. *Украинская правда*: [сайт]. 29 августа 2017 г. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/08/29/7153448/>. (Дата обращения 19.02.2018 р.).
152. Лаврухин С. В., Комягина Ю. С. Процессуальные функции следователя. *Российский следователь*. 2014. №9. С. 17–21.
153. Лазарева В. А. Доказывание в уголовном процессе: учеб.-практ. пособие. М.: Юрайт, 2010. 343 с.
154. Ларин А. М. Работа следователя с доказательствами. М.: Юрид. лит., 1966. 156 с.
155. Ларин А. М. Расследование уголовного дела: процессуальные функции. М.: Юрид. лит., 2006. 160 с.
156. Лафитский В. И. Сумерки права: сем грехов правотворчества. *Адвокат*. 2006. №2. С. 70–86.
157. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого. *Право і суспільство*. Серія: Юриспруденція. 2015. №6–2. С. 178–182.
158. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №3. С. 174–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/51.pdf. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
159. Лисецький О. О. Співвідношення компетенції слідчого з предметом відання та його повноваженнями. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республика Молдова, 2016. №6 (22). С. 137–140.
160. Лисецький О. О., Климчук М. П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар* (м. Львів, 1 грудня 2017 р.). Львів, 2017. С. 50–54.
161. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 234 с.
162. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого за новим КПК України.

- Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20 квітня 2012 р.).* Луганськ: ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 62–65.
163. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.
 164. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція. Дніпропетровськ: Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2005. 231 с.
 165. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 437 с.
 166. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція: поняття і структура. *Юридична Україна*. 2005. №3. С. 73–77.
 167. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: навч. посіб. Київ: Істина, 2011. 456 с.
 168. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Реформа досудового розслідування і статусу слідчих. Біла книга. Проект для обговорення; Американська асоціація юристів «Ініціатива з верховенства права». Київ, 2010. 41 с.
 169. Локтионов И. Проблемы осуществления некоторых полномочий руководителем органа досудебного расследования. *Закон и жизнь*. 2013. №12. С. 43–46.
 170. Ломидзе А. Б. Прокурорский надзор за законностью и обоснованностью принимаемых следователем процессуальных решений: метод. пособ. М.: Юрлитинформ, 2001. 104 с.
 171. Лоскутов Т. О., Лобойко Л. М. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2011. 164 с.
 172. Лошихін О. М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії: монографія. Київ: Логос, 2013. 228 с.
 173. Лук'янчиков Е. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2005. 359 с.

174. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве: их виды, содержание и формы. М.: Юрид. лит., 1976. 168 с.
175. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, Инфра-М, 2010. 240 с.
176. Ляш А. О., Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого за новим КПК України. *Часопис Академії прокуратури України*. 2013. №18. URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/167/189>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
177. Мазепа М. М. Компетенція та повноваження Державної служби охорони при МВС України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. №3 (54). С. 202–210.
178. Маланчук П. М. Функція захисту в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 25 с.
179. Малахова О. В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 20 с.
180. Малютина О. Язык криминалистики в протоколах следственных действий: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Н. Новгород, 2009. 205 с.
181. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 512 с.
182. Маляренко В. Т. Про публічність і диспозитивність у кримінальному судочинстві України та їх значення. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. №7. С. 3–13.
183. Мамонтов А. Г. Учреждение судебных следователей (социально-политические и идейные предпосылки). *Государство и право*. 1996. №3. С. 142–151.
184. Манаев Ю. В. Законность и обоснованность процессуальных решений следователя в советском уголовном судопроизводстве. Волгоград: Изд.-во

- Волгоград. ун.-та, 1977. 89 с.
185. Мариупольский Л. А., Гольст Г. Р. К вопросу о процессуальных функциях следователя. *Советское государство и право*. 2006. №30. С. 114–117.
 186. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 20 с.
 187. Марочкін О. І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 листопада 2013 р.). Харків: Нац. акад. прав. наук України, 2013. С. 876–880.
 188. Марочкін О. І., Борисов В. І. Класифікація рішень слідчого при провадженні досудового розслідування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2012. Вип.24. С. 234–244.
 189. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління: навч. посіб. Вид. 2-ге, виправл. і доповн. Київ: Знання, 2004. 342 с.
 190. Меркулов С. М. Реалізація обвинувачення: поняття, сутність, етапи за новим кримінальним процесуальним законодавством. *Форум права*. 2012. №2. С. 456–459.
 191. Михайленко О. Р. Складання процесуальних актів у кримінальних справах: навч. посіб. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Юрінком, 1996. 256 с.
 192. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: підручник: 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ: Либідь, 1999. 536 с.
 193. Мишанина Н. В. Органы предварительного следствия в уголовно-процессуальном механизме государства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. СПб., 2003. 248 с.
 194. Місінкевич Л. Л. Законодавчі засади репресивної політики радянської влади в Україні в 20-30-ті рр. ХХ ст. *Університетські наукові записки*. 2013. №1 (45). С. 5–14.
 195. Молчанський О. О. Процесуальні рішення: сутність та співвідношення з

- іншими спорідненими поняттями. *Право і суспільство*. 2012. №2. С. 177–181.
196. Надання органам кримінально-виконавчої служби слідчих функцій забезпечить оперативне реагування на кримінальні правопорушення та слугуватиме їх профілактиці. *Міністерство юстиції України*: [сайт]. 31 грудня 2016 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nadannya-organam-kriminalno-vikonavchoi-slujbi-slidchih-funktsiy-zabezpechit-operativne-reaguvannya-na-kriminalni-pravoporushennya-ta-sluguvatime-ih-profilaktitsi--minjust>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 197. Назаров В. В. Кримінальний процес України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Текст, 2004. 208 с.
 198. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2008. 584 с.
 199. Наливайко Є. О. Зміни, необхідні, на думку законодавця, щодо визначення підслідності досудового розслідування. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. 1068 с.
 200. Настільна книга слідчого Національної поліції України: практ. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 480 с.
 201. Нечаев В. В. Организационно-правовые основы взаимодействия органов предварительного следствия и органов дознания: монография. М.: ВНИИ МВД России, 2007. 284 с.
 202. Оборотов Ю. М. Теорія держави та права (прагматичний курс): довідник. Одеса: Юрид. літ., 2004. 184 с.
 203. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Словарь русского языка: 70 000 слов. 23-е изд. М.: Рус. яз., 1990. 917 с.
 204. Омаров А. А. Інститут підслідності в кримінальному провадженні: історія виникнення й розвитку. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республика

- Молдова, Апрель 2016. С. 143–147.
205. Омаров А. А. Поняття «підслідність» у кримінальному провадженні: проблема визначення. *Право і суспільство*. 2015. №6. С. 211–214.
 206. Омаров А. А. Щодо деяких проблемних питань процедури. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 3. Т. 2. С. 114–117.
 207. Омельченко О. Є. Процесуальна діяльність слідчого по попередженню злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 190 с.
 208. Остафійчук Г. В. Гарантії процесуальних повноважень органу досудового розслідування. *Наше право*. 2015. №6. С. 94–98.
 209. Остафійчук Г. В. Побудова кримінально процесуальних функцій у кримінальному провадженні України. *Європейські перспективи*. 2014. №9. С. 107–111.
 210. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/ru>. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
 211. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua/>. (Дата звернення 11.02.2018 р.).
 212. Охріменко С. С. Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 19 с.
 213. Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. №837. С. 476–483.
 214. Пеший Д. А. Засада законності та її забезпечення у досудовому кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 25 с.
 215. Письменний Д. П. Функції обвинувачення та захисту за новим КПК України. *Право і суспільство*. 2013. №6–2. С. 348–353.
 216. Письменний Д. П., Омельченко О. Є. Процесуальна діяльність слідчого щодо запобігання злочинів: навч. посіб. Київ, 2005. 139 с.

217. Пишньов Д. І. Процесуальні питання щодо розроблення законодавчих актів зі створення слідчого комітету. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 квітня 2009 р.). Київ: Атіка, 2009. С. 320–322.
218. Победкин А. В. Некоторые вопросы собирания доказательств по новому уголовно-процессуальному законодательству России. *Государство и право*. 2001. №1. С. 57–64.
219. Повідомлення про оприлюднення проекту наказу МВС «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції» від 28 грудня 2015 р. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2144288>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
220. Повість врем'яних літ. Літопис (за Іпатським списком) / пер. з давньорус. В. В. Яременка. Київ: Рад. письменник, 1990. 558 с.
221. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні відносини: структура і система. Харків: Арсіс, 2002. 160 с.
222. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №1. С. 270–276.
223. Погорецький М. А. Підслідність і підвідомчість: проблеми теорії та практики справ. *Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 13 грудня 2002 р.). Донецьк: Донецьк. ін-т внутр. справ, 2003. С. 103–106.
224. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс: ЛТД, 2007. 576 с.
225. Погорілко В. Ф., Фрицький О. В., Корнієнко М. І., Ковальський В. С. Муніципальне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 592 с.

226. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. №2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
227. Позбутися рудиментів СРСР: в Національній поліції України пробують працювати детективи. [сайт] 16 червня 2017 р. URL: <http://p.dw.com/p/2enci>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
228. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 6 квітня 2016 р. №139. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
229. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Острог: Нац. ун-т «Остроз. акад.», 2009. 634 с.
230. Порадник С. І. Процесуально-правові засади провадження у справах про взаємопов'язані злочини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2017. 211 с.
231. Прилуцький С. В. Кримінальне переслідування: теоретико-правовий зміст та проблеми співвідношення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. №8. С. 62–70.
232. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. №2147-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
233. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих процесуальних дій та оптимізації діяльності органів досудового розслідування: Проект Закону України від 25 березня 2014 р. №4444-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50390. (Дата звернення 19.01.2018 р.).

234. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу щодо підстав закриття кримінального провадження: проект Закону України від 13 квітня 2017 р. №6220/П. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH4SS00A.html. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
235. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/794-19>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
236. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. №889-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
237. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-18. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>. (Дата звернення 19.01.2018 р.).
238. Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів органу Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 8 лютого 2017 р. №313/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-17>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
239. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. №114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
240. Про затвердження Положення про органи досудового розслідування

- Державної кримінально-виконавчої служби України: Наказ Міністерства юстиції України від 4 липня 2017 р. №2166/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0822-17>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
241. Про затвердження Положення про прокурорський нагляд: постанова Всеукраїнського центрального виконавчого комітету від 28 червня 1922 р. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/1042/17/>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 242. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. №2296-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2296-12>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 243. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1698-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 244. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. №580. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40–41. Ст. 379.
 245. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України від 14 серпня 2012 р. №700. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS391.html. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 246. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 6 липня 2017 р. №570. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 247. Про організацію міліції: Декрет РНК України від 19 лютого 1919 р. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/rov/uk/publish/article/47340>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 248. Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із

- слідчими (розшуковими) діями від 6 червня 2016 р. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
249. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 р. №13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/v0013740-15>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
250. Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції Головного управління Національної поліції в Київській області: Наказ Голови Національної поліції України від 15 листопада 2016 р. №1170.
251. Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях: Наказ Голови Національної поліції України від 10 квітня 2017 р. №337.
252. Про проведення експерименту щодо апробації вертикальної системи підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 червня 2011 р. №336. URL: <https://www.slideshare.net/krapzen/15062011-336>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
253. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
254. Про статус слідчих: довідка Верховного Суду України про розгляд проекту Закону України. URL: <https://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/e97df00d4c1d478ac225742c00459dd2?OpenDocument>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).

255. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
256. Проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: практ. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 168 с.
257. Проект Закону про внесення змін до статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 23 листопада 2016 р. №5441. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60569. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
258. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: посіб. для студентів. Вид. 9-те. Львів: Край, 2007. 192 с.
259. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. М.: Когито-центр, 2002. 142 с.
260. Рева А. Функції слідчого у кримінальному провадженні: теоретико-правовий аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. №1. С. 139–146.
261. Рекомендація №(94)12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», схвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518-му засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_323. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
262. Рибалка О. В. Статус слідчого в процесі кримінально-процесуального доказування. *Адвокат*. 2011. №5. С. 33–36.
263. Римарчук Р. М., Сорока С. О. Процесуальні положення суб'єктів кримінального переслідування на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. №3. С. 401–408.
264. Ринажевський Б. М. Компетенція та повноваження військової служби

- правопорядку (служби правопорядку) у Збройних силах України. *Право і безпека*. 2010. №1. С. 15–21.
265. Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 2011 р. №19-рп/2011 за справою №1-29/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. №1. С. 84–90.
266. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень статті 86 Конституції України, а також частини другої статті 15 та частини першої статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про запити і звернення народних депутатів України до органів дізнання і досудового слідства) від 20 березня 2002 р. №4рп/2002. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-02>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
267. Рогатюк І. В. Слідчий у кримінальному процесі України. Київ: Атіка, 2011. 160 с.
268. Рогатюк І. В. Функція обвинувачення – рушійна сила кримінального процесу. *Право України*. 2002. №2. С. 79–82.
269. Романюк Б. В. Спадковість та новизна у процесі формування кримінального судочинства стосовно процесуальної незалежності слідчого. *Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 грудня 2007 р.). Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. С. 134–135.
270. Ромашок В. В. Процесуальні рішення слідчого та правові засоби забезпечення їх об'єктивності й виконання. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 квітня 2009 р.). Київ: Атіка, 2009. С. 352–354.
271. Ряшко О. В., Кундик Н. В. Сутність та етапи реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні. *Науковий вісник*

- Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична. 2015. Вип. 1. С. 425–436.*
272. Сабадаш В. П., Єна І. В. Предмет відання прокурора в досудовому провадженні. *Вісник Запорізького національного університету. 2009. №2. С. 174–180.*
 273. Савицкий В. М. Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. М.: Наука, 1975. 383 с.
 274. Сараскіна Т. В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2000. 189 с.
 275. Сафроняк Р. Учасники кримінального процесу та їх процесуальне становище у контексті КПК України 2012 р. *Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: зб. ст. Київ: Істина, 2012. С. 44–57.*
 276. Сербулов В. А. Привлечение лица в качестве обвиняемого в советском уголовном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1989. 23 с.
 277. Сиза Н. Суди і кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини. Київ: Укр. видавн. спілка, 2000. 120 с.
 278. Ситник А. Підстави для перегляду підслідності відсутні. *Національне антикорупційне бюро України: [сайт]. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/pidstavy-dlya-pereglyadu-pidslidnosti-zlochyniv-vidsutni>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).*
 279. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. Харьков: Эспада, 2005. 840 с.
 280. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта: ЦУЛ, 2011. 520 с.
 281. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України. *Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. №2 (26). С. 15–23.*
 282. Слинько С. В. Механизм реализации процессуального статуса субъектов

- уголовно-процессуальной деятельности: монография. Харьков: Основа, 2005. 254 с.
283. Смирнов А. В., Калиновский К. Б. Уголовный процесс: учебник. СПб.: Питер, 2004. 697 с.
 284. Смирнов М. І. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.): у 2 т. Одеса: Юрид. літ., 2016. Т. 2. С. 287–289.
 285. Смирнова В. В. Забезпечення прийняття правомірних рішень судом апеляційної інстанції в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.00. Харків, 2012. 225 с.
 286. Смоков С. М. Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2002. 19 с.
 287. Смоков С. М. Роль слідчого в кримінальному процесі. Одеса: Астропринт, 2012. 152 с.
 288. Смоков С. М., Десятник А. А. Окремі питання запровадження профілактичної діяльності під час досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. №3. С. 173–177.
 289. Солдатенко Е., Легкий Н. Организационные и функциональные основы деятельности следственных органов по новому УПК Украины. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республика Молдова, 2016. С. 143–145.
 290. Солдатенко О. А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 239 с.
 291. Соловьев А. Б. Получение и использование доказательств на предварительном следствии: монография. М.: Юрлитинформ, 2012. 256 с.
 292. Соловьев А. Б. Функции уголовного преследования в досудебных стадиях

- процесса. *Прокуратура и правосудие в условиях судебно-правовой реформы*: сб. науч. тр. М., 1997. С. 137–144.
293. Солодов Д. А. Процессуальные и тактические решения следователя (сущность, проблемы оптимизации принятия): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Воронеж, 2003. 214 с.
 294. Соломон П. Советская юстиция при Сталине: пер. с англ. Л. Максименкова. 2-е изд. М.: Рос. полит. энцикл., 2008. 464 с.
 295. Софроненко К. А. Общественно-политический строй и право Галицко-Волынской Руси XI–XIII вв. М., 1955. 140 с.
 296. Статкус В. Ф., Жидких А. А., Алферов В. А. Органы предварительного следствия в системе МВД Российской Федерации: история, современное состояние и перспективы: учеб. пособие. М.: Спарк, 2000. 103 с.
 297. Стахівський С. М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 32 с.
 298. Створення Державного бюро розслідувань: ідея хороша, проте її реалізація потребує змін. URL: <http://tfgpartners.com.ua/ua/article/stvorenniya-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-ideya-horosha-prote-yiyi-realizaciya-potrebuie-zmin>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
 299. Степанова Т. В. Щодо співвідношення поняття правового статусу та суміжних категорій. *Правова держава*. 2015. №19. С. 35–40.
 300. Стецовский Ю. И. Уголовно-процессуальная деятельность защитника. М.: Юрид. лит., 1982. 176 с.
 301. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. М.: Наука, 1968. Т. 1: Основные положения науки советского уголовного процесса. 469 с.
 302. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. М.: Наука, 1970. Т. 2: Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву. 616 с.
 303. Строгович М. С. Уголовный процесс. М.: НКЮ СССР, 1941. 312 с.

304. Судові статuti Росії 1864 р. Реформи суду і юстиції. Органи і установи юстиції пореформеної Російської імперії. URL: http://stud.com.ua/61698/pravo/sudovi_statuti_rosiyi_1864_goda_reformi_sud_u. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
305. Сухарева А. Я. Юридический энциклопедический словарь: 2-е изд., доп. М.: Сов. энцикл., 1987. 527 с.
306. Тайлієва Х. Р. Судові рішення у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 22 с.
307. Тарханов И. А. Юридическая квалификация: понятие и место в правоприменительном процессе. *Российский юридический журнал*. 2012. №3. С. 130–140.
308. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Київ, 2012. 639 с.
309. Татаров О. Ю. Закінчення досудового розслідування складанням обвинувального акта: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 2012. №2. С.124–134.
310. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. *Митна справа*. 2015. №1 (97). Ч. 2, кн. 2. С. 265–271.
311. Телигисова С. С. Уголовно-процессуальные функции следователя и их место в его деятельности. *Вестник ОГУ*. 2011. №3 (122). С. 146–153.
312. Терещенко Ю. В. Слідчі та інші процесуальні дії: правова регламентація. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. №2 (2). С. 168–175.
313. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Алерта, 2014. 768 с.
314. Тертишник В. М. Проблеми незалежності слідчого. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. №5. С. 117–123.
315. Титаев К., Шклярук М. Российский следователь: призвание, профессия,

- повседневность: монография. М.: Норма, 2016. 192 с.
316. Титаев К., Шклярчук М. Языком протокола: исследование связи юридического языка с профессиональной повседневностью и организационным контекстом. *Социология власти*. 2015. Т. 27. №2. С. 168–206.
 317. Тихомиров М. Н., Епифанов П. П. Соборное уложение 1649 г. М.: Москов. ун-т, 1961. 346 с.
 318. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. М., 2005. 355 с.
 319. Тихомиров Ю. А. Управленческое решение. М.: Наука, 1972. 288 с.
 320. Томин В. Т., Якупов Р. Х., Дунин В. А. Процессуальные документы, сроки и судебные издержки в уголовном судопроизводстве. Омск: ОВШМ МВД СССР, 1973. 124 с.
 321. Топчий В. В., Татаров О. Ю. Проблеми слідчої діяльності та шляхи їх вирішення. *Проблеми законодавства та правоохоронної діяльності*. 2010. №2. С. 309.
 322. Трусов А. И. Уголовный процесс в системе разделения властей. *Вестник Московского университета*. 1994. №5. С. 5–9.
 323. Тушев А. А. Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2005. 325 с.
 324. Удалова Л. Д. Проблемні питання початку досудового розслідування. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2016. №1 (11). С. 228–239.
 325. Удалова Л. Д., Паризький І. В. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування: навч. посіб. Київ: Скіф, 2012. 184 с.
 326. Усенко І., Чехович В., Мироненка О. Литовські статuti. Українське державотворення: невитребований потенціал: слов.-довід. Київ, 1997. 271 с.
 327. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 24 грудня 2014 р. Справа №461/15448/14-к. URL:

- <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49563802>. (Дата звернення 19.04.2018 р.).
328. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 22 грудня 2014 р. Справа №757/38072/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54850597>. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
329. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Чернівці від 29 червня 2016 р. Справа №727/4692/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
330. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 248 с.
331. Фойницький І. Я. Курс кримінального судочинства: у 2 т. СПб., 1912. Т. 1. 556 с.
332. Фоменко І. В. Решения и действия следователя на завершающем этапе расследования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ставрополь, 2008. 22 с.
333. Халиков А. Н. Функции предварительного расследования в уголовном судопроизводстве. *Российский судья*. 2009. №7. С. 37–40.
334. Худоба Н. Джерела, структура та основні положення Австрійського кримінально-процесуального кодексу 1873 р. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 51. С. 89–95.
335. Чельцов М. А. Уголовный процесс. М.: Юрид. лит., 1969. 463 с.
336. Чепурний О. О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 24 с.
337. Чепурний О. О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 195 с.
338. Черечукіна Л. В., Русанов О. Г. Теперішні враження бувалого слідчого на окремі положення нового КПК України. *Перспективи розвитку діяльності органів досудового розслідування: процесуальний та*

- організаційний аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 29 квітня 2013 р.). Луганськ, 2013. С. 4–15.
339. Чернега І. Л. Належний суб'єкт збирання як гарантія допустимості доказів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 402–406.
 340. Чернявський С. С., Алексєєва-Процюк Д. О., Василичук В. І., Вознюк А. А. Особливості досудового розслідування за фактами незаконного видобування бурштину-сирцю: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 64 с.
 341. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2007. 211 с.
 342. Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 245 с.
 343. Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 17 с.
 344. Шаргей М. Е. Кодекс уголовно-процессуальный УССР 1927 г. Харьков: НКЮ УССР, 1928. 372 с.
 345. Шейфер С. А. Российский следователь — исследователь или преследователь? *Российская юстиция*. 2010. №11. С. 34–36.
 346. Шейфер С. А. Следственные действия: система и процессуальная форма. М.: Юрид. лит., 1981. 128 с.
 347. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Укр. енцикл., 2003. Т. 5. 736 с.
 348. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1. 672 с.
 349. Шимановський В. В. К вопросу о процессуальной функции следователя в советском уголовном процессе. *Правоведение*. 1965. №2. С. 175–178.
 350. Элькинд П. С. Сущность советского уголовно-процессуального права. Ленинград: Ленинград. ун-т, 1963. 172 с.
 351. Юхно О. О. Актуальні проблеми удосконалення кримінального

- процесуального законодавства України. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики*: зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 липня 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 253–257.
352. Юшков С. Руська правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. Київ: НАН України, 1935. 193 с.
353. Як поховати гучну справу. Майстер-клас від українських правоохоронців. *Главком*: [сайт]. 19 червня 2017 р. URL: <https://glavcom.ua/publications/yak-pohovati-guchnu-spravu-mayster-klas-vid-ukrajinskih-pravoohoronciv-dokument-415695.html>. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
354. Яковлев Р. М. Вибір напрямів реформування органів досудового розслідування в Україні: актуальні проблеми. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 252–254.
355. Якуб М. Л. Понятие процессуальной функции в советском уголовном судопроизводстве. *Правоведение*. 1973. №5. С. 85–89.
356. Яновська О. Г. Окремі питання забезпечення адвокатом ефективного захисту прав людини на стадії досудового розслідування. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_2_35. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
357. Яременко В. В., Сліпушко О. М. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт, 2006. Т. 1: А–К. 926 с.
358. StatistikaMVS_2012, StatistikaMVS_2013, StatistikaMVS_2014, StatistikaMVS_2015, StatistikaMVS_2016, StatistikaMVS_2017. URL: mvs.gov.ua/. (Дата звернення 10.02.2018 р.).
359. Tuning Educational Structures in Europe. URL: [http://www/let.rug.nl/Tuning Projekt/ index.htm-tuning.org/tuningeu](http://www/let.rug.nl/Tuning%20Projekt/index.htm-tuning.org/tuningeu). (The date of the application 10.02.2018.).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**опитування 184 слідчих системи органів Національної поліції України
Житомирської, Київської, Кіровоградської, Сумської, Черкаської,
Чернігівської областей за 2016–2017 роки щодо дослідження процесуальних
основ статусу слідчого в кримінальному провадженні**

Шановний респонденте!

Анкету розроблено в межах написання Лисецьким Олексієм Олександровичем дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» з метою одержання від практичних працівників відповідей на проблемні питання діяльності слідчого в кримінальному провадженні. Одержані дані буде узагальнено, ураховано під час цього та інших наукових досліджень, а також задля формулювання відповідних законодавчих пропозицій.

Результати анонімного анкетування буде використано виключно в наукових дослідженнях.

Від точності й повноти Ваших відповідей залежить обґрунтованість одержаних результатів анкетування. Заздалегідь вдячні за увагу, приділену анкеті.

1. Стаж роботи за спеціальністю:

а) до трьох років	30 %;
б) до п'яти років	26 %;
в) до десяти років	23 %;
г) понад десять років	21 %.

2. Як Ви вважаєте, чи відповідає міжнародним стандартам процесуальний статус слідчого та реалізація його повноважень у кримінальному провадженні?

а) так	24 %;
б) ні	62 %;
в) складно відповісти	14 %.

3. Чи достатніми є гарантії прав слідчого, визначені в КПК України?

а) таких гарантій достатньо	21 %;
б) таких гарантій недостатньо	76 %;
в) таких гарантій не існує	3 %

4. Як Ви вважаєте, чи відповідають змагальним засадам кримінального провадження й потребам правозастосовної практики визначені КПК України кримінальні процесуальні гарантії процесуальної незалежності слідчого та механізми їх реалізації?

а) так	25 %;
б) ні	75 %.

5. Як Ви вважаєте, чи в повному обсязі визначено в КПК України права слідчого?

а) так	12 %;
б) ні	84 %;

в) складно відповісти 4 %.

6. Чи вважаєте Ви, що обов'язки слідчого належним чином регламентовано в КПК України?

а) так 87 %;

б) ні 5 %;

в) складно відповісти %.

7. Чи застосовували Ви у своїй практичній діяльності в кримінальних провадженнях:

а) виключно норми чинного кримінального процесуального законодавства 66 %;

б) рішення Конституційного Суду України 6 %;

в) постанови Пленуму Верховного Суду України 33 %;

г) загальновизнані міжнародні стандарти та принципи у галузі кримінального судочинства 11 %.

8. Як Ви вважаєте, чи варто законодавчо закріпити вимоги до професійних та особистісних якостей слідчого, який спеціально уповноважений на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх?

а) так 79 %;

б) ні 21 %;

9. Якщо так, то вкажіть, які умови для цього необхідні?

а) достатній рівень педагогічної або психологічної освіти 11 %;

б) досвід роботи у відповідному підрозділі ювенальної превенції 13 %;

в) пройти курси підвищення кваліфікації, під час яких перевага має бути надана віковій психології та педагогіці 15 %;

г) сукупність таких умов 61 %;

д) інше 10 %.

10. У чому, на Вашу думку, полягають головні проблеми кримінального процесуального забезпечення досудового розслідування?

а) часткова відсутність незалежності слідчого, через надмірний прокурорський нагляд 35 %;

б) часткова відсутність незалежності слідчого, через надмірний судовий контроль 83 %;

в) виконання ним невластивих йому функцій 64 %;

г) надмірне навантаження 79 %;

д) слабе матеріально-технічне забезпечення 18 %;

е) інше 12 %;

ж) складно відповісти 0 %.

11. Чи вважаєте Ви положення чинного законодавства про процесуальну незалежність та самостійність слідчого більш декларативними, ніж такими, що мають реальне втілення в сучасних умовах?

а) так 74 %;

б) ні 22 %;

в) складно відповісти 4 %.

12. У якій сфері варто полішити механізм забезпечення задекларованої в КПК України процесуальної незалежності та самостійності слідчого?

а) у законодавчій сфері 64 %;

б) у практичній сфері 59 %;

в) у матеріально-технічній сфері 17 %;

г) це комплекс зазначених вище проблем 82 %;

д) складно відповісти 3 %.

13. Висловіть власну позицію щодо зарахування законодавцем слідчого до переліку учасників, які виконують функцію обвинувачення?

- а) вважаю цю позицію слушною 8 %;
 б) вважаю, що поряд із функцією обвинувачення слідчий виконує й інші функції 92 %;
 в) складно відповісти 0 %.

14. Чи вважаєте Ви виправданим позбавлення за КПК України 2012 року профілактичної функції слідчого – встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину?

- а) так 13 %;
 б) ні 87 %;
 в) складно відповісти 0 %.

15. Як Ви вважаєте, чи варто за КПК України 2012 року суб'єктами доказування вважати й інших учасників кримінального провадження, окрім посадових (слідчий, прокурор, слідчий суддя) осіб?

- а) так 76 %;
 б) ні 18 %;
 в) складно відповісти 6 %.

16. Чи вважаєте Ви гарантування прав підозрюваного прямим обов'язком слідчого?

- а) так 79 %;
 б) ні 8 %;
 в) певним чином 13 %;
 г) складно відповісти 0 %.

17. Чи вважаєте Ви повідомлення про підозру процесуальним рішенням слідчого?

- а) так 6 %;
 б) ні, це комплекс рішень 94 %;
 в) складно відповісти 0 %.

18. Чи гарантує прокурорський нагляд у вигляді процесуального керівництва ефективно дотримання та забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження?

- а) так 30 %;
 б) ні 2 %;
 в) складно відповісти 0 %;
 г) інше (разом з іншими гарантіями) 68 %.

19. Висловіть своє ставлення до пропозиції передбачити у КПК України право слідчого самостійно оскаржувати протягом встановлених законом строків до прокуратури вищого рівня відмову прокурора в погодженні поданого йому клопотання слідчого?

- а) вважаю цю пропозицію слушною 82 %;
 б) не вважаю в цьому потреби. Доцільність такого оскарження має вирішувати керівник слідчого підрозділу 15 %;
 в) інше 3 %;
 г) складно відповісти 0 %.

20. Як Ви вважаєте, чи належним чином здійснюється судовий контроль за дотриманням прав і законних інтересів учасників кримінального провадження?

- а) так 77 %;

- б) ні 16 %;
в) складно відповісти 7 %.

21. Висловіть Ваше ставлення до питання щодо посилення відповідальності слідчих суддів під час виконання ними повноважень із судового контролю в разі прийняття рішень, що спричинили негативні наслідки для належного виконання завдань кримінального провадження?

- а) позитивно 69 %;
б) негативно 29 %;
в) складно відповісти 2 %.

22. На Вашу думку, під час проведення яких слідчих (розшукових) дій і прийняття процесуальних рішень у досудовому провадженні найчастіше порушують законні права суб'єктів кримінального провадження?

- а) під час проведення слідчих (розшукових) дій 45 %;
б) під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження 64 %;
в) під час повідомлення про підозру 11 %;
г) під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування 14 %;
д) інше 6 %.

23. Зазначте причини, які, на Вашу думку, перешкоджають ефективній діяльності слідчих Національного антикорупційного бюро України?

- а) недостатній професіоналізм 41 %;
б) специфічність категорії кримінальних правопорушень 73 %;
в) недостатня матеріально-технічна база 13 %;
г) слабе методичне забезпечення 22 %;
д) інше 0 %.

24. Чи доцільним є делегування функцій досудового розслідування за зареєстрованими заявами і повідомленнями про нетяжкі злочини співробітникам оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів (на кшталт «поліцейського дізнання» за кордоном)?

- а) так 63 %;
б) ні 31 %;
в) складно відповісти 6 %.

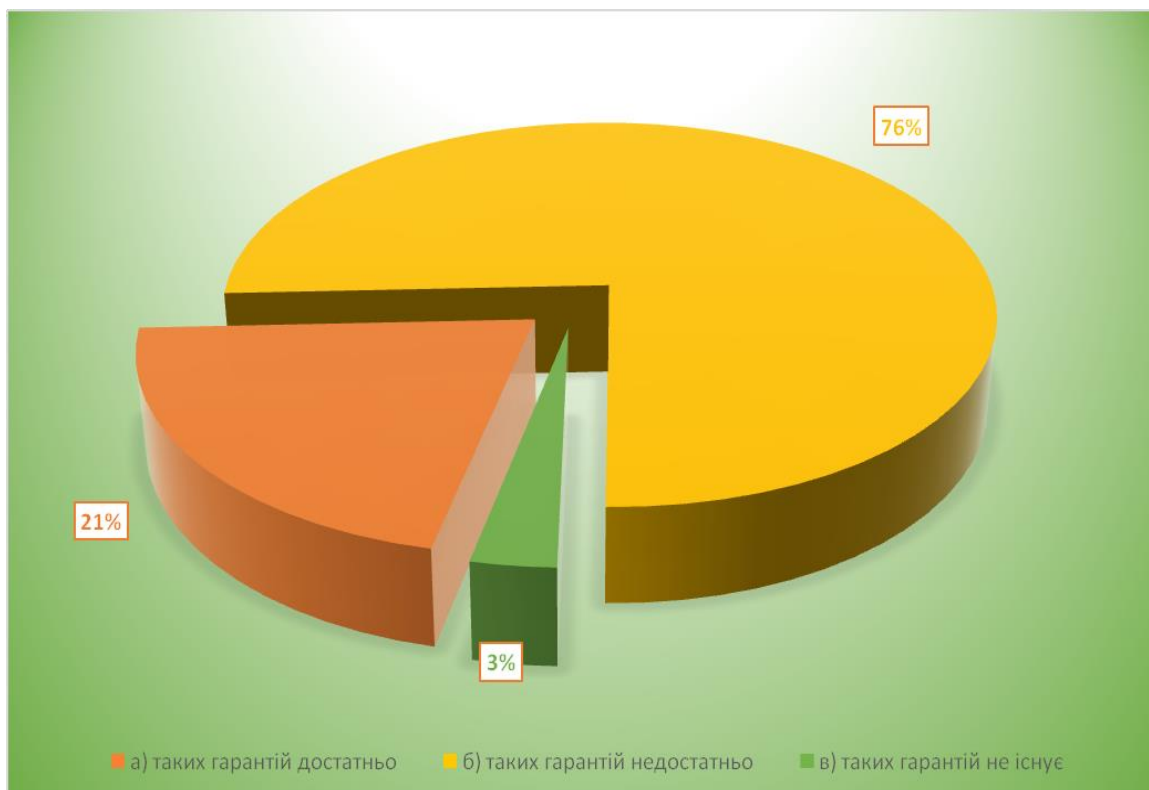
25. Висловіть свою позицію щодо запровадження інституту детективів (поєднання функцій слідчих та співробітників оперативних підрозділів)?

- а) таке запровадження вважаю недоцільним 14 %;
б) з метою спрощення їх взаємодії, економії ресурсів, підвищення ефективності збирання доказів та розкриття кримінальних правопорушень на основі відповідальності кожного з суб'єктів розслідування за кінцевий результат 79 %;
в) складно відповісти 7 %.

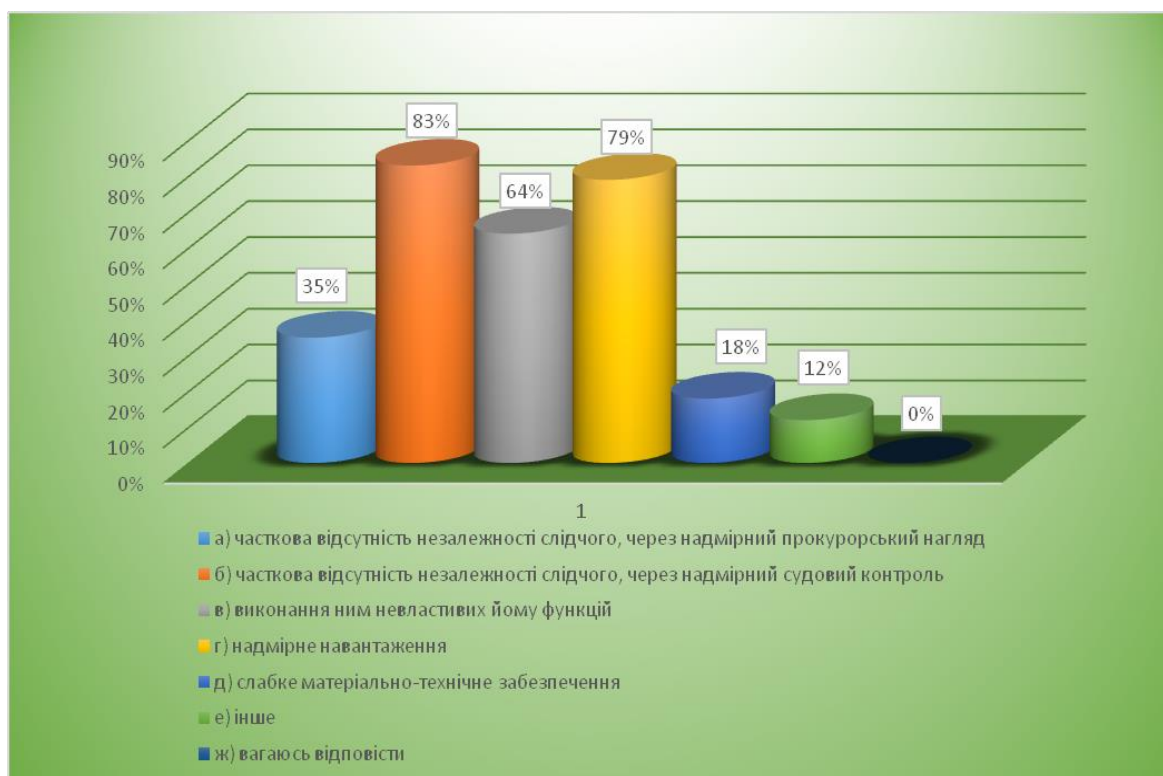
26. Висловіть свої пропозиції щодо особливостей діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження.

Додаток Б

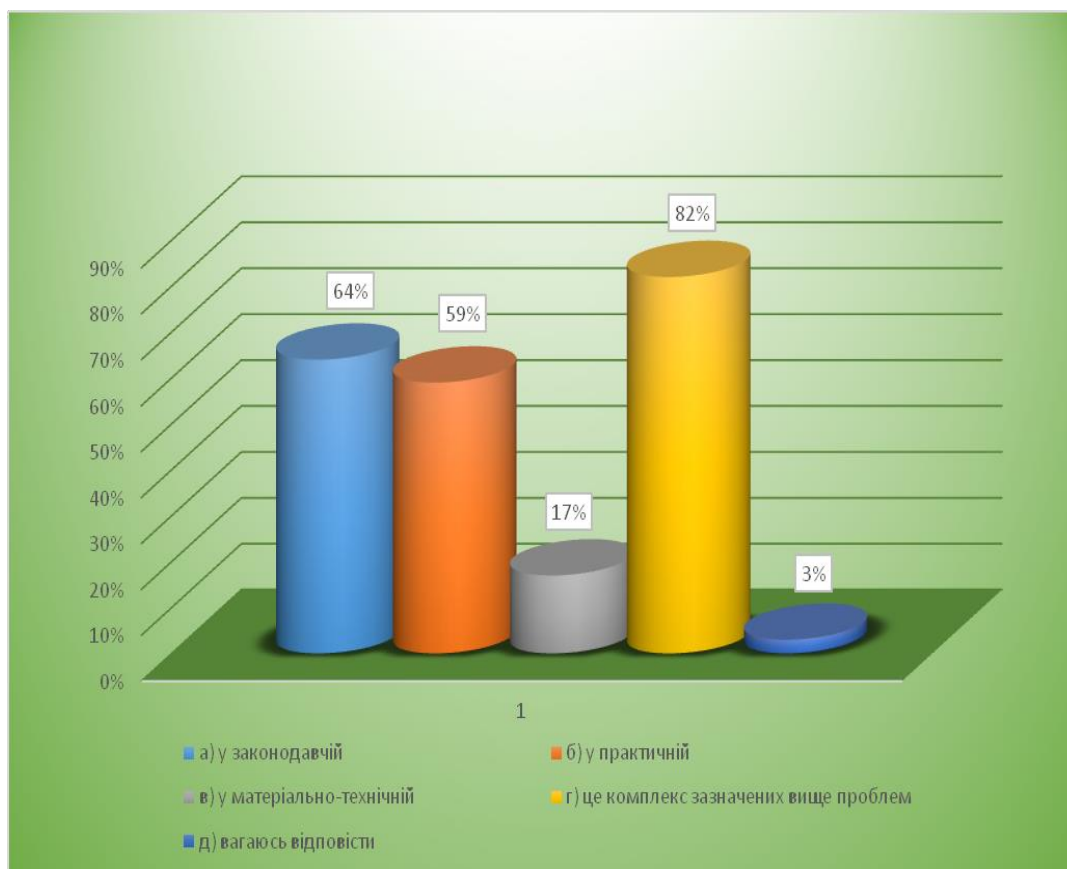
Чи достатніми є гарантії прав слідчого, визначені в КПК України?

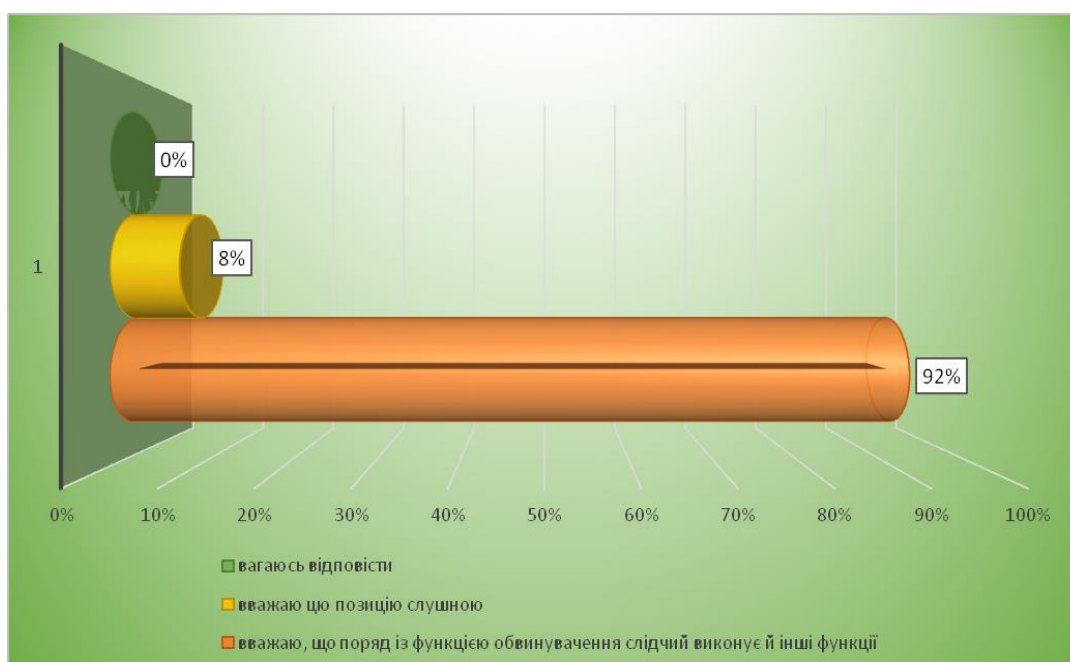
У чому, на Вашу думку, полягають головні проблеми кримінального процесуального забезпечення досудового розслідування?

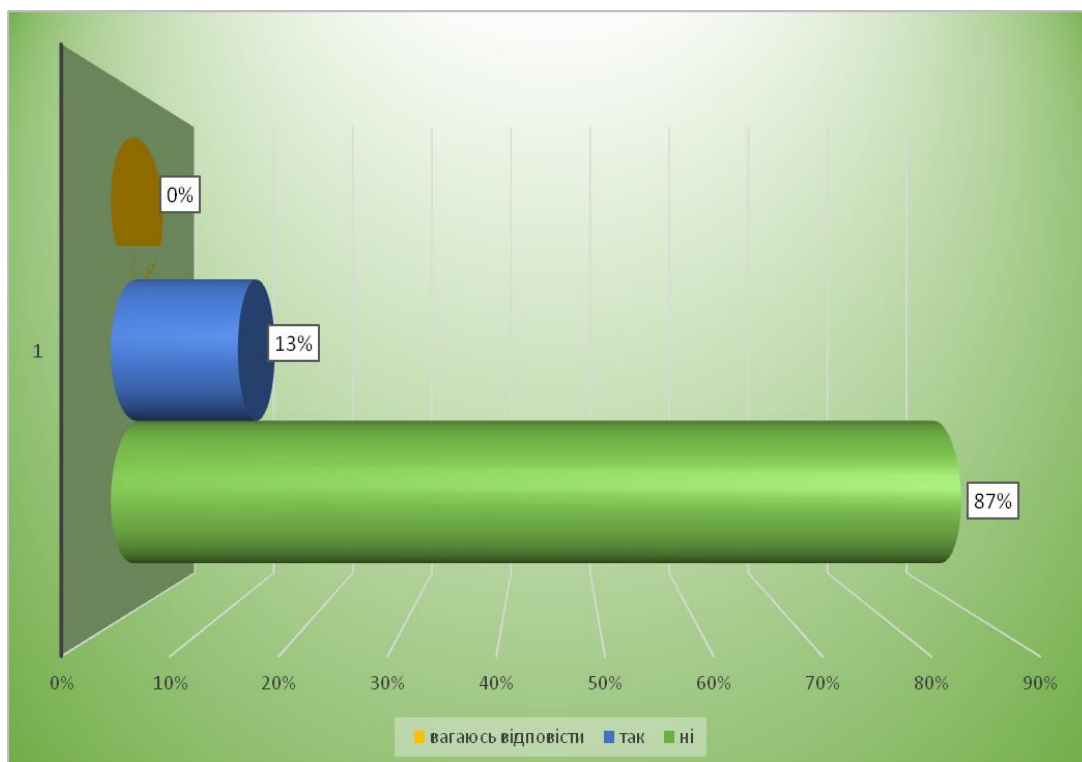
У якій сфері варто поліпшити механізм забезпечення задекларованої в КПК України процесуальної незалежності та самостійності слідчого?

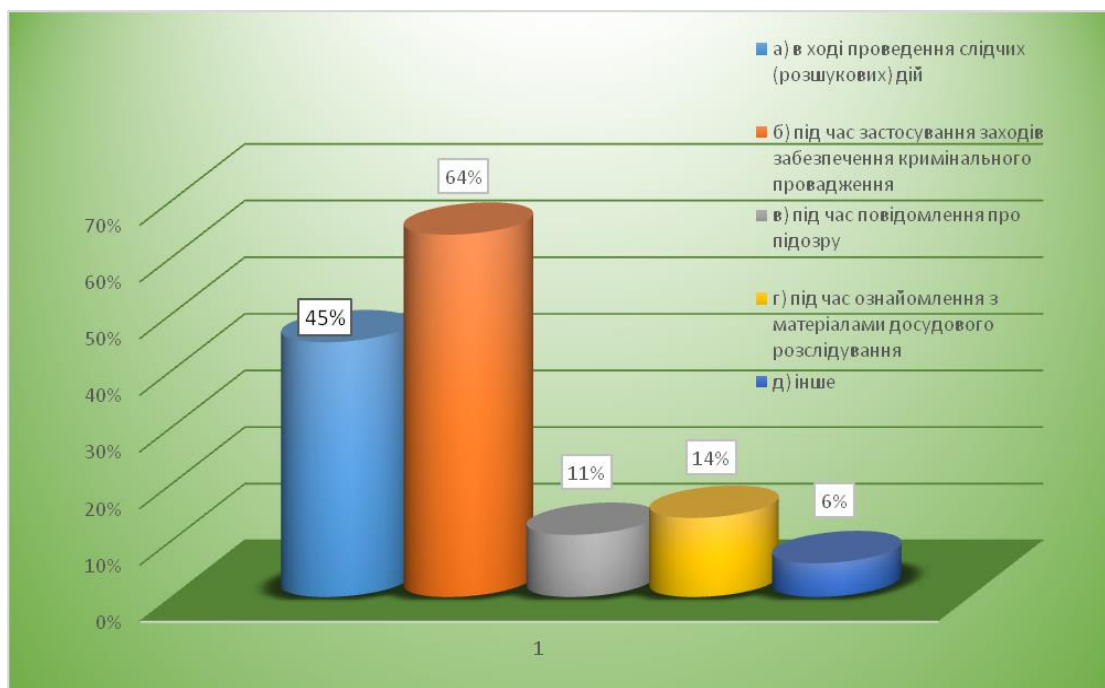
Висловіть власну позицію щодо зарахування законодавцем слідчого до переліку учасників, які виконують функцію обвинувачення?

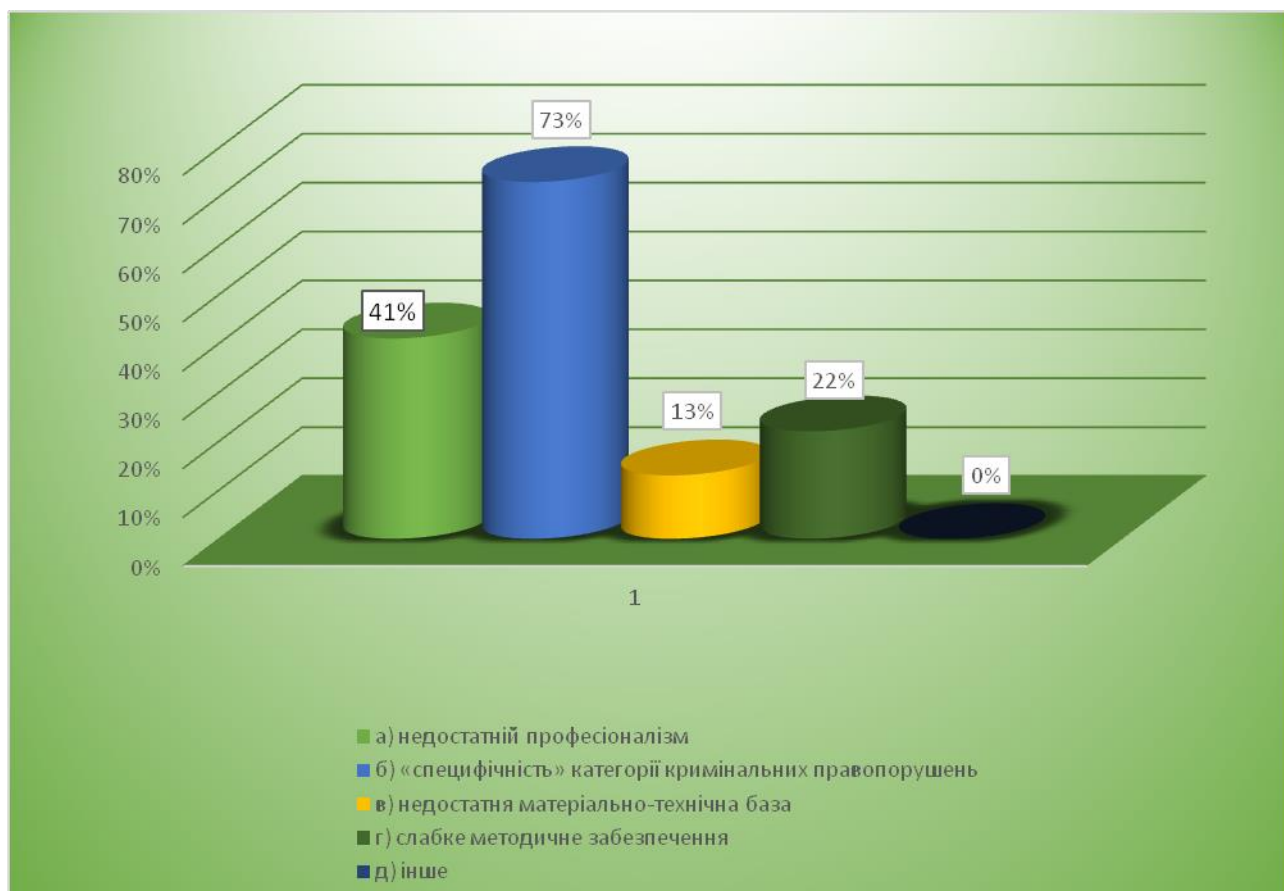
Чи вважаєте Ви виправданим позбавлення за КПК України 2012 року профілактичної функції слідчого – встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину?

На Вашу думку, під час проведення яких слідчих (розшукових) дій і прийняття процесуальних рішень у досудовому провадженні найчастіше порушують законні права суб'єктів кримінального провадження?

Зазначте причини, які, на Вашу думку, перешкоджають ефективній діяльності слідчих Національного антикорупційного бюро України?

Додаток В

Результати соціологічного опитування слідчих

За зверненням керівництва Головного слідчого управління МВС України наукові працівники та ад'юнкти академії взяли участь в опрацюванні результатів анкетування слідчих органів внутрішніх справ з актуальних питань реалізації нового кримінально-процесуального законодавства.

Анкетування проводили в межах проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні». Загалом було опитано 2992 слідчих з усіх регіонів країни. Кожна анкета містила 40 запитань, розділених за блоками: «Неупередженість і підзвітність судової системи», «Повноваження сторони обвинувачення в кримінальному провадженні», «Взаємодія зі стороною захисту в кримінальному провадженні», «Реформування кримінально-процесуального законодавства та застосування його положень під час здійснення кримінального провадження», «Захист статусу та роботи слідчих».

Шановний респонденте!

Від імені проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» пропонуємо Вам взяти участь в опитуванні щодо реформування кримінальної юстиції України.

Опитування слідчих органів внутрішніх справ у межах цього дослідження передбачає з'ясування бачення слідчими проблемних питань у кримінальному провадженні та взаємодії з іншими учасниками кримінального процесу: суддями, прокурорами, адвокатами.

Інформація, зібрана під час цього дослідження, стане підґрунтям для підготовки рекомендацій щодо реформування системи кримінальної юстиції.

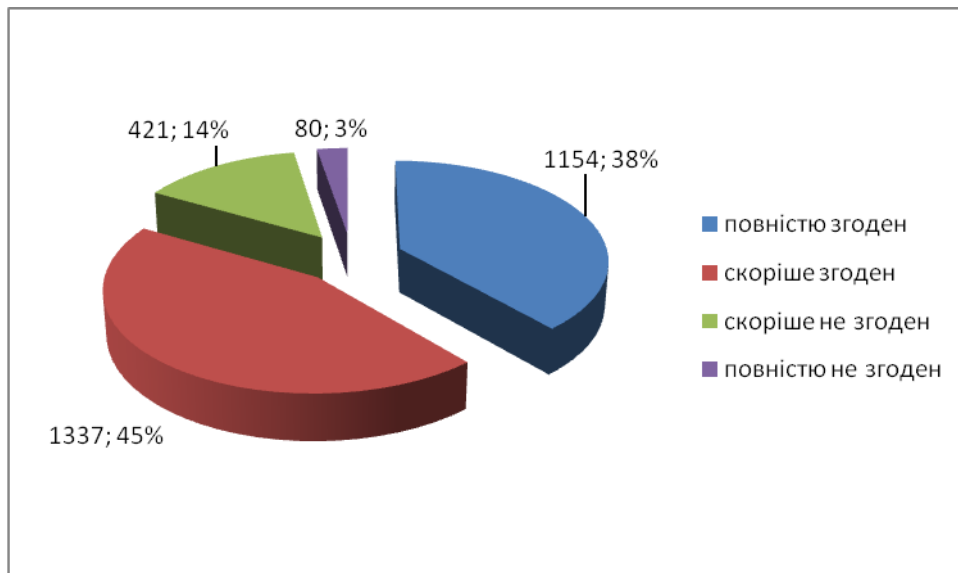
З метою комплексного вивчення проблематики опитування також проводять серед суддів, прокурорів та адвокатів, долучених до сфери кримінального права.

Усі дані, отримані під час опитування, будуть використані виключно в узагальненому вигляді. Ваша участь є анонімною.

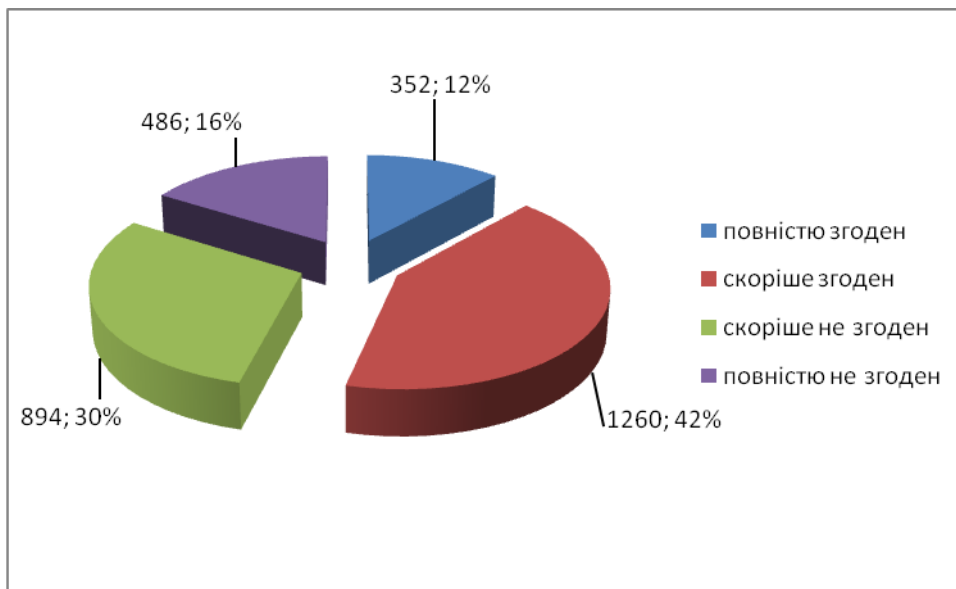
Одержані дані узагальнить, проаналізує та відобразить у відповідному звіті Київський міжнародний інститут соціології. Інформацію про результати опитування також буде оприлюднено на веб-сторінці проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» www.justicereformukraine.eu.

Заздалегідь вдячні за участь в опитуванні!

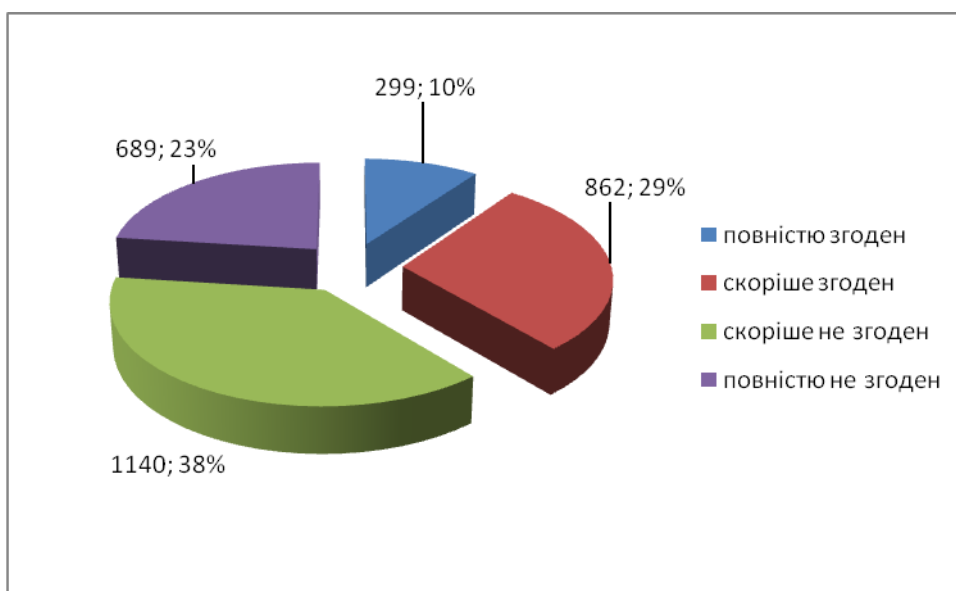
1. Поточний процес реформування юстиції в Україні не враховує достатньою мірою досудове розслідування

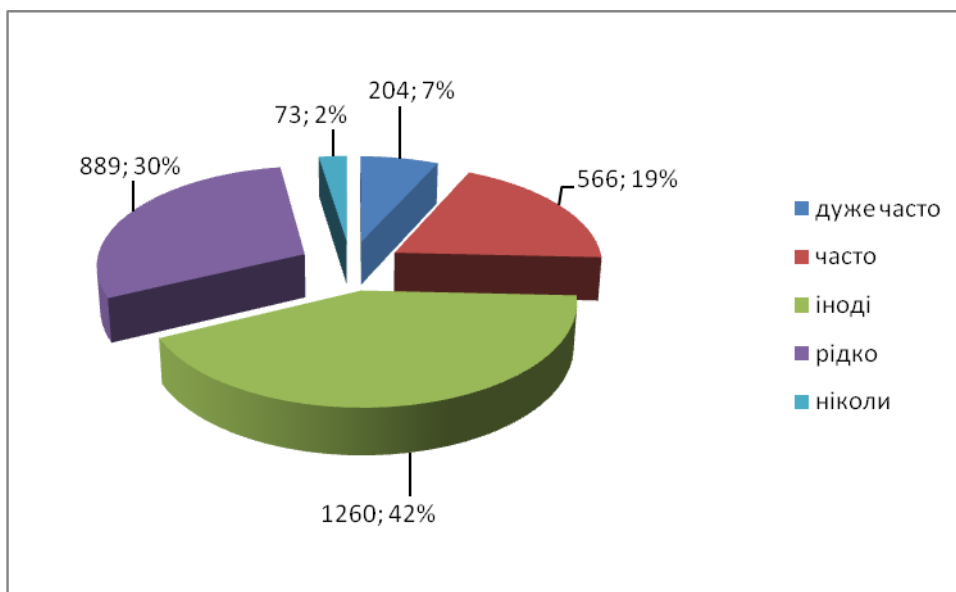
2. З моменту впровадження чинного КПК України між слідчими та суддями було досягнуто належної взаємодії

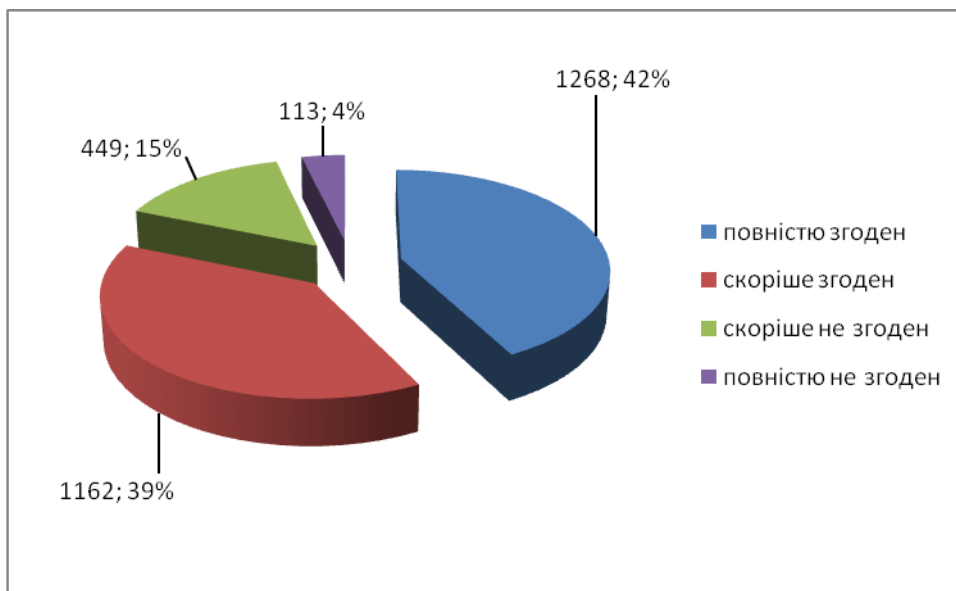
3. Створення нового процесуального суб'єкта – слідчого судді підвищило ефективність розслідування

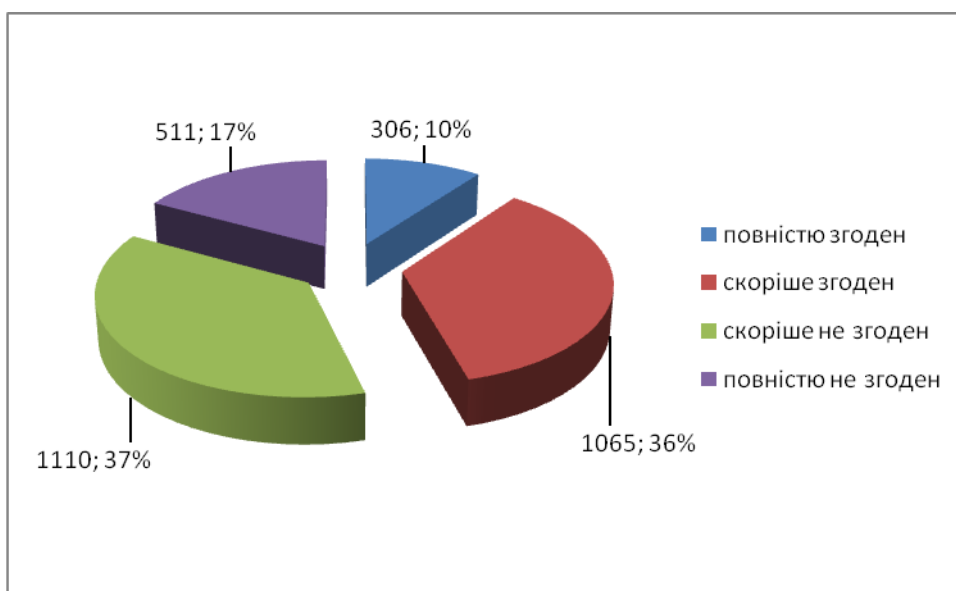
4. Слідчий суддя часто відмовляє в задоволенні клопотання слідчого, визнаючи його необґрунтованим

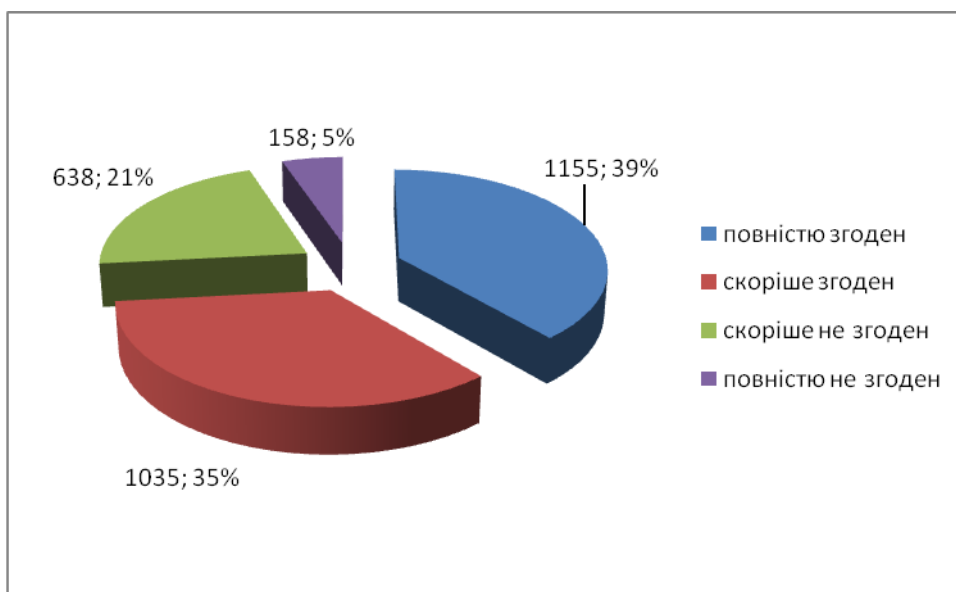
5. Сторона обвинувачення та сторона захисту мають користуватися гарантованою рівністю сторін у кримінальних провадженнях

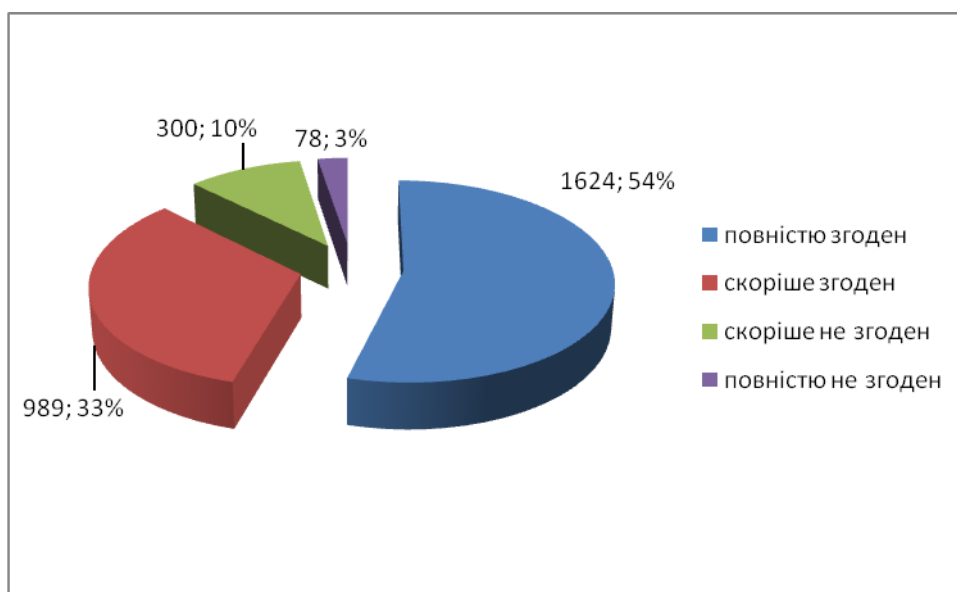
6. З моменту впровадження чинного КПК України між слідчими та прокурорами було досягнуто належної взаємодії

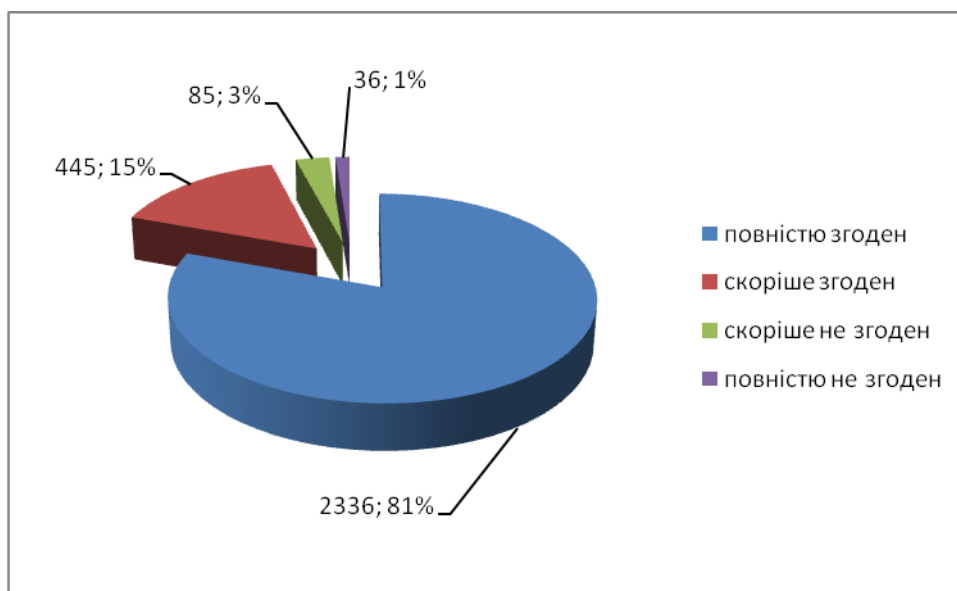
7. Процесуальне керівництво досудового розслідування з боку прокурорів обмежує ефективність розслідування

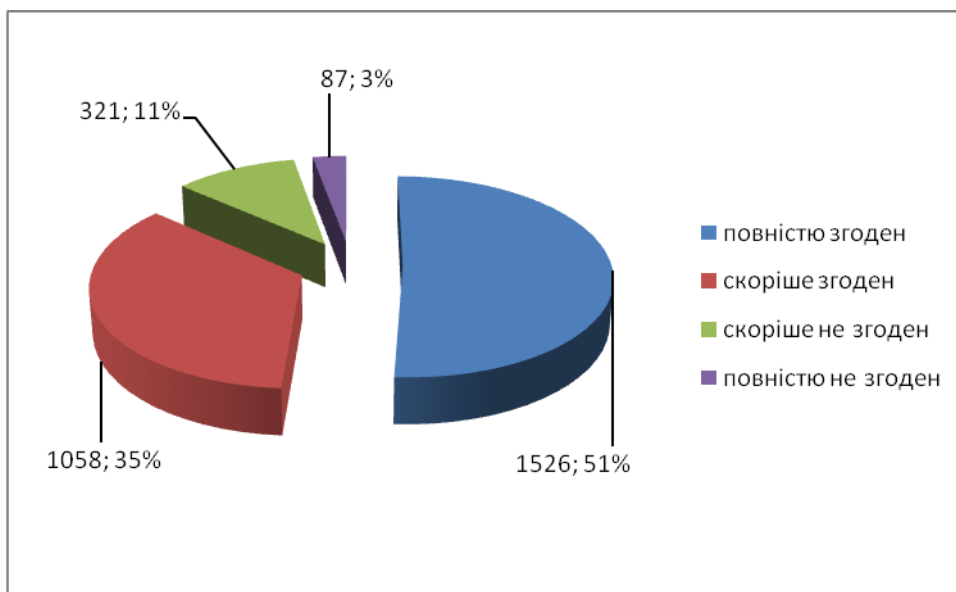
8. Прокурор не має встановлювати інші строки проведення слідчих дій, негласних слідчих дій, окрім тих, які передбачені чинним КПК України

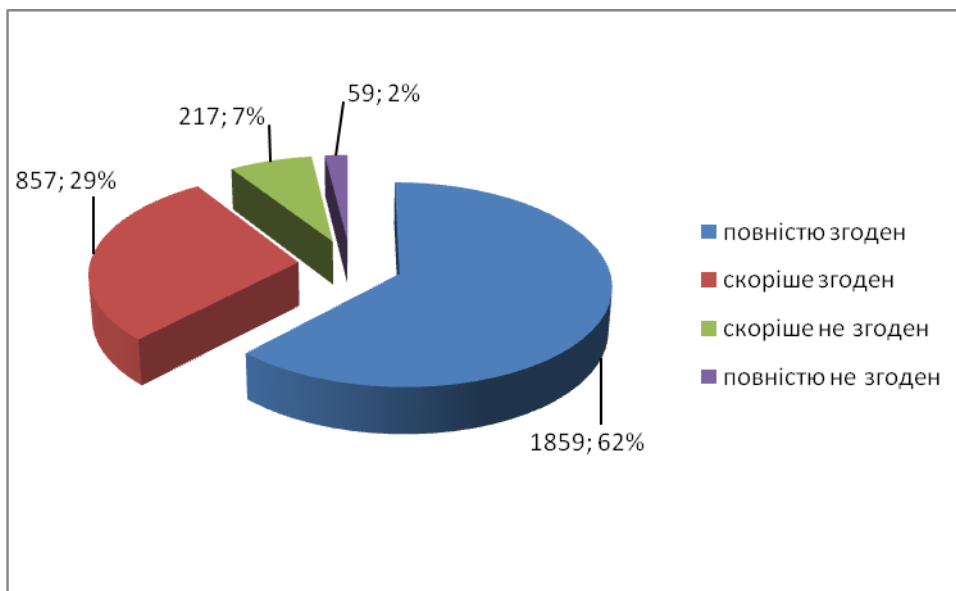
9. Статус слідчих має бути законодавчо визначеним

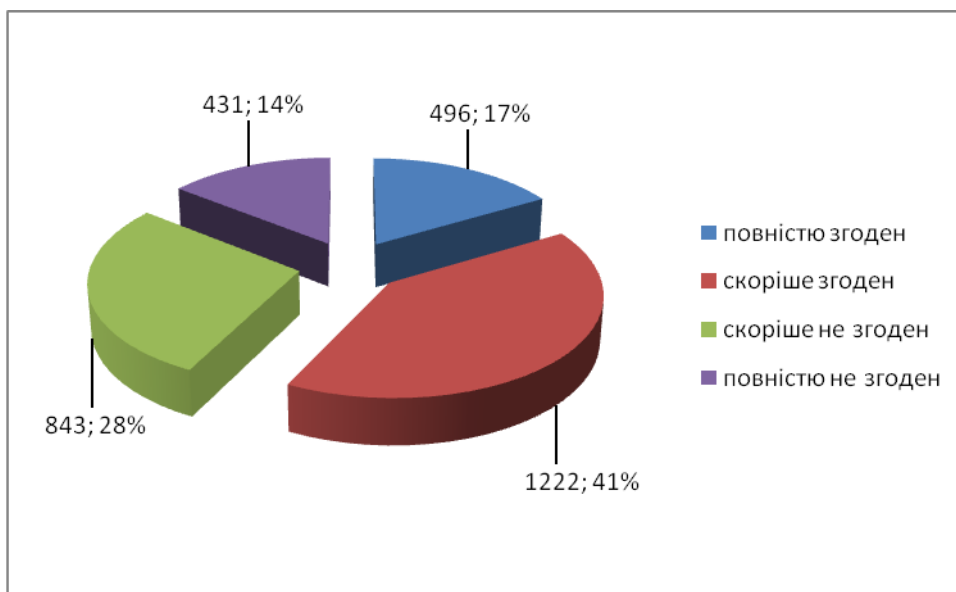
10. Положення чинного КПК України суттєво обмежують можливість вияву ініціативи з боку слідчих

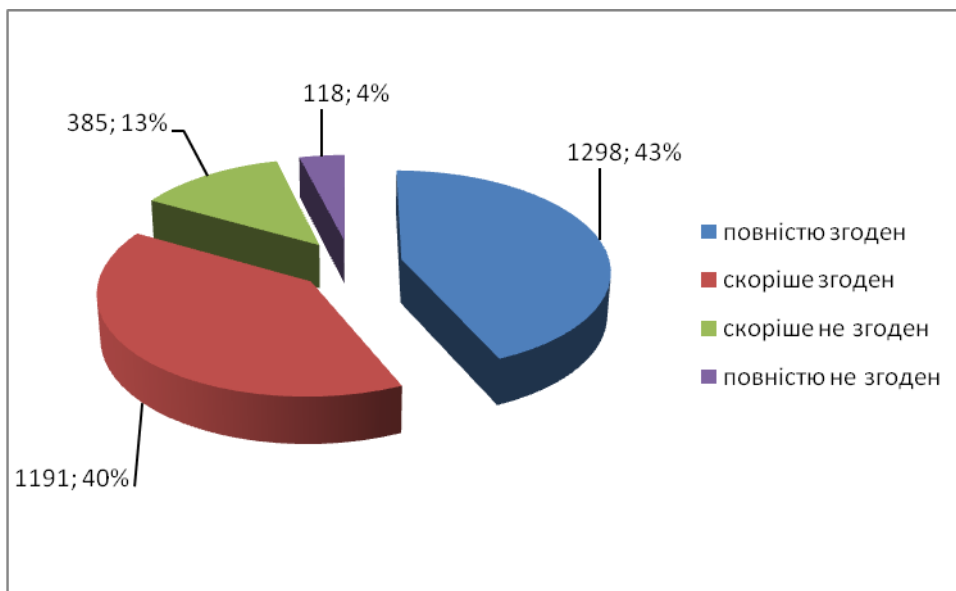
11. Слідчі мають бути краще забезпечені щодо проведення необхідних експертиз і проходження відповідного навчання

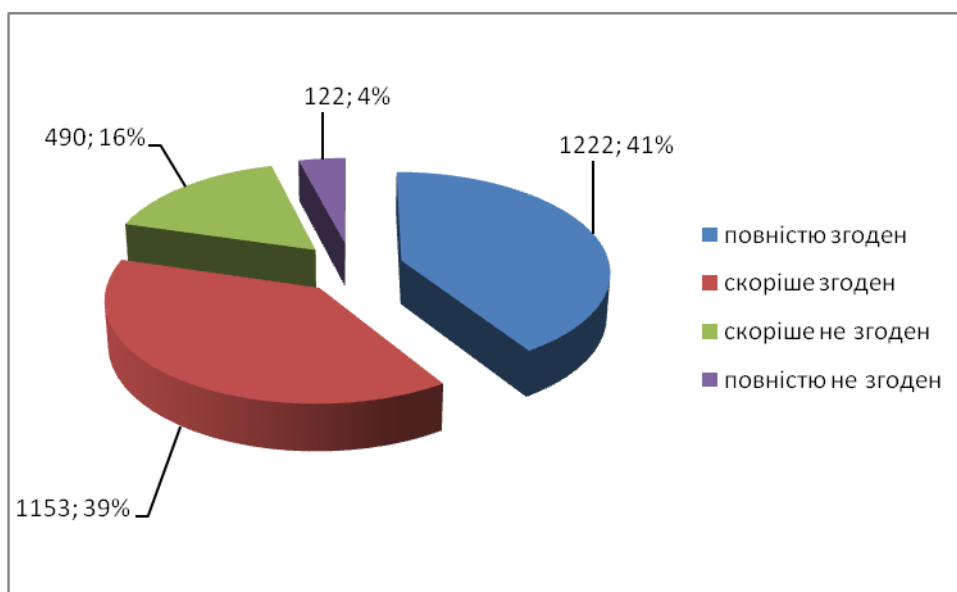
12. Під час оцінювання діяльності слідчих варто враховувати думку прокурорів і суддів

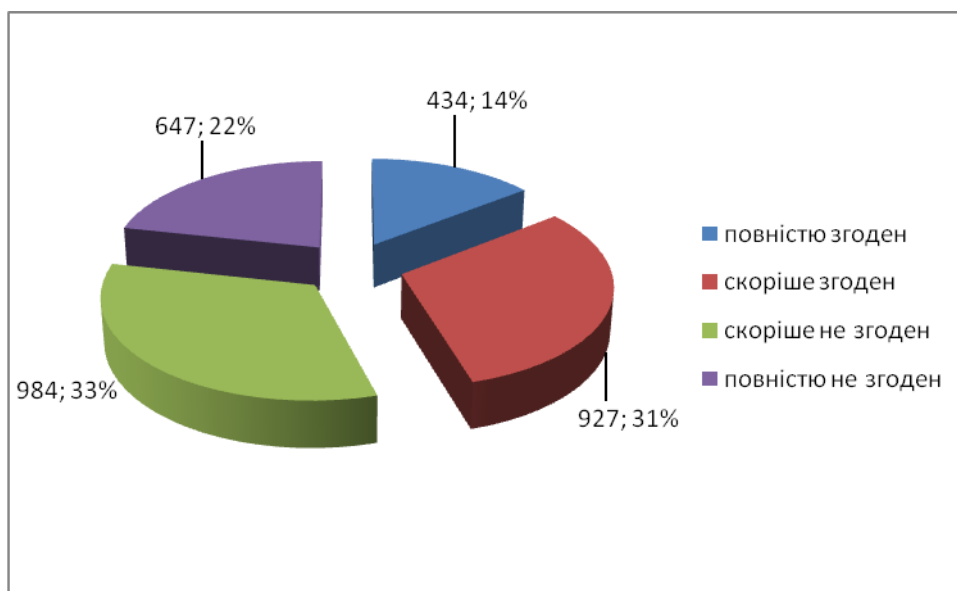
13. Слідчі та прокурори мають опановувати спільні навчальні програми

14. Слідчі та слідчі судді мають опановувати спільні навчальні програми

15. Представники громадянського суспільства мають бути залучені до призначення / відкликання / оцінювання керівників поліції

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого. *Право і суспільство*. 2015. № 6–2. С. 178–182. (Серія «Юриспруденція»).
2. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 16. Т. 2. С. 107–109. (Серія «Юриспруденція»).
3. Лисецький О. О. Компетенція слідчого за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Одеської юридичної академії*. 2016. № 2. С. 398–409.
4. Лисецький О. О. Співвідношення компетенції слідчого з предметом відання та його повноваженнями. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республіка Молдова, 2016. № 6 (22). С. 137–140.
5. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 19. С. 68–71. (Серія «Юриспруденція»).
6. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 174–177. URL: http://lsej.org.ua/3_2017/51.pdf.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Умовах євроінтеграції України: матеріали всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.)*. Київ, 2015. С. 59–61.
8. Лисецький О. О. Органи досудового розслідування: пошук оптимальної моделі. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та*

практики: всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 лип. 2016 р.). Київ, 2016. С. 318–321.

9. Лисецький О. О. Обсяг і межі предмета відання слідчого. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 108–111.*

10. Лисецький О. О. Повноваження слідчого як елемент його процесуальної незалежності. *Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16-17 груд. 2016 р.). Київ, 2016 р. С. 117–120.*

11. Лисецький О. О. Предмет відання слідчого. *Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 105–109.*

12. Лисецький О. О. Повідомлення про підозру: межі активності слідчого. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 43–45.*

13. Лисецький О. О., Климчук М. П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (м. Львів, 1 груд. 2017 р.). Львів, 2017. С. 50–54.*

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

14. Вознюк А. А., Брисковська О. М., Лисецький О. О. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами Державної аудиторської служби України під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні; за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 40 с.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/537/2-1-15„ 08 ” 12 2017 р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лисецького Олексія Олександровича у законотворчу діяльність

Інформуємо, що наукові положення дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Лисецького Олексія Олександровича на тему: «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» були подані у вигляді обґрунтованих пропозицій до Комітету з питань науки і освіти, Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Комітету з питань запобігання і протидії корупції та до Інституту законодавства Верховної Ради України.

Вважаємо, що положення дисертаційного дослідження Лисецького Олексія Олександровича на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук є актуальними, мають необхідний теоретичний рівень, практичне значення та характеризуються науковою новизною і можуть бути враховані комітетами та інститутом у процесі вдосконалення чинного законодавства України.

**Директор,
член-кореспондент
НАН України**

Копиленко О.Л.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника відділу
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук

Д.М. Мірковець

«14» _____ 2017 року

А К Т

**впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування
матеріалів дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри
кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ
Лисецького Олексія Олександровича на тему: «Слідчий як суб'єкт
кримінального провадження»**

Комісія у складі: старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Шевчишена А.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Никитюка С.С., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Пахолка М.М. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Лисецького Олексія Олександровича на тему: «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, зокрема під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України**

С.С. Никитюк

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України**

М.М. Пахолок

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор
полковник поліції

С.Д. Гусарєв

12.05.2017

АКТ

впровадження у освітній процес Національної академії внутрішніх справ результатів дисертації здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Лисецького Олексія Олександровича «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Комісія у складі: начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, доцента Корж-Ікаєвої Т.Г. (голова комісії); доцента кафедри кримінального процесу, кандидата юридичних наук, доцента Хабло О.Ю.; завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента Самодіна А.В. склала цей акт про те, що комісією розглянуто результати дисертації здобувача кафедри кримінального процесу НАВС Лисецького Олексія Олександровича «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність у вигляді наукових статей і тез доповідей на конференціях, семінарах та круглих столах.

Результати дисертації опубліковані в наступних роботах:

1. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні / О. О. Лисецький // Науковий вісник Міжнародного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – № 16. – Т. 2. – С. 107–109.

2. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого / О. О. Лисецький // Науковий журнал Право і суспільство. Серія «Юриспруденція». – 2015. – № 6–2. – С. 178–182.

3. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження / О. О. Лисецький // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Умовах євроінтеграції України: матер. всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 березня 2015 р.). – К., 2015.

4. Лисецький О. О., Климчук М.П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні // Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (Львів, 1 грудня 2017 р.). – К., 2017.

5. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим / О.О. Лисецький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2016. – № 19. – С. 68–71.

6. Лисецький О. О. Компетенція слідчого за кримінальним процесуальним кодексом України / О. О. Лисецький // Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2016. – № 2. – С. 398–409.

7. Лисецький О. О. Повноваження слідчого як елемент його процесуальної незалежності / О. О. Лисецький // Науково-дослідний інститут публічного права. – 2016. – С. 117–120.

8. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого / О. О. Лисецький // Юридичний науковий електронний журнал // Запорізького національного університету. – 2016. – С. 174–177.

9. Лисецький О. О. Обсяг і межі предмету відання слідчого / О. О. Лисецький // Правові реформи в Україні : реалії сьогодення : матер. VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 24 листопада 2016 р.). – К., 2016. – С. 108–111.

10. Лисецький О. О. Предмет відання слідчого / О. О. Лисецький // Забезпечення прав і свобод людини : сучасний стан та перспективи розвитку : матер. підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 квітня 2017 р.). – К., 2017. – С. 105–109.

11. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого / О. О. Лисецький // Юридичний науковий електронний журнал / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lsej.org.ua. – 3/2017. – С. 174-177.

Зазначені наукові роботи використовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять зі слухачами, студентами та курсантами з дисциплін «Кримінальний процес», «Управління підрозділами досудового слідства», «Судові та правоохоронні органи України», а також при підвищенні кваліфікації різних груп кадрів згідно з затвердженими МВС України освітніми програмами післядипломної освіти НАВС.

Голова комісії:

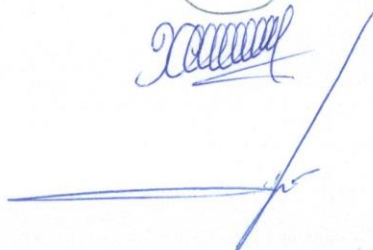
Члени комісії:

Т.Г. Корж-Ікаєва

О.Ю. Хабло

А.В. Самодін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

С.С. Чернявський

Акт

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх
справ Лисецького Олексія Олександровича «Слідчий як суб'єкт
кримінального провадження» на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність
в науково-дослідну діяльність
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: завідувача кафедри кримінального процесу, кандидата юридичних наук, доцента Рожнової В.В. (голова комісії); завідувача наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1, кандидата юридичних наук, доцента Вознюка А.А.; провідного наукового співробітника відділу організації науково-дослідної роботи, кандидата юридичних наук Севрука В.Г. склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Лисецького Олексія Олександровича «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» впроваджені в науково-дослідну діяльність академії.

Результати дисертаційного дослідження Лисецького О.О. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні // Науковий вісник Міжнародного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. №16. Т. 2. С. 107–109.

2. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого // Науковий журнал Право і суспільство. Серія: Юриспруденція. 2015. № 6–2. С. 178–182.

3. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Умовах євроінтеграції України: матер. всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 березня 2015 р.). 2015. С. .

4. Лисецький О. О., Климчук М.П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні // Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (Львів, 1 грудня 2017 р.). – Львів, 2017. – С. .

4. Лисецький О. О., Климчук М.П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні // Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (Львів, 1 грудня 2017 р.). – К., 2017.

5. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим / О.О. Лисецький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2016. – № 19. – С. 68–71.

6. Лисецький О. О. Компетенція слідчого за кримінальним процесуальним кодексом України / О. О. Лисецький // Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2016. – № 2. – С. 398–409.

7. Лисецький О. О. Повноваження слідчого як елемент його процесуальної незалежності / О. О. Лисецький // Науково-дослідний інститут публічного права. – 2016. – С. 117–120.

8. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого / О. О. Лисецький // Юридичний науковий електронний журнал // Запорізького національного університету. – 2016. – С. 174–177.

9. Лисецький О. О. Обсяг і межі предмету відання слідчого / О. О. Лисецький // Правові реформи в Україні : реалії сьогодення : матер. VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 24 листопада 2016 р.). – К., 2016. – С. 108–111.

10. Лисецький О. О. Предмет відання слідчого / О. О. Лисецький // Забезпечення прав і свобод людини : сучасний стан та перспективи розвитку : матер. підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 квітня 2017 р.). – К., 2017. – С. 105–109.

11. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого / О. О. Лисецький // Юридичний науковий електронний журнал / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lsej.org.ua. – 3/2017. – С. 174–177.

Зазначені наукові роботи використовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять зі слухачами, студентами та курсантами з дисциплін «Кримінальний процес», «Управління підрозділами досудового слідства», «Судові та правоохоронні органи України», а також при підвищенні кваліфікації різних груп кадрів згідно з затвердженими МВС України освітніми програмами післядипломної освіти НАВС.

Голова комісії:

Члени комісії:

Т.Г. Корж-Ікаєва

О.Ю. Хабло

А.В. Самодін

